

“INVEST IN CONSERVATION: SECURE THE FUTURE”

Proceedings of 28th WARDEN SEMINAR

10th Meeting of Buffer Zone Management Committee



२८औं वार्डेन सेमिनार तथा १०औं मध्यवर्ती क्षेत्र
व्यवस्थापन समितिको बैठक प्रतिवेदन

Baishakh 18-20, 2069 (April 30 to May 2, 2012)
Baglung



Government of Nepal
Ministry of Forest and Soil Conservation
Department of National Park and Wildlife Conservation



“INVEST IN CONSERVATION: SECURE THE FUTURE”

Proceedings
of
28th WARDEN SEMINAR

10th Meeting of Buffer Zone Management Committee

Baishakh 18-20, 2069 (April 30 to May 2, 2012)
Baglung



Government of Nepal
Ministry of Forest and Soil Conservation
Department of National Park and Wildlife Conservation



Published by:

Department of National Parks and Wildlife Conservation

PO Box 860 Kathmandu, Nepal

Tel: 00977 1 4220912/4220850

Fax: 00977 1 4227675

Email: info@dnpwc.org.np

Website: www.dnpwc.gov.np

Copyright: ©2012 DNPWC

Reproduction of this publication for educational and other non-commercial purpose is authorized provided the source is fully acknowledged

Compiled by: R. C. Kandel, B. K. Dhakal and P. Kandel

<p>The opinions expressed in this publication do not necessarily reflect the views of DNPWC</p>
--

Printed by: Sigma General Offset Press
Sanepa, Lalitpur
Tel.: 5554029

LIST OF ACRONYMS

APOs	Anti-Poaching Operations
BCN	Bird Conservation Nepal
BZ	Buffer Zone
BZMC	Buffer Zone Management Committee
CBAPO	Community Based Anti-Poaching Operations
CBOs	Community Based Organizations
CITES	Convention on Illegal trade of Endangered Species of Wild flora and fauna
CSUWN	Conservation and Sustainable Utilisation of Wetlands in Nepal
DHR	Dhorpatan Hunting Reserve
DNPWC	Department of National Parks and Wildlife Conservation
GIS	Geographic Information System
INGOs	International Non-Governmental Organizations
MFSC	Ministry of Forest and Soil Conservation
MIST	Management Information System Technique
NFA	Nepal Foresters' Association
NGOs	Non-Governmental Organizations
NTNC	National Trust for Nature Conservation
PAs	Protected Areas
SAWEN	South Asia Wildlife Enforcement Network
SFM	Sustainable Forest Management
SWR	Suklaphata Wildlife Reserve
TAL	Terai Arc Landscape
WTLCP	Western Terai Landscape Complex Project
WWF	World Wildlife Fund



Government of Nepal
Ministry of Forest & Soil Conservation
Department of National Parks & Wildlife Conservation



Foreward

With the objectives of sharing experiences of protected area management, discussing prevailing problems and challenges and exploring the best future strategies and actions to resolve those problems, 28th warden seminar and 10th meeting of Buffer zone Management Committee's Chairperson was organized by Department of National Park and Wildlife Conservation from 18 to 20 Baisakh 2069 (30 April to 2 May 2012) with the theme "Invest in Conservation: Secure the Future". It was undeniably a wonderful occasion of coming together all the conservation professionals in a single platform to discuss pertinent issues of conservation there by enhancing our understanding of protected area management. I strongly believe the presentations, discussions and 'Resolutions' made during the seminar are very useful in guiding us to the right path of conservation and I express my commitment to work towards meeting those resolutions.

I would like to extend my sincere thanks to Mr. Nabin Kumar Ghimire, Secretary of Ministry of Forest and Soil Conservation for his invaluable participation in the seminar. I owe my heartfelt gratitude to all the presenters, session chairs, invitees and participants who contributed towards making this event a grand success. Special gratitude goes to the team of Dhorpatan Hunting Reserve and all the other staff of the department for making this seminar a well facilitated and properly managed one.

I would like to take this opportunity to express my heartfelt thanks to WWF Nepal, National Trust for Nature Conservation, Western Terai Landscape Complex Project, Conservation and Sustainable Utilization of Wetlands of Nepal and Bird Conservation Nepal for their generous support.

Finally, I would like to extend my special thanks to all who have contributed for bringing out this document in this form.

Krishna Prasad Acharya

Director General

Table of Contents

२८औं वार्डन सेमिनार तथा १०औं मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिको बैठक	1
INTRODUCTION	10
INAUGURAL SESSION	11
TECHNICAL SESSION	15
Day 1 (30 April 2012)	15
Presentation 1: Review of 27th Warden Seminar: Resolution/ Discussion	15
Presentation 2: Evolution of Buffer Zone in Nepal	15
Presentation 3: Illegal Wildlife Trade and Poaching Control Strategic Plan for Nepal (2012-2022)	16
Presentation 4: Sustainable Financing Mechanism for Landscape Conservation: “Existing Practice and Future Prospects”	16
Presentation 5: Wildlife Farming, Reproduction and Research Policy, 2060	17
Day 2 (1 May 2012)	17
Presentation 6: Financial Administration in Protected Areas System, Nepal	17
Presentation 7: Human- Wildlife Conflict	17
Presentation 8: Human Wildlife Conflict and Wildlife Relief Directives, 2066	18
Presentation 9, 10 and 11: Suggestions for Amendment of ‘Human Wildlife Conflict and Wildlife Relief Directives, 2066’ from Terai region Protected Areas, Hilly region Protected Areas and Himalayan region Protected Areas	18
Resolutions of the 10 th Buffer Zone Area Management Committee Network Meeting	18
Presentation 12: Smart Patrolling in Suklaphanta Using MIST as a Tool- A Review	18
Presentation 13: Sharing of Landuse Status of PAs of Nepal	19
Presentation 14: Effective Co-ordination in Wildlife Crime Control	19
Day 3 (2 May 2012)	20
Presentation 15: Program and Activities Selection in Annual Planning System	20
Presentation 16: Thematic Areas and Program Activities of Conservation Areas	20
Resolutions of 28th Warden Seminar	21
ANNEXES	22
Annex 1. List of Participants	22

Annex 2. Program Schedule	25
Annex 3. Review of 27 th Warden Seminar: Resolution/ Discussion.....	28
Annex 4. Evolution of Buffer Zone in Nepal	32
Annex 5. Illegal Wildlife Trade and Poaching Control Strategic Plan for Nepal (2012-2022).....	34
Annex 6. Sustainable Financing Mechanism for Landscape Conservation- “Existing Practice and Future Prospects”	39
Annex 7: Wildlife Farming, Reproduction and Research Policy, 2060	45
Annex 8. Financial Administration in Protected Area System, Nepal	50
Annex 9. Human- Wildlife Conflict	53
Annex 10. Human-Wildlife Conflict and Wildlife Relief Directives, 2066	58
Annex 11. Comments for Amendment of Wildlife Relief Directives, 2066 from Himalyan Region PAs.....	63
Annex 12. Comments for Amendment of Wildlife Relief Directives, 2066 from Terai Region PAs.....	64
Annex 13: Resolution of 10 th Buffer Zone Committee Meeting.....	69
Annex 14. Smart Patrolling in Shuklaphanta Using Mist as a tool:A Review	70
Annex 15. MIST Implementation In Bardia National 2012.....	76
Annex 16. Sharing on Landuse Status of PAs of Nepal	77
Annex 17. Central Investigation Bureau and Wildlife (CIB & WL)	100
Annex 18. Program and Activities Selection in Annual Planning System.	102
Annex 19. National Trust for Nature Conservation	105
Annex 20. Resolutions of 28 th Warden Seminar	111

२८औं वार्डेन सेमिनार तथा १०औं मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिको बैठक

परिचय :

२८औं वार्डेन सेमिनार तथा १०औं मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिको बैठक राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग र ढोरपाटन शिकार आरक्षको संयुक्त आयोजनामा “संरक्षणमा लगानी : सुनिश्चित भविष्य” भन्ने नाराका साथ मिति २०६९ वैशाख १८ देखी ऐ. २० गतेसम्म बाग्लुङ जिल्लाको सदरमुकाममा सम्पन्न भएको छ ।

कार्यक्रममा संरक्षित क्षेत्रका प्रमुख संरक्षण अधिकृत, संरक्षण अधिकृत, नीति निर्माण तहका पदाधिकारीहरु, मध्यवर्ती क्षेत्रका समुदाय, संरक्षणका सहयोगी संघ संस्था, नेपाली सेना, नेपाल प्रहरी लगायत अन्य सरोकारवाला निकायहरुको सहभागिता रहेको थियो । कार्यक्रमले वन्यजन्तु, जैविक विविधता संरक्षणका क्षेत्रमा देखिएको सवाल, संरक्षणका क्षेत्रमा देखिएको चुनौती तथा कमी कमजोरीहरु, मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन, हरेक संरक्षित तथा मध्यवर्ती क्षेत्रको राम्रा कार्यहरु, अनुभव तथा हरेक संरक्षित क्षेत्रको दिगो आर्थिक स्रोत के कस्तो हुन सक्छ भन्ने जस्ता विषयवस्तुहरुमा छलफल भएको थियो ।

तीन दिनसम्म सञ्चालन भएको उक्त कार्यक्रमलाई उद्घाटन सत्र, प्राविधिक सत्र र समापन सत्रको रूपमा विभाजन गरिएको थियो । वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयका सचिव श्री नवीनकुमार घिमिरेज्यूबाट उद्घाटन भएको कार्यक्रममा वन विभाग विभिन्न संरक्षित क्षेत्र तथा मध्यवर्ती क्षेत्र, निकुञ्ज/आरक्षमा तैनाथ नेपाली सेना, क्षेत्रीय वन निर्देशनालय, जिल्ला वन कार्यालय, जिल्लास्थित विभिन्न निकायहरु, संरक्षणका सहकर्मी संघ संस्था, सञ्चार माध्यम तथा स्थानीय बासिन्दा गरी १५० भन्दा बढीको सहभागिता रहेको थियो ।

कार्यक्रमको प्राविधिक सत्रमा विभिन्न विषय तथा सवालहरुमा प्रस्तुतिकरण सहित छलफल भएको थियो । छलफलको आधारमा १०औं मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समिति र २८औं वार्डेन सेमिनारको संकल्प तयार गरिएको छ । ३ दिने कार्यक्रमको समापन राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागको महानिर्देशक श्री कृष्ण प्रसाद आचार्यबाट भएको थियो ।

उद्घाटन सत्र :

२८ औं वार्डेन सेमिनार तथा १०औं मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिको बैठक १५० जना भन्दा बढीको उपस्थितिमा उद्योग वाणिज्य संघ, बाग्लुङको सभाहलमा २०६९ वैशाख १८ गते वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयका सचिव श्री नवीनकुमार घिमिरेज्यूको प्रमुख आतिथ्यमा पानसमा वत्ती वालेर उद्घाटन गरिएको भयो । उद्घाटन सत्रको अध्यक्षता राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका महानिर्देशक श्री कृष्ण प्रसाद आचार्यले गर्नु भएको थियो भने प्रमुख अतिथि लगायतका सम्पूर्ण सहभागिहरुलाई ढोरपाटन शिकार आरक्षका संरक्षण अधिकृत (उपसचिव प्रा.) श्री शेरसिंह ठगुन्नाले स्वागत गर्दै कार्यक्रमको बारेमा जानकारी गराउनु भएको थियो ।

सोहि अवसरमा पक्षी संरक्षण संघ नेपालका प्रमुख कार्यकारी अधिकृत डा.हुम बहादुर गुरुङ, सिमसार संरक्षण तथा सदुपयोग आयोजनाका राष्ट्रिय कार्यक्रम प्रबन्धक श्री टोप बहादुर खत्री, डब्लु डब्लु एफ नेपाल-तराई भू- परिधि कार्यक्रमका संयोजक श्री शिवराज भट्ट, पश्चिम तराई भू-परिधि आयोजनाका राष्ट्रिय कार्यक्रम

संयोजक श्री जगन्नाथ कोईराला, राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोषका सदस्य-सचिव श्री जुद्ध वहादुर गुरुङ, नेपाल वन प्राविधिक संघका अध्यक्ष डा. अभय कुमार दासले नेपालको संरक्षित क्षेत्रहरूको संरक्षण तथा व्यवस्थापनमा भए गरेका कार्यक्रमहरूको उपलब्धि, समस्या, चुनौति तथा सफलताको अनुभव साटासाट गर्ने थलोको रूपमा वार्डेन सेमिनार तथा मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिको बैठक स्थापित भएको र यसबाट आगामी दिनमा के कसरी अगाडी जाने जस्ता विषयवस्तु तथा सवालहरूको पहिचान गरी मार्गनिर्देश गर्न सहयोग पुर्याउने तथा जैविक विविधताको महत्व र भावी पुस्ताहरूको लागि सुनिश्चित भविष्य निर्माण गर्न वन्यजन्तुहरूको संरक्षण र व्यवस्थापनमा सबैको चासो र ध्यान पुग्नु पर्ने तथा जनसहभागिताको आवश्यकता रहेको पक्षमा जोड दिदै दिगो स्रोतको व्यवस्थापनमा कसरी गर्न सकिन्छ भन्ने जस्ता विषयहरूमा चर्चा गरिएको थियो ।

उक्त अवसरमा संरक्षित क्षेत्रका वार्डेनहरूको प्रतिनिधित्व गर्दै बाँके राष्ट्रिय निकुञ्जका प्रमुख संरक्षण अधिकृत श्री तुलसीराम शर्माले दीर्घकालिन रूपमा सफलतापूर्वक संरक्षणको कार्य गर्न मानवीय जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धिमा लगानी गर्नु पर्ने, हाल संरक्षणको कार्यहरू न्यून बजेटबाट सञ्चालन भइरहेको, पछिल्लो समयमा संरक्षित क्षेत्रहरूको वृद्धि तथा विस्तार भएको तर जनशक्ति उपलब्ध हुन नसक्दा प्रभावकारी रूपमा कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न नसकिएको, निकुञ्ज/आरक्ष/संरक्षण क्षेत्रको आधारभुत भौतिक पूर्वाधारहरू पनि उपलब्ध हुन नसकेको, सिमित स्रोत साधनको कारण वैज्ञानिक व्यवस्थापनका कार्यहरू गर्न नसकिएको हुँदा आगामी दिनमा बजेटको वृद्धि गर्नु पर्ने तथा विभाग र अर्न्तगतका कार्यालयहरूको लागि अध्ययन गरेर तयार गरि आवश्यकताको आधारमा प्रस्ताव गरिएको हाल मन्त्रालयमा छलफलको चरणमा रहेको नयाँ संगठनको स्वीकृति हुन अत्यावश्यक रहेको कुरामा जोड दिइएको थियो ।

सोही अवसरमा मध्यवर्ती क्षेत्र सञ्जालका तर्फबाट शुक्लाफाँटा वन्यजन्तु आरक्ष-मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष लव विष्टले समयमा राजश्वबाट मध्यवर्ती क्षेत्रको लागि निकास हुने बजेट निकास हुन नसक्दा र निकुञ्ज/आरक्षमा रहेको न्यून मानवीय स्रोतबाट प्रभावकारी रूपमा मध्यवर्ती क्षेत्रको व्यवस्थापन हुन नसकेको भनी चिन्ता र गुनासो गर्नु भयो ।

सोही अवसरमा राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका पूर्व महानिर्देशक श्री श्याम वजिमयले नेपालको जैविक विविधता संरक्षणमा प्रजाति संरक्षण देखि भू-परिधीस्तरको संरक्षण सम्म आइपुग्दा छोटो समयमा ठूलो फड्को मार्न सफल भएको, सन् २०११ लाई “गैंडा संरक्षणमा शुन्य चोरी शिकार वर्ष” को रूपमा मनाउन पाउनु अत्यन्तै ठूलो उपलब्धि भएको भनाई राख्नु भएको थियो । साथै न्यून बजेट तथा मानवीय जनशक्तिको कारण विद्यमान अवस्थामा संरक्षित क्षेत्रको व्यवस्थापन जटिल र चुनौतिपूर्ण रहेको अवस्थालाई मध्यनजर गर्दै समुदायको चेतना अभिवृद्धि गर्नु पर्ने, आम सञ्चार माध्यमहरूको महत्वपूर्ण भूमिकालाई यथोचित रूपमा सहभागि गराई परिचालन गर्नु पर्ने आजको आवश्यकता रहेको विचार व्यक्त गर्नु भयो ।

सोही कार्यक्रममा बोल्दै राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका संस्थापक महानिर्देशक श्री विश्वनाथ उप्रेतीले वर्षभरीमा भए गरेका कार्यहरू तथा हासिल गरेका अनुभवको आदान प्रदान गर्ने माध्यमको रूपमा वार्डेन सेमिनारको थालनी गरिएको र आफूलाई हाल सम्मका सबै सेमिनारमा सहभागी हुने अवसर प्राप्त भएको जानकारी गराउनु भएको थियो ।

कार्यक्रमका सहभागी वन विभागका महानिर्देशक श्री ब्रज किशोर यादवले सन् २०११ लाई गैंडा संरक्षणको सन्दर्भमा शुन्य चोरी शिकार वर्षको रूपमा पाउनु अत्यन्त सन्तुष्टीका साथ भएको, डब्लु डब्लु एफ, राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष लगायतका थुप्रै राष्ट्रिय तथा अन्तरराष्ट्रियस्तरका गैरसरकारी संघ संस्थाहरूको जैविक विविधता संरक्षणमा रहेको दक्षताले महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको धारणा राख्नु भएको थियो । त्यसै गरी जैविक

विविधता संरक्षणमा वन विभाग लगायतका निकायहरुको क्षमता र दक्षता विकास गर्नु पर्ने, संरक्षित क्षेत्रको गुणस्तरीय व्यवस्थापनमा जोड दिनु पर्ने, संरक्षित क्षेत्र बाहिर पनि जैविक विविधता संरक्षण सम्बन्धि कार्यमा केन्द्रित हुनु पर्ने र वन्यजन्तु संरक्षणका कानुनलाई कडाईका साथ कार्यान्वयन गर्नु पर्ने धारणा व्यक्त गर्नु भएको थियो ।

सोही अवसरमा वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयका पूर्व सचिव एवं राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका पूर्व महानिर्देशक डा.उदयरज शर्माले संरक्षित क्षेत्रहरुको दीगो व्यवस्थापनको लागि दीगो आर्थिक स्रोतको आवश्यकता रहेको, दीगो आर्थिक स्रोतको लागि सम्भावित स्रोतहरुको पहिचान गरि प्रचार प्रसारमा ल्याउने र प्रभावकारी व्यवस्थापनको लागि स्वतन्त्र रूपले राजश्व आम्दानी गर्ने, वैज्ञानिक ढंगबाट संरक्षित क्षेत्रहरुको व्यवस्थापनको लागि वैज्ञानिक अध्ययन अनुसन्धानहरु गर्ने र समसामयिक रूपमा नीतिगत परिमार्जन आवश्यक रहेको कुराहरुमा जोड दिँदै आफ्नो अवधारण व्यक्त गर्नु भयो ।

सो अवसरमा कार्यक्रमका प्रमुख अतिथि एवं वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयका सचिव श्री नवीनकुमार घिमिरेज्यूबाट पश्चिमी तराई भू-परिधि आयोजनाद्वारा प्रकाशित “भू-परिधिस्तरको संरक्षणमा दीगो आर्थिक स्रोत” नामक पुस्तकको विमोचन गरिएको थियो । जैविक विविधता संरक्षणको कार्य हाल मुख्य पाँच प्रकारका समस्याहरुबाट ग्रसित रहेको भनि उल्लेख गर्नु भएको थियो । ती पाँच समस्याहरुमा क) प्राविधिक जनशक्तिको समस्या ख) स्वस्फूर्त रूपमा काम गर्न सक्ने वातावरणको अभाव ग) विद्यमान नीति तथा ऐन नियमहरु परिमार्जन हुन नसक्नु घ) हाम्रो आफ्नै प्रवृत्तिको समस्या र ङ) विकास र संरक्षणको बीचमा सन्तुलन कायम गर्ने समस्या । वहाँले आफ्नो मन्तव्यको क्रममा विद्यमान ऐन नियमको सकारात्मक र नकारात्मक पक्षको विश्लेषण गरि समय सापेक्ष बनाउनु पर्नेमा जोड दिनु भएको थियो । मध्यवर्ती क्षेत्रको बजेट निकासा ढिलाई भएकोमा चिन्ता व्यक्त गर्नु भएको थियो । साथै सहभागीहरुलाई यस सेमिनारबाट के अपेक्षा राख्नु भएको छ भनी प्रतिप्रश्न समेत गर्नु भएको थियो ।

सो कार्यक्रममा राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका उप-सचिव (प्रा.) श्री वर्ण बहादुर थापाले प्रमुख अतिथि लगायत सम्पूर्ण उपस्थित महानुभावहरु तथा ढोरपाटन शिकार आरक्षलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्दै “राम्रो र हाम्रो जीवनका लागि संरक्षण गर्नु हाम्रो धर्म” हो भन्नु भएको थियो ।

राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका महानिर्देशक एवं उद्घाटन कार्यक्रमका अध्यक्ष श्री कृष्ण प्रसाद आचार्यले सेमिनारको उद्देश्य माथि प्रकाश पार्दै आगामी दिनमा नयाँ सोचाई र अवधारणा अनुरूप संरक्षणका चुनौती तथा सवालहरु माथि छलफल गरि योजनाबद्ध ढंगबाट अगाडि बढ्न सेमिनारले सहयोग पुऱ्याउने धारणा राख्नु भएको थियो । साथै संरक्षण क्षेत्रहरुको “दीगो व्यवस्थापनका लागि दीगो आर्थिक स्रोतको खोजी” गर्नुपर्ने, वन्यजन्तु पालन प्रजनन लगायतका विषयवस्तु समेत समेटेर विद्यमान ऐन नियमको परिमार्जन हुनुपर्ने, राष्ट्रको कुल बजेटको १ प्रतिशत बजेट वन क्षेत्रमा प्राप्त हुने गरेको र त्यसैबाट ०.१ प्रतिशत बजेट मात्र संरक्षित क्षेत्रको व्यवस्थापनको लागि वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयबाट प्राप्त हुने गरेको जटिल अवस्थामा जैविक विविधता संरक्षणमा हासिल गरेको उपलब्धी प्रशंसनीय रहेको भनाई राख्दै सेमिनारले निकालेको निष्कर्षलाई पूर्ण रूपमा कार्यान्वयनमा लैजाने प्रतिवद्धता सहित सेमिनारको उद्घाटन सत्रको समापन गर्नु भएको थियो ।

प्राविधिक सत्र

प्राविधिक सत्रमा विभिन्न क्षेत्रका विज्ञहरुको १६ वटा प्रस्तुतीकरण भएका थिए भने प्रस्तुतीकरणपछि मुख्य विषयहरुमा छलफल समेत भएको थियो । यस सत्रलाई तीनवटा विषयगत समुहहरु हिमाल, पहाड र तराईमा

विभाजन गरि सामुहिक छलफल तथा प्रस्तुतीकरण भएको थियो । यस सत्रमा भएका मुख्य मुख्य प्रस्तुतीकरण तथा छलफल यस प्रकार रहेका छन् ।

पहिलो दिन (२०६१।०१।१८)

अध्यक्षता : विश्वनाथ उप्रेती, संस्थापक महानिर्देशक, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग

प्रस्तुतीकरण १ : २७औं वार्डेन सेमिनारको मुल्यांकन, प्रतिवद्धता तथा छलफल

प्रस्तुतकर्ता : वर्ण बहादुर थापा, उपसचिव (प्रा), राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग

यस प्रस्तुतीकरणमा २७औं वार्डेन सेमिनार तथा ९औं मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिको बैठकको संक्षिप्त प्रस्तुतीकरण तथा सो बैठकमा भएका प्रतिवद्धताहरुको प्रगती प्रस्तुतीकरण भएको थियो । प्रगतीको विवरण अनुसूची-३ मा समावेश गरिएको छ । प्रस्तुतीकरणपछिको छलफलमा शुक्लाफाँटा वन्यजन्तु आरक्ष र कोशी टप्पु वन्यजन्तु आरक्षमा जग्गा विवाद समाधान समिति गठन गर्ने, शिवपुरी नागाजुन राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा ढोरपाटन शिकार आरक्षमा मध्यवर्ती क्षेत्र घोषणा हुनु पर्ने, मध्यवर्ती क्षेत्रको भूमिका वन अतिक्रमण नियन्त्रणमा समेत हुनु पर्ने, वन्यजन्तुबाट भएको क्षतिको राहत रकम रु.१,५०,०००। बाट बढाई रु.३,००,०००। बनाइनु पर्ने जस्ता कुराहरु उठाईएका थिए भने प्रगति प्रतिसत परिमाणमा ल्याउनु पर्ने सुझाव दिएका थिए ।

प्रस्तुतीकरण २ : नेपालमा मध्यवर्ती क्षेत्रको मुल्यांकन

प्रस्तुतकर्ता : डा. उदयराम शर्मा, पूर्व सचिव, वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय एवं पूर्व महानिर्देशक, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग

नेपालमा मध्यवर्ती क्षेत्रमा भएको प्रगतीको संक्षिप्त प्रस्तुतीकरण भएको थियो । मध्यवर्ती क्षेत्र हालको अवस्थासम्म आईपुग्दा संरक्षणको इतिहास पुरानो संरक्षणमुखि अवस्थाबाट संरक्षित क्षेत्रले गरेको आम्दानीको ५० प्रतिशत सम्म जनताको सामुदायिक विकासको लागि खर्च गर्ने अवस्थामा आइपुगेको छ । हालको अवस्थामा मध्यवर्ती क्षेत्रमा वैकल्पिक जिवनयापन तथा वैकल्पिक उर्जा जस्ता क्षेत्रमा अभू बढि प्राथमिकता दिनु पर्ने, मध्यवर्ती क्षेत्रमा भएका प्राकृतिक स्रोतहरु जस्तै ढुंगा, गिट्टी, बालुवा आदि बाहिर लैजान दिनु पर्ने, गरिव जनतालाई कवलियती वनको व्यवस्था हुनु पर्ने कुरामा जोड दिइएको थियो । यसै गरि हाल नेपालमा मध्यवर्ती क्षेत्रमा देखिएका चुनौतीहरु अनुसूची-४ समेत प्रस्तुतीकरण भएको थियो । प्रस्तुतीकरण पछिको छलफलमा विद्यमान नीति नियमहरुको संशोधन हुनु पर्ने, मध्यवर्ती क्षेत्रका संघ संस्थाहरुको क्षमता अभिवृद्धि तथा संस्थागत विकास हुनु पर्ने, मध्यवर्ती क्षेत्र भित्र दीगो आर्थिक स्रोतको विकास हुनु पर्ने, संरक्षित क्षेत्र तथा मध्यवर्ती क्षेत्रका संघ संस्थाहरु बीच सुमधुर सम्बन्धको विकास हुनु पर्ने आदि सुझावहरु आएका थिए ।

प्रस्तुतीकरण ३ : नेपालका लागि वन्यजन्तुको अवैध व्यापार तथा शिकार नियन्त्रण रणनीति (२०१२-२०२२)

प्रस्तुतकर्ता : श्याम बजिमय, पूर्व महानिर्देशक, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग

प्रस्तुतीकरणमा वन्यजन्तुको अवैध व्यापारलाई जैविक विविधता संरक्षणको मुख्य खतरा तथा चुनौतिको रूपमा औलाईएको थियो । प्रस्तुत रणनीतिले वन्यजन्तुको अवैध व्यापार नियन्त्रण गर्ने, कानुन कार्यान्वयन गर्ने संस्था तथा समुदायको संयुक्त प्रयासबाट वन्यजन्तुको व्यापार नियन्त्रण गर्ने, नियन्त्रणका लागि क्षेत्रीय तथा

अन्तर्राष्ट्रिय सहयोग जुटाउने, साइटिस महासन्धि कार्यान्वयन गराउने जस्ता लक्ष्यहरु राखेको छ । रणनीतिले साभेदारी विधि, कानुन कार्यान्वयन इकाईहरुको विकास, समुदायको जिविकोपार्जन तथा सामुदायिक चोरी शिकार प्रतिरोध इकाईहरुको विकास आदिलाई बढावा दिनु पर्ने औल्याइएको छ । साइटिस महासन्धि तथा वंसाणुगत फाइदाको लाभको बाडफाँड विधेयक पारित हुनु पर्ने, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन, २०२९ तथा वन ऐनको संसोधन हुनु पर्ने, साविन सचिवालयको विकास हुनु पर्ने आदिमा पनि जोड दिइएको छ । प्रस्तुतीकरण पछिको छलफलमा वन्यजन्तु मारिनु पूर्व तथा वन्यजन्तु मारिएपछि दुवैको लागि रणनीति बन्नु पर्ने, वन्यजन्तु मारिन दिनै नहुने रणनीतिमा बढी जोड दिनु पर्ने, चोरी शिकारी नियन्त्रण गस्तिको पुरानो शैली हटाई नयाँ प्रभावकारी विधि ल्याउनु पर्ने सुझाव आएका थिए ।

प्रस्तुतीकरण ४ : भू-परिधि संरक्षणमा दिगो आर्थिक संयन्त्र : भईरहेका कामहरु तथा भविष्यको बाटो

प्रस्तुतकर्ता : विजेन्द्र वस्नेत, पश्चिम तराई भू-परिधी आयोजना

प्रस्तुतीकरणमा संरक्षित क्षेत्रमा दिगो आर्थिक संयन्त्र किन आवश्यक छ भन्ने बारेमा उल्लेख गरिएको थियो । भू-परिधीस्तरको संरक्षणको लागि आवश्यक आर्थिक व्यवस्थाका लागि दिगो आर्थिक संयन्त्र हुने औलाइएको छ । हाल दिगो आर्थिक संयन्त्रमा भैरहेका कामहरु जसमा मुख्यतः रकम संकलनमा केन्द्रित रहेको तथा संकलित रकमको परिचालनका लागि संस्थागत संयन्त्र राम्रो नभएको औलाइएको थियो । भविष्यमा दिगो आर्थिक संयन्त्रका लागि रकम संकलनका विभिन्न विधिहरु, त्यसको व्यवस्थापन तथा परिचालन रणनीतिहरु समेत दिएको थियो । दिगो आर्थिक संयन्त्र संस्थागत गर्नका लागि आवश्यक नीति तथा नियमहरु आर्थिक ऐन अनुसार बनाउनु पर्ने, संस्थागत संयन्त्रको स्थापना तथा प्राविधिक एवं ज्ञानमा समेत बढावा दिनु पर्ने औल्याइएको थियो (अनुसूची ६) ।

प्रस्तुतीकरण ५ : वन्यजन्तु पालन, प्रजनन तथा अनुसन्धान कार्यनीति, २०६०

प्रस्तुतकर्ता : डा. महेश्वर ठकाल, इकोलोजिष्ट, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग

प्रस्तुतीकरणले वन्यजन्तुको पालन, प्रजनन तथा अनुसन्धान कार्यनीति, २०६० को लक्ष्य, नीति तथा कार्यनीतिहरुको बारेमा उल्लेख गरिएको थियो । यसले संरक्षित वन्यजन्तु लगायतका वन्यजन्तुको व्यवसायिक पालन गर्न सकिने व्यवस्था तथा सो वापत लाग्ने राजश्वको विवरण समेत प्रस्तुत गरिएको थियो । वन्यजन्तु पालनका लागि २००२ देखि २०११ सम्म परेका निवेदनहरु मध्ये सबैभन्दा बढि सन् २००४ मा ११ वटा तथा २००२, २००६, २००९ र २०११ मा १/१ वटामात्र निवेदन परेका थिए । राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन, २०२९ मा वन्यजन्तु पालन सम्बन्धि व्यवस्था नहुँदा अफ्टेरो भएको प्रस्तुतीकरणमा औल्याइएको थियो । प्रस्तुतीकरण पछिको छलफलमा ऐन संसोधन पछिमात्र वन्यजन्तु पालन सम्बन्धि काम अघि बढाउनु पर्ने, हाल आनुवांशीक अधिकार, प्रतिलिपी अधिकार जस्ता मुद्दा उठिरहेको अवस्थामा वन्यजन्तुको डि.एन.ए., कपाल, दिशा आदि समेत विदेश लान दिन नहुने नियम अब बन्ने नीतिमा हुनु पर्ने, वन्यजन्तु पालन आर्थिक हिसावले नेपालका लागि उपयुक्त नहुने, बंदेल तथा मृग प्रजातीका वन्यजन्तुबाट भने आर्थिक लाभ लिन सकिने जस्ता सुझावहरु आएका थिए ।

दोश्रो दिन : (२०६९।०१।१९)

अध्यक्षता : लव विष्ट, अध्यक्ष, मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समिति, शुक्लाफाँटा वन्यजन्तु आरक्ष

प्रस्तुतीकरण ६ : नेपालका संरक्षित क्षेत्र प्रणालीमा आर्थिक प्रशासन

प्रस्तुतकर्ता : फणिन्द्र राज रेग्मी, उपसचिव (लेखा), आर्थिक प्रशासन शाखा, वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय

प्रस्तुतीकरण आर्थिक नियमावली तथा अडिटिङ्ग सम्बन्धमा रहेको थियो । प्रस्तुतीमा बेरुजु फछौट, फछौट गर्नुपर्ने कारणहरु तथा यसका प्रकारहरुका बारेमा जोड दिइएको थियो । वहाले सबै संरक्षित क्षेत्रहरुमा यसै आर्थिक वर्ष भित्रमा ६० प्रतिशतले बेरुजु घटाउनु पर्ने तथा सो को प्रगती विवरण विभागमा पठाउनु पर्नेमा जोड दिनु भयो । प्रस्तुतीकरण पछिको छलफलमा बेरुजुको तथ्यांक सबै कार्यालयहरुमा अद्यावधिक राख्नु पर्ने, संरक्षित क्षेत्रका कर्मचारीहरुलाई बेरुजु कम गर्ने बारेमा तालिम तथा विभागबाट नियमित रुपमा फिल्डको अनुगमन हुनु पर्ने सुझावहरु आएका थिए ।

प्रस्तुतीकरण ७ : मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व व्यवस्थापन

प्रस्तुतकर्ता : भूमक बहादुर कार्की, प्रमुख संरक्षण अधिकृत, चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज कार्यालय

यस प्रस्तुतीकरणमा चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा आसपासका क्षेत्रमा मानव र वन्यजन्तु विचको द्वन्द्वका बारेमा प्रकाश पारिएको थियो । द्वन्द्वका कारण, द्वन्द्व नियन्त्रण गर्न भएका प्रयासहरु तथा पहिला हुने गरेका द्वन्द्वहरुका बारेमा प्रस्तुतीकरणले प्रकाश पारेको थियो । द्वन्द्व न्युनिकरणका लागि भएका प्रयासहरुमा सन् २०११ लाई शुन्य शिकार वर्षका रुपमा मनाइनु, अन्तरराष्ट्रियस्तरका अवैध वन्यजन्तु तस्करीहरु समातिनु, वैज्ञानिक ढंगबाट गस्ति अपनाइनु, अनुसन्धान हुनु र अनुसन्धानले आल्याएका कुराहरु कार्यान्वयन हुनु आदि रहेका छन । मानव वन्यजन्तु द्वन्द्वका कारण भएको क्षतिको मुल्यांकनमा २००५ मार्च देखि २००९ फेब्रुअरी सम्ममा चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रमा भएको क्षतिको विवरण प्रस्तुत भएको थियो । जस अनुसार सो क्षेत्रमा ४४५ वटा घरपालुवा जनावर मरेको र जसबाट ४०,०८,४१०। रुपैया वरावरको क्षति भएको जनाइएको थियो । मरेका चौपायहरु मध्ये ३६.१७ प्रतिशत चितुवाले र ६३.८३ प्रतिशत चौपाय बाघले मारेको थियो । चौपायहरु मध्ये सबैभन्दा बढी ६३.३ प्रतिशत क्षति बाखा मरेर भएको, १७.३ गाई/गोरु र १५.७ प्रतिशत भैसी/रागा मरेर भएको थियो । यसका साथै मानव तथा वन्यजन्तु द्वन्द्व न्युनीकरणका लागि हालसम्ममा भएका प्रयासहरु र यसका चुनौतीहरुका बारेमा समेत प्रस्तुतीकरण भएको थियो ।

प्रस्तुतीकरण ८ : वन्यजन्तुबाट हुने क्षतिको राहत सहयोग सम्बन्धि निर्देशिका, २०६६

प्रस्तुतकर्ता : कमलजंग कुंवर, संरक्षण शिक्षा अधिकृत, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग

प्रस्तुतीमा हालका मानव तथा वन्यजन्तु बीचमा हुने द्वन्द्व तथा वन्यजन्तु क्षतिका लागि दिईने राहतका बारेमा प्रकाश पारिएको थियो । प्रस्तुतीकरणपछिको छलफलमा राहत निर्देशिका व्यवहारीक हुनु पर्ने, वास्तविक बाली क्षति अनुसार क्षतिपुर्ति दिइनुपर्ने, खेत वरिपरि खुर्सानी लगाएर पनि वन्यजन्तुबाट बाली जोगाउन सकिने, राहतका कार्यक्रम तराईमा मात्र बढी केन्द्रित भएको हुंदा पहाडमा राहत उपलब्ध गराइनु पर्ने, फिल्डका कर्मचारीहरुलाई वन्यजन्तुबाट हुने क्षतिको सुचना संकलन लगायतका कुराहरुमा सचेत तथा उत्तरदायी बनाउनु पर्ने, कर्मचारीलाई सचेतना फैलाउन काममा जागरुप बनाउनु पर्ने, राहात वितरणलाई सरलिकृत बनाउनु पर्ने तथा मानव र वन्यजन्तु बीचको द्वन्द्वका कारण र न्युनिकरणका लागि वैज्ञानिक अनुसन्धान हुनु पर्ने सुझावहरु आएका थिए (अनुसूची १०) ।

प्रस्तुतीकरण ९, १०, ११ : वन्यजन्तुबाट हुने क्षतिको राहत सहयोग सम्बन्धि निर्देशिका, २०६६ को संसोधनका लागि तराई, पहाड तथा हिमाली क्षेत्रका संरक्षित क्षेत्रबाट आएका सुझावहरु । यस प्रस्तुतीकरणका लागि तराई, पहाड तथा हिमाली क्षेत्रका संरक्षित क्षेत्रहरुलाई छलफल र सुझावका लागि ३ वटा समुहमा विभाजन

गरिएको थियो । तराई समुहमा १४ जना, पहाड समुहमा १० तथा हिमाल समुहमा १२ जना सहभागीहरू थिए । छलफलपछि प्रत्येक समुहबाट १/१ जनाले सुझावहरू प्रस्तुत गर्नु भएको थियो । सुझावहरू अनुसूची ११ र १२ मा समावेश गरिएका छन् ।

प्रस्तुतीकरण तथा छलफल पछि यस सत्रका अध्यक्ष लव विष्टले सत्र समापन गर्नु भएको थियो ।

अध्यक्षता : श्याम वजिमय, पूर्व महानिर्देशक, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग

दोश्रो दिनको दोश्रो सत्रमा १०औं मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समिति सञ्जालका संकल्पहरू प्रस्तुत भएका थिए (अनुसूची-१३) । यसको अध्यक्षता पूर्व महानिर्देशक श्याम वजिमयले गर्नु भएको थियो भने सहजिकरण मध्यवर्ती क्षेत्र सञ्जालका अध्यक्ष लव विष्टले गर्नु भएको थियो ।

प्रस्तुतीकरण १२ : व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (MIST) प्रविधिबाट शुक्लाफाँटा वन्यजन्तु आरक्षमा स्मार्ट प्याट्रोलिङ्ग

प्रस्तुतकर्ता : युवराज रेग्मी, प्रमुख संरक्षण अधिकृत, शुक्लाफाँटा वन्यजन्तु आरक्ष कार्यालय

व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (MIST) प्रविधि भौगोलिक सूचना प्रणाली (GIS) मा आधारित कम्प्युटर कार्यक्रम हो । यसले कहाँ र कहिले गस्ति भयो, अनियमति कामहरू भए, गस्ति टोलीको प्रभावकारीता कस्तो छ जस्ता कुराहरू थाहा हुने हुँदा संरक्षण कार्यमा यसको उपयोग प्रभावकारी हुने प्रस्तुतीकरणमा बताइएको थियो । सन् २०१० को सेप्टेम्बर १३ बाट शुक्लाफाँटा वन्यजन्तु आरक्षमा ८ वटा पोष्टहरू मार्फत यो प्रविधि प्रयोग गरी गस्ति हुँदै आएको छ । यसमा स्मार्ट प्याट्रोल लग फारम, जनावर अवलोकन फारम, अवैध कामको रेकर्ड फारम तथा वन्यजन्तु क्षतिको फारम भरिने गरेको बताइएको थियो । यसका लागि कर्मचारीहरूलाई MIST सम्बन्धि आधारभुत तालिम दिइएको थियो (अनुसूची-१४) ।

बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जमा व्यवस्थापन सूचना प्रणाली कार्यान्वयन, २०१२

प्रस्तुतकर्ता : टीकाराम अधिकारी, प्रमुख संरक्षण अधिकृत, बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज कार्यालय

व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (MIST) को कार्यान्वयन बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जको बबई उपत्यकामा ८ वटा पोष्टहरूबाट शुरुवात गरिएको, यसले सो क्षेत्रमा दाउरा संकलन, गाइवस्तुको चरिचरण, चोरी शिकारीहरू लुक्ने स्थानहरू पहिचान भएको तथा शिकार भएका स्थानहरू एवं संवेदनशिल स्थानहरू समेत पहिचान भएको प्रस्तुतीकरणमा बताइएको थियो (अनुसूची-१५) ।

प्रस्तुतीकरणहरूपछिको छलफलमा MIST प्रविधिबाट पहिला गस्ति नभएको स्थानमा समेत गस्ति भएको, संवेदनशिल इलाकाहरूको पहिचान भएको तथा यस प्रविधिको विस्तार सम्पूर्ण संरक्षित क्षेत्रहरूमा हुनु पर्ने सुझावहरू आएका थिए । यसको खर्च कम तथा चोरी शिकारी पक्रनमा प्रभावकारी भएको तथा यसको अनुगमन निरन्तर भई रहनु पर्ने साथै यसले संरक्षणमा ठुलो सहयोग पुऱ्याएको राय सुझाव प्राप्त भएको थियो ।

प्रस्तुतीकरण १३ : नेपालका संरक्षित क्षेत्रहरूको भू-उपयोग

प्रस्तुतकर्ता : भोलानाथ ढकाल, जि.आइ.एस.परामर्शदाता, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग

यस प्रस्तुतीकरणमा नेपालका संरक्षित क्षेत्रहरूको भू-उपयोगको अवस्था प्रस्तुत भएको थियो । जस अनुसार हाल संरक्षित क्षेत्रभित्र ४६.६३ प्रतिशत भू-भागमा हरियाली रहेको छ । जसमध्ये वन २७.६७ प्रतिशत, घाँसे

मैदान १४ प्रतिशत तथा भाडी ५.९१ प्रतिशत रहेको छ भने बाँकी ३८.९० प्रतिशत जमिन खाली रहेको छ । प्रस्तुतीकरणमा बाँके, शिवपुरी नागार्जुन तथा लाङ्गटाङ्ग राष्ट्रिय निकुञ्जका भू-उपयोग वर्गिकरणका नक्साहरु तथा पर्सा वन्यजन्तु आरक्ष विस्तारको लागि तयार भएको नक्सा समेत प्रस्तुत भएको थियो (अनुसूची-१६) । प्रस्तुतीकरणपछिको छलफलमा नक्सामा अन्तरराष्ट्रिय सिमाना तथा हिमालहरुका उचाइहरु समेत राखिनुपर्ने तथा नक्सामा हालका नया तथ्यांकहरु हुनु पर्ने सुझावहरु आएका थिए ।

प्रस्तुतीकरण १४ : वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रणका लागि प्रभावकारी समन्वय

प्रस्तुतकर्ता : प्रविन पोखरेल, डि.एस.पी.,केन्द्रिय अनुसन्धान व्युरो, नेपाल प्रहरी

वन्यजन्तुको चोरी शिकार तथा अवैध व्यापार संसारकै दोश्रो ठूलो संगठित व्यापार भएको, केन्द्रिय अनुसन्धान व्युरो नेपालका मुख्यतया गैडा, बाघ, मृग, हात्ती, रेडपाण्ड (हाब्रे) र एसियन ठूला विराला प्रजातीका वन्यजन्तुहरुमा केन्द्रित रहेको, वन्यजन्तुको शिकारी तथा व्यापार नियन्त्रणका लागि विभिन्न सरोकारवालाहरुको समन्वय, सुचनाको आदान प्रदान, अनुसन्धानका लागि तालिम आदि जस्ता कुराहरु आवश्यक हुने सम्बन्धि प्रस्तुतीकरण भएको थियो (अनुसूची-१७) । प्रस्तुतीकरणपछिको छलफलमा वन्यजन्तु सम्बन्धि अपराधलाई नेपाल प्रहरीले प्राथमिकतामा राख्नु पर्ने, धेरै व्यापार हुने वन्यजन्तुहरुको चित्र, अन्य अंगहरु चिनिन सकिने गरी बनाइएको चित्रहरु तथा तिनका बारेमा विस्तृत विवरण प्रत्येक भन्सार तथा व्यापारीक नाकाहरुमा राखिनु पर्ने, नेपाली सेनाको गस्ति प्रणालीमा परिवर्तन हुनु पर्ने, अन्य सरोकारवाला संघ संस्थाहरुसंग वन्यजन्तु अपराध तथा व्यापार नियन्त्रणमा समन्वय हुनु पर्ने सुझावहरु आएका थिए ।

यस सत्रको समापन सत्रका अध्यक्षता गरिरहनु भएका राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका पूर्व महानिर्देशक श्याम वज्रिमयले सत्रमा निम्नानुसारका मुख्य बुँदाहरुमा छलफल भएको निष्कर्ष निकाल्नु भयो ।

- व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (MIST) प्रविधि गस्तिका लागि प्रभावकारी रहेको, यसको पहाडी तथा हिमाली भेगको संरक्षित क्षेत्रमा सम्भावना अध्ययन हुनु पर्ने ।
- भौगोलिक सूचना प्रणाली (GIS) का नक्साहरु धेरै प्रभावकारी तथा उपयोगी रहेको ।
- पर्सा वन्यजन्तु आरक्षको विस्तार हुनु पर्ने ।
- सबै वार्डेनहरुको सुझावबाट संरक्षित क्षेत्रहरुको वास्तविक नक्साको अन्तिम प्रति प्रकाशन हुनु पर्ने ।
- सरोकारवालाहरुसंगको समन्वयमा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण प्रभावकारी हुने देखिएको ।

तेश्रो दिन : २०६९।०१।२०

अध्यक्षता : कृष्ण प्रसाद आचार्य, महानिर्देशक, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग

प्रस्तुतीकरण १५ : वार्षिक योजना तर्जुमामा कार्यक्रमहरुको छनौट

प्रस्तुतकर्ता : तुलसीराम शर्मा, प्रमुख संरक्षण अधिकृत, बाँके राष्ट्रिय निकुञ्ज कार्यालय

योजना तर्जुमामा कार्यक्रम छनौटका लागि भएको छलफलमा बटेज खर्च हुँदा विभाजन हुनु पर्ने, विभिन्न शिर्षकहरुमा एकै प्रकारको कार्यक्रमहरु हुन नहुने, शिर्षक विभाजन हुँदा जैविक विविधता समेटिनु पर्ने

सुभावहरु आएका थिए । छलफलमा महानिर्देशक कृष्ण प्रसाद आचार्यले सबै वार्डेनहरुले बजेट तथा उद्देश्यलाई प्रमाणित गर्नु पर्ने, मुख्य शिर्षकबाट उपशिर्षक बनाउनु पर्ने तथा भिन्न भिन्न शिर्षकमा एकै प्रकारको कार्यक्रम दोहोर्‍याउनु नहुने सुभाव दिनु भएको थियो (अनुसूची-१८) ।

प्रस्तुतीकरण १६ : संरक्षण क्षेत्रका विषयगत क्षेत्रहरु तथा कार्यक्रमहरु

प्रस्तुतकर्ता : नर बहादुर अमगाँई, वरिष्ठ संरक्षण अधिकृत, अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र आयोजना

प्रस्तुतीकरणमा राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोषका आयोजनाहरु तथा प्रशासनिक विभाजनका बारेमा प्रकाश पारिएको थियो । विषयगत क्षेत्रहरुमा बजेट निकासी हुँदा स्रोत संरक्षणका लागि ३५ प्रतिशत, जिविकोपार्जन सुधारमा २५ प्रतिशत, पर्यटन विकास तथा व्यवस्थापनमा २० प्रतिशत, जलवायु परिवर्तन/अनुसन्धान तथा प्रकाशनमा १५ प्रतिशत र क्षमता अभिवृद्धिमा ५ प्रतिशत छुट्टाइने गरेको साथै कार्यक्रमहरु समुदाय, एकिकृत स्रोत व्यवस्थापन, एकिकृत संरक्षण तथा विकास, राजश्व समुदायका विकासका लागि जस्ता अवधारणामा आधारित रहेका छन् । प्रस्तुतीमा कोषका मुख्य उपलब्धीहरु तथा विकासका बारेमा समेत जानकारी दिईएको थियो (अनुसूची-१९) । प्रस्तुतीपछिको छलफलमा हिमाली मुनाल, समुदायमा जाने बजेट, संरक्षण क्षेत्रमा व्यवस्थापन समिति जस्ता विषयहरुमा छलफल भएका थिए भने कोषले वन्यजन्तुको चोरी शिकार नियन्त्रण तथा अवैध व्यापार नियन्त्रणमा पनि लाग्नु पर्ने सुभावहरु आएका थिए ।

२८ औं वार्डेन सेमिनार तथा १० औं मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन सञ्जाल बैठकको संकल्प

सम्पूर्ण संरक्षित क्षेत्रहरुका वार्डेनहरु तथा विभागका महानिर्देशक सहित छलफल गरी २८औं वार्डेन सेमिनारको संकल्प तयार पारिएको थियो । संकल्पहरुको प्रस्तुतीकरणमा बाँके राष्ट्रिय निकुञ्ज कार्यालयका प्रमुख संरक्षण अधिकृत तुलसीराम शर्माले सहजीकरण गर्नु भएको थियो (अनुसूची-२०) । त्यस्तै १०औं मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समिति सञ्जालका संकल्पहरु तयार गर्न मध्यवर्ती क्षेत्र सञ्जालका संयोजक लव विष्टले सहजीकरण गर्नु भएको थियो (अनुसूची-१३) ।

संकल्पहरुको तयारी पछि महानिर्देशक कृष्ण प्रसाद आचार्यले २८औं वार्डेन सेमिनार तथा १०औं मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिको बैठकको समापन गर्नु भएको थियो । समापनका क्रममा वहाँले प्रमुख अतिथी लगायत सम्पूर्ण अतिथी, आमन्त्रित तथा सहभागी महानुभावहरुलाई सेमिनार सफल बनाइदिनु भएकोमा विभागको तर्फबाट धन्यवाद व्यक्त गर्नु भएको थियो । विभागले लिएको आफ्नो उद्देश्य हासिल गर्नका लागि सम्पूर्ण वार्डेनहरुले गरेको सहयोगको प्रशंसा गर्नु भएको थियो । आफ्नो क्षेत्रमा भएका तथा हुने कामहरुको तथ्यांकहरु वार्डेनहरुले राख्नु पर्ने तथा सो को जानकारी विभागलाई गराउन वार्डेनहरुलाई आग्रह गर्दै संरक्षित क्षेत्रहरुको संरक्षण तथा व्यवस्थापनका लागि गेमस्काउटलाई तालिम आवश्यक रहेको समेत बताउनु भएको थियो । अन्तमा आफुले संरक्षणका लागि सक्दो सहयोग गर्ने प्रतिवद्धताका साथमा २८औं वार्डेन सेमिनार र १०औं मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिको बैठक समापन गर्नु भयो ।

INTRODUCTION

With the widening horizon of the word ‘conservation’, its scope and areas are getting bigger and the challenges in conservation are also evolving in parallel. In the meantime, factors that make conservation effective are also being identified and communicated. 28th Warden Seminar and 10th meeting of Buffer Zone Management Committee (BZMC) was an effort from the Department of National Parks and Wildlife Conservation (DNPWC) to spotlight the aspect ‘investment’ that the conservation is expecting in this era to face and address the issues knocking at the door.

Investment generates interest. It helps to bring empowerment, introduces new scientific technologies and brings changes in traditional methodologies to address new issues. Generating technical manpower, enhancing their capacity, making infrastructural developments and scientific management of protected areas, all directly or indirectly require good investment. Thus, identifying ‘investment’ as a dire need for successful and effective conservation activities, 28th Warden Seminar and 10th meeting of Buffer Zone Management Committee was held with the slogan “Invest in Conservation: Secure the Future” in Baglung from 30



April to 2 May 2012 (18-20 Baisakh 2069). The seminar was organized by the Department of National Parks and Wildlife Conservation together with Dhorpatan Hunting Reserve (DHR) with generous support from World Wildlife Fund (WWF) Nepal, National Trust for Nature Conservation (NTNC), Western Terai Landscape Complex Project (WTLCP), Conservation and Sustainable Utilization of Wetlands (CSUWN) and Bird Conservation Nepal (BCN) in Nepal.

The seminar was aimed at bringing all the conservation officers, park wardens, policy makers, buffer zone community, conservation partners, security personnels and other stakeholders on a same floor to discuss the pertinent issues of conservation, to identify key gaps and challenges of Protected Areas (PA) and Buffer Zone (BZ) management, to share existing best practices of individual PAs and BZ and to develop new ideas or concept to generate sustainable financial sources to make each PA an independent in itself.

A three-day seminar was divided into inaugural session, technical session and closing session. The inaugural session was chaired by Mr. Krishna Prasad Acharya, Director General of DNPWC and was attended by more than one hundred and fifty people. The seminar was attended by wide range of participants including Regional Forestry Directors, Chief Conservation Officers/ Officers of Department of National Parks and Wildlife Conservation, Officials of Ministry of Forest and Soil Conservation, Commanders of Protection unit/Nepal Army, Chairperson of BZ Management Committee, Representative from partner organizations and media persons. The opening ceremony was inaugurated by Secretary of MFSC, Mr. Nabin Kumar Ghimire.

Technical session included presentations on various topics, discussion on key issues followed by the presentations, group work and its presentation on various themes as well as development of resolutions of 10th BZ committee meeting and resolutions of 28th warden seminar. After three- days intensive program, 28th warden seminar and 10th BZ committee meeting was concluded by the closing remarks of Director General of DNPWC, Mr. Krishna Prasad Acharya.

INAUGURAL SESSION

Accommodating more than 150 participants, the inaugural session of 28th Warden Seminar and 10th Meeting of Buffer Zone Management Committee was held on 30 May 2012 in the seminar hall of the Chamber of Commerce, Baglung. 1st day of the seminar began with registration of the participants and distribution of materials like schedule of the program. Mr. Krishna Prasad Acharya, Director General of DNPWC chaired the inaugural session.



Mr. Sher Singh Thagunna, Under-Secretary Tech of Dhorpatan Hunting Reserve (DHR) delivered welcome speech. He welcomed chief guest, guests, invitees and all the participants of the seminar. In his speech, he extended vote of thanks to DNPWC, Ministry of Forests and Soil Conservation (MFSC) and Government of Nepal for giving an opportunity to Dhorpatan Hunting Reserve to organize the seminar and for providing necessary supports to successfully conduct the seminar. He also mentioned that the slogan of 28th Warden Seminar and 10th Meeting of BZ Management Committee is time relevant as conservation sector is in urgent need of good investment for the effective management of PAs.

Chief guest Mr. Nabin Kumar Ghimire, Secretary of MFSC inaugurated the seminar by lighting traditional Nepali oil lamp (*Panas*).

Dr. Hum Bahadur Gurung, Chief Executive Officer, BCN started his speech sharing the facts and figures related to conservation of birds in Nepal, for having worked in this field for more than thirty years. In his speech, he stressed the need of financial sources for the effective conservation of birds. Reciting the slogan “Conservation is for use and preservation is from use”, he highlighted the importance of investment in the field of conservation for the sustainable use of resources for the human and nature co-existence. He also mentioned that DHR is one among 27 places in Nepal where birds are found significantly. He also shared the information about investigation that BCN is carrying out at all those places to estimate the total amount of investment made for the conservation of birds.

Mr. Top Bahadur Khatri, Program Manager, CSUWN on his turn expressed wishes for the success of the 28th Warden Seminar. In his remarks, he also added that this seminar is a better place to share experiences, accomplishments as well as difficulties that one has faced during implementing conservation efforts.

Mr. Shiva Raj Bhatta, TAL Co-ordinator, WWF Nepal, commenced his speech with the best wishes for total success of the program and ended his speech highlighting the need of institutional development, reforms and its continuity for the successful implementation of conservation efforts.

Mr. Jagannath Koirala, Project Coordinator at WTLCP emphasized the importance of co-existence of human and other creatures. According to him 'Live and let others live' is the justice that human has to consider on behalf of other creatures in nature.

Mr. Juddha Bahadur Gurung, Member Secretary, NTNC focused on implementing conservation actions addressing the resolutions of earlier warden seminars. He also stated that conservation activities should be carried out in such a way that the right of nature to survive should not be violated and every conservation effort should consider human-nature association.

Prof. Dr. Abhay Kumar Das, President of NFA, on his remarks stressed the importance of theme of the seminar. He also stated that conservation of biodiversity is very important in present context for which some areas have to be allocated from community forests of Nepal which counts a total of 1700 at present.

Mr. Tulsi Ram Sharma, Chief Warden of Banke National Park delivered his opening remarks representing wardens of all PAs. In his remarks, he accentuated the need of investment in human and technical resources for successful conservation practices. He opined that the conservation activities are currently running at very low budget whereas the number of conservation areas is being increased. He emphasized on the current scenario of having to work with inadequate human resources and also highlighted the prevailing problems of working at the places with no basic facilities of even water and electricity. Limited allocated budget cannot afford scientific management and technical resources; hence he ended his speech hoping that the budget for PAs would increase shortly in the days to come.

While speaking on behalf of BZMC, President of the BZ Network, Mr. Laba Bista expressed disappointment for revenue not being released on time. He also tried to grab audiences' attention over the fact of having inadequate human resources in PAs which has created difficulties in PAs management activities.

Mr. Rajendra Neupane, Deputy Regional Director, Western Region Forest Directorate, representing regional directors of five development regions started his remarks with the short and sensible story of an eagle with the message that we have to change our conventional conservation approaches to modern ones to address new issues. In his remarks, he also indicated the challenges in implementing the slogan despite its simple ideology.

Mr. Shyam Bajimaya, Former Director General of DNPWC extolled the journey conservation has accomplished in Nepal. He opined that there has been paradigm shift in the conservation from species level to landscape level. He quoted, "In the past, we used to talk about conservation of some endangered species like tiger and bear, but now we discuss about the landscape level conservation". In his remarks, he also commended the success of 'Zero Poaching Year' that DNPWC celebrated in 2011. However, he showed his disappointment with the unpleasant fact of having small amount of budget allocated for the conservation as well as having minimum human resources with less technical skills for the management of PAs in the present context when new PAs are being added in the country. At such situation, he highlighted the need of public awareness and the role of media in doing so.

Mr. Bishwanath Upreti, Founder Director General of DNPWC who started the trend of organizing the

warden seminar shared his experiences since 1st warden seminar as he has participated in every warden seminar since then.

Mr. Brajkishor Yadav, Director General of Department of Forest (DoF) commenced his speech by sharing his happiness for being in warden seminar for the first time. In his speech, he praised DNPWC, particularly Director General for the total success of 'Zero Poaching Year 2011'. He appreciated the expertise that many NGOs and INGOs like NTNC and WWF have in the field of conservation. However, he expressed disappointment for not having such expertise in all the employees at DoF. According to him, some have such expertise and some do not have at all. So, activities should also be focused on developing expertise in all people who work in the field of conservation. Along with this, he also stated that it is better to improve quality in conservation rather than the increasing the number of PAs. He also mentioned about urgent need of making good investment not only inside but also outside the PAs. At last, he terminated his remarks showing concern for the open trade of wild animals even in Kathmandu. He suggested of enforcing strict laws against wild animals and birds that are domesticated at private houses.

Speaking on the occasion, Dr. Uday Raj Sharma, Former Secretary of MFSC highlighted the need of developing sustainable financing mechanism within PAs for its sustainable management. He urged for exploring the financial sources within PAs so that none of the PA has to depend upon allocated budget of government. He has also suggested of developing new financing mechanisms similar to 'Friends of Zoo' for generating revenue within PAs so that they become independent in themselves for their effective management. Along with this, he pointed out the importance of conducting science based research for the science based management of PAs. Besides these, he also highlighted the need of amendment in policies and laws of PAs and BZ and emphasized on making them time relevant.

On the occasion, Mr. Nabin Kumar Ghimire, Secretary, MFSC launched a book 'Sustainable Financing Mechanism for Landscape Conservation' published by WTLCP. In his remarks, he spot lighted 5 main problems that the conservation is facing today. They are: i. Problem with technical resources, ii. Problem with self-determination towards work, iii. Problem with continuity in reforming existing policies and laws, iv. Problem with our own attitude and v. Problem in balancing development



and conservation. In his speech, he highlighted the need of analyzing positive and negative aspects of existing laws and policies and reforming them accordingly thereby making them time relevant. He also expressed his disappointment for delay in getting released budget by the buffer zone. At last, he ended up his remarks putting forward some questions to the audiences like i. What do you expect from this seminar? ii. What are your expectations from MFSC? iii. What are your expectations from nation?

Mr. Barna Bahadur Thapa extended vote of thanks to all the participants and speakers of inaugural session as well as to Dhorpatan Hunting Reserve for conducting the seminar. He concluded his remarks with the quote 'Conservation is our religion, our action and ultimately our life'.

Mr. Krishna Prasad Acharya, Director General, DNPWC concluded the session with his remarks. He highlighted the objectives of the seminar and stated that the warden seminar is beyond mere formal

gathering. He said that it has been developed not only to meet people from different background and responsibilities but also to share their experiences and information, see the place and identify its prevailing problems as well as to discuss and develop new ideas and concepts to address the challenges and issues of conservation. In his remarks, he stressed on the need of developing sustainable financing mechanism within PAs, amending laws and policies regarding domestication of wild animals and birds. Putting light on a fact that out of total budget of the country, only 1% is allocated for the forestry sector and PAs receive only 0.1% of the total MFSC budget, he appreciated the conservation efforts carried out so far in such a low budget. The inaugural session of the seminar was concluded by Director General with the commitment to fully support for the full fledge implementation of outcomes of the seminar.



TECHNICAL SESSION

In the technical session, altogether 15 presentations on different topics were presented by experts from different background, experiences and responsibilities. Presentations were followed by discussion on key issues. Technical session also included group works and presentations on different themes dividing the participants into three different groups of Himal, Mountain and Terai. Group work and presentations were also followed by interpretation of outcomes of the group exercise.

Key highlights of the presentations and their follow up discussions are given below.

Day 1 (30 April 2012)

Chaired by: Mr. Bishwanath Uprety, Founder Director General, DNPWC.

Presentation 1: Review of 27th Warden Seminar: Resolution/ Discussion

Mr. Barna Bahadur Thapa, Under Secretary Tech, DNPWC

The presentation highlighted the brief overview of the 27th Warden Seminar and 9th Meeting of Buffer Zone Management Committee. He presented the progress of resolutions of 27th Warden Seminar and 9th Meeting of Buffer Zone Management Committee made so far (Annex 3).

The follow up discussion pointed out the issues regarding formation of Land dispute resolving committee in Suklaphanta and Koshi Tappu Wildlife Reserve, declaration of buffer zone in Shivapuri-Nagarjun National Park and Dhorpatan Hunting Reserve, the role of buffer zone in minimizing forest encroachment and declaration regarding increasing wildlife relief fund from one and half lakh rupees to three lakhs. The discussion also suggested quantifying the achievements in terms of percentage or quantifying it like fully achieved or partially.

Presentation 2: Evolution of Buffer Zone in Nepal

Dr. Uday Raj Sharma, Former Secretary, MFSC

The presentation highlighted the journey that buffer zone has accomplished in Nepal. It has mainly focused on how buffer zone has evolved and progressed in Nepal while passing through different eras like Panchayat era and democratic era to the recent phase. It has also revealed information regarding different adaptive models like traditional model of park management, community based management as in Annapurna Conservation Area through Conservation Area Management Committee (CAMCs) and buffer zone model in which impacted areas are identified as BZ, where locally formed institutions manage BZ resources and receive a share of park revenue for financing community development projects. The presentation also shed light on the activities that needed more attention like alternative livelihood opportunities to buffer zone communities, alternative energy supplies as firewood scarcity is seen in many places, provision of exporting locally available resources like stones and boulders, provision of leasehold forestry for poor people, management of resorts and campsites in park/ reserves and BZs. Along with these, the presentation also highlighted the current challenges of BZ management (Annex 4).

The follow up discussion highlighted the need of addressing several issues like amendment in existing policies, laws and action plans so as to make them time relevant, capacity enhancement and institutional development of buffer zone related organizations, developing sustainable financing mechanism within BZ thereby exploring and identifying best available opportunities and resources. The discussion also stressed on developing synchronization between different organizations and committees of BZ like Community Forest User Groups and Park so as to reduce increasing conflicts between themselves.

Presentation 3: Illegal Wildlife Trade and Poaching Control Strategic Plan for Nepal (2012-2022)

Mr. ShyamBajimaya, Former Director General, DNPWC

The presentation emphasized on a fact that illegal wildlife trade is a major threat to biodiversity conservation. It has put highly traded species on the verge of extinction. The strategy aims to control illegal trade of wildlife to control illegal wildlife trade within the country through collaborative efforts of the wildlife enforcement agencies and communities, to foster regional and global support in combating against illegal wildlife trade, to fulfill the obligation of CITES as a State Party and to enhance the wildlife conservation in the country. The presentation also highlighted the major thrust of the Strategic plan which includes collaborative approach, strengthening enforcement agencies at center and district/field, enhancing Community livelihood and CBOs capacity in mobilization of CBAPO, sustainable funding/Creation of revolving funds to support CBAPO, fostering Trans boundary, Regional & Global cooperation, increase efficiency than numbers and improving legal procedures/Forensic Labs. Besides these, presentation also explained the strategic goals, key strategies and priority actions. It also pointed out few priority points which are needed to be addressed immediately like endorsement of CITES & ABS Bills, amendment of NPWC Act & Forest Act, full-fledged SAWEN Secretariat, commission separate Joint Team for reviewing security arrangements of PAs & District Forests, designate “No Go Zone” in sensitive areas of PAs & District Forests, establishment of central/field level database, develop protocols for APO & CBAPO management and their mobilization, create revolving funds to support APOs & CBAPOs, capitalize staff with modern technology of communication, manage Human-wildlife conflicts and capacity enhancement of staff and community (Annex 5).

The follow up discussion highlighted the need of developing pre-poaching and post poaching strategies. The discussion suggested developing ideas for not letting to be poached rather than making post poaching approaches because it is less risky and more effective. The discussion also suggested of changing conventional patrolling methods to modern ones so as to make them time relevant in order to challenge new tactics of illegal poaching and trade. It also put light on a fact that designating ‘No Go Zone’ could be counterproductive if not managed effectively because it would lead to the identification of the places of the resources.

Presentation 4: Sustainable Financing Mechanism for Landscape Conservation: “Existing Practice and Future Prospects”

Mr. Bijendra Basnet, WTLCP

The presentation basically was about what the sustainable financing mechanism is and why is it necessary in PAs. SFM is defined as the mechanism of generating sufficient, stable and long-term financial resources, and to allocate them in a timely manner and in an appropriate form, to cover the full costs of nature resources and ensure that funds are effectively and efficiently managed with respect to conservation and other development objectives. It is needed to address the problems related to lack of adequate funding for landscape conservation which is a common problem in our country. The presentation also gave brief overview of different policies and legislations of Nepal which have recognized/not recognized the methods of financing mechanisms. However, it was concluded that policies and legislations are either silent on SFM or provisions are non-operational. Thus, appropriate legal measures including operational guideline are necessary. The presentation also shed light on existing practices of SFM. Different sustainable financing practices are either operational or introduced recently and most of them are confined within generating revenue. There is inadequate institutional mechanism for mobilizing fund generated to different sources. Nevertheless, NTNC has been mobilizing conservation fee, which is one of the most viable strategy to meet financial needs. The presentation also highlighted different fund

generating options, fund management and mobilization strategies. It emphasized the need of revision/preparation of policy and regulatory framework for institutionalizing SFM, especially through the Finance Act, establishing appropriate institutional arrangements and build capacity of stakeholders on sustainable financing, especially on technical skills and knowledge enhancement (Annex 6).

Presentation 5: Wildlife Farming, Reproduction and Research Policy, 2060

Dr. Maheshwor Dhakal, Ecologist, DNPWC

The presentation described in detail the major goals, policies and working process of the wildlife farming, reproduction and research policy, 2060. It also enlisted the protected as well as other wild species that can be used in commercial farming. Similarly, the amount of royalty that has to be paid to take wildlife farming permit as well as total amount of money for taking different seed animals were also enlisted in the presentation. The presentation also discussed status of wildlife farming (total number of applicants) in Nepal since 2002 to 2011. The number of applicants were maximum in 2004 i.e. total 11 applicants whereas minimum were in 2002, 2008, 2009 and 2011 i.e. only 1 applicant. The presentation also highlighted the fact of not having any provision in NPWC Act regarding wildlife farming which might create difficulties with the control of leakage (Annex 7).

The follow up discussion pointed out the need of working on these policies after amendment of Act. The discussion suggested if these policies are made, care should be taken that not even a single sample of DNA, hair and scat is taken out of the country because this may arise several issues of copy right and property right. The discussion also highlighted the issue of animal right that may arise when a wild species like Cheer Peasant is kept in a cage in the name of privatization. The discussion also pointed out that wildlife farming would not be beneficial to the country like ours as it is not economically viable. However, the discussion regarding benefits to Nepal from wildlife farming was also discussed. Some pointed out that wildlife farming should be promoted in Nepal because Nepal could derive benefits from wildlife farming of some species like wild boar and deer which are prolific breeders as well as from the farming of beetles and butterflies.

Day 2 (1 May 2012)

Chaired by: Mr. Lava Bista, President of Buffer Zone Management Committee (SWR/BZ)

Presentation 6: Financial Administration in Protected Areas System, Nepal

Mr. Phanindra Raj Regmi, Under-Secretary (Account), MFSC

The presentation was all about financial regulation and auditing. The presentation focused mainly on what actually clearance of misappropriation is, the reason for its occurrence as well its divisions. During the presentation, the presenter urged all the park officers to reduce the financial misappropriation of the Park's office by 60% by this fiscal year and also recommended for timely reporting.

The follow up discussion suggested keeping updated information on financial misappropriation by every Park's office. It also pointed out the need of giving trainings to the Park staffs to reduce misappropriation. Along with these, regular field monitoring was also recommended.

Presentation 7: Human- Wildlife Conflict

Mr. Jhamak Bahadur Karki, Chief Warden, Chitwan National Park

The presentation focused on the problem of existing human wildlife conflicts in and around Chitwan National Park, its history, causes and major control efforts made so far. Some of the major control efforts were no poaching of rhino for 12 months (3 Jan 2011-4 Jan 2012), arrest of international traders,

capacity building –scene of crime, smart patrol, and research, monitoring and implementation of the findings . The presentation also highlighted the effect of seasons, day and night, types of livestock, size of prey, temporal pattern, and spatial pattern on human wildlife conflict particularly depredation of livestock. The presentation also shed light on economic valuation of the loss made by human wildlife conflicts in terms of livestock depredation. The economic value of 445 livestock loss to big cats in BZ of CNP (March 2005 to February 2009) was NRs 40,08,410 (NRs. 10,02,103.00/yr.). Leopard contributed 36.17% and tiger (63.83%). In terms of economic loss by both large cats, goat (63.3%) was the most important livestock followed by cattle (17.3%) and buffalo (15.7%). The presentation also described the existing means and mechanisms as well as challenges to control human wildlife conflict (Annex 9).

Presentation 8: Human Wildlife Conflict and Wildlife Relief Directives, 2066

Mr. Kamal Jung Kunwar, Conservation Education Officer, DNPWC

The presentation explained in detail the existing guidelines for the Human- wildlife conflict and wildlife relief.

The discussion after presentation revealed various opinions from participants to make wildlife relief directives more effective in practice. Various suggestions were insurance compensation through measurement of actual loss of crops using GIS, plantation of chillies as it is proven to be effective to certain areas of plantation, introducing interventions in more vulnerable areas like grasslands and near settlement, focusing damage relief to hills as it is more focused to Terai only, making park staffs more responsible and careful for proper monitoring and evaluation of loss, and convincing people that wild animals that cause loss to our lives and properties belong to us and raising conservation awareness among them. The discussion also pointed out the need of simplifying the process of compensation, conducting scientific and technical research to identify the causes of increasing human wildlife conflict as well as finding ways to minimize it. Proper monitoring and evaluation of loss by park employees to ensure compensation to appropriate victims was also highlighted in the discussion (Annex 10).

Presentation 9, 10 and 11: Suggestions for Amendment of ‘Human Wildlife Conflict and Wildlife Relief Directives, 2066’ from Terai region Protected Areas, Hilly region Protected Areas and Himalayan region Protected Areas

Groups were divided as per terai, hilly and himalayan region Protected Areas to discuss and make comments for the amendment of Wildlife Relief Directives, 2066. Terai region had 14 people, hilly had 10 and Himalayan had 12 people in each group. Valueable suggestions were presented in the meeting after sound discussion (Annex 11, 12).

After presentations and discussion, the session was concluded by Mr. Laba Bista, President of Buffer Zone Management Committee Network.

Resolutions of the 10th Buffer Zone Management Committee Meeting

Chaired by: Mr. Shyam Bajimaya, Former Director General of DNPWC.

The next session of the day included preparation of Resolutions of 10th Buffer Zone Management Committee Meeting (Annex 13). The session was chaired by Mr. Shyam Bajimaya, Former Director General of DNPWC and was facilitated by Mr. Laba Bista, President of Buffer Zone Management Committee.

Presentation 12: Smart Patrolling in Suklaphanta Using MIST as a Tool- A Review

Mr. Uba Raj Regmi, Chief Conservation Officer, Suklaphanta Wildlife Reserve

MIST (Management Information System Technique) is GIS based computer program used to store and process geo-referenced data. MIST provides various information such as when and where patrol teams

went, where and when illegal activities occurred, which are the areas of species distribution, what is the trend of illegal activities over time, what is the trend in species distribution over time, what is the actual patrol effort of the patrol team (Kms/day) thereby strengthening the park protection measures. MIST was officially launched in SWR on 13th September 2010 to implement in strategically eight selected posts. MIST provides information on Smart Patrol Datasheets namely Smart Patrol Log Form, Wildlife Sighting Form, Illegal Activity Form and Animal Mortality Form. In order to build the capacity of the staffs to implement MIST, intensive trainings have been conducted at various posts in SWR (Annex 14).

MIST Implementation in Bardia National Park, 2012

Mr. Tika Ram Adhikari, Chief Conservation Officer, Bardiya National Park

MIST implementation in Bardiya National Park has officially started from 8 posts of Babai valley. MIST implementation has helped identify various activities within the park like firewood collection, livestock grazing and poacher's camp. This has also helped to locate illegal poached animals and the vulnerable sites (Annex 15).

Follow up discussion revealed a fact that with the help of MIST, patrolling has been conducted in such places which were never patrolled. This has led to the identification of vulnerable areas. During discussion, participants suggested using MIST as a tool for patrolling in all the PAs because of its cost effectiveness and convenience to catch poachers. Discussion also pointed out the need of monitoring from center to see which level staff stays at which post for how long. This would strengthen park protection measures.

Presentation 13: Sharing of Landuse Status of PAs of Nepal

Mr. Bhola Nath Dhakal, GIS- Expert, DNPWC

The presentation highlighted the summary of landuse status of Protected Areas of Nepal. There are 47.63% of forest resources in PAs of Nepal. Within PAs, higher is the barren land that covers 38.90%, followed by forest land covering 27.67% which is again followed by grass land 14. % and shrub land 5.91%. The presentation basically focused on Protected Area wise landuse status. The presentation also showed landuse classification mapping of selected PAs like Banke National Park, Shivapuri Nagarjun National Park and Langtang National Park. Similarly, map for Parsa Wildlife Reserve extension was also shown in the presentation (Annex 16).

The follow up discussion came up with various suggestions like showing international boundaries so as to make it convenient for international tourists, showing peak's height etc. in the maps. Similarly, the discussion also pointed out the need of using recent data of landuse and infrastructures like river, forest, number of posts etc. in the maps of PAs.

Presentation 14: Effective Co-ordination in Wildlife Crime Control

Mr. Prabin Pokhrel, DySP, Nepal Police, Central Investigation Bureau

The presentation highlighted a fact that illegal poaching and trade of wildlife is the 2nd largest business in the world. It is one of the most organized trades in the world. Central Investigation Bureau (CIB) mainly checks crime related to wildlife. CIB mainly looks after big FIVES of Nepal: Rhino, Asian Big Cat (ABC), Wild Elephant, Deer, Red Panda. The presentation also suggested different activities to control wildlife trade like Multi-disciplinary Structure (Police, Custom, Wildlife and Others), Intelligence-led Enforcement, Pro-active, Exchange information, Targeted Operations, National Coordination, Intensive Training on Investigation Skills, Intelligence Management and Analysis etc (Annex 17).

Follow up discussion came up with various suggestions like putting wildlife crime as a priority area for police officers, carrying out massive operations to arrest many poachers, keeping updated book of mostly traded species with colored figure, identifying features and other detail information in every customs and trading centers, changing regular patrolling route of Nepal Army, co-coordinating with other line agencies to minimize existing rampant poaching and illegal trade of endangered wild species.

The session of the day was concluded by Mr. Shyam Bajimaya, Former Director General of DNPWC with closing remarks. In his remarks he highlighted some issues which are given below:

- As MIST is very important and useful tool for effective patrolling, studies must be carried out to analyze feasibility of its implementation in hilly and mountainous region PAs.
- Maps of PAs using GIS being very useful, convenient and effective.
- Extension of Parsa Wildlife Reserve
- Clear and correct map of PAs totally depends upon feedback from all wardens.
- Co-ordination between line agencies for sharing of information is very important for the effective operation of wildlife crime control.

Day 3 (2 May 2012)

Chaired by: Mr. Krishna Prasad Acharya, Director General, DNPWC

Presentation 15: Program and Activities Selection in Annual Planning System

Mr. Tulsi Ram Sharma, Chief Warden, Banke National Park

The discussion on programs and activities selection in Annual Planning System highlighted the need of making sub divisions of capital expenditure. The discussion also stressed on avoiding the repetition of same activities under different headings. Similarly, it was also focused that conservation of biodiversity should be considered while making sub-headings. Headings and sub-headings should be made in such a way that they do not restrict people's desire to see and enjoy biodiversity. Similarly, in discussion Director General, Mr. Krishna Prasad Acharya urged all the wardens to justify amount and purpose of requested budget so as to ease the process of handing over the budget. He also suggested making sub-headings under major heading in recurrent expenditure and requested not to repeat same activities under different headings (Annex 18).

Presentation 16: Thematic Areas and Program Activities of Conservation Areas

Mr. Nar Bahadur Amgai, Senior Conservation Officer, Annapurna Conservation Area Project

The presentation highlighted the projects and administrative division of NTNC. It also presented the major thematic areas and budget limit which include Resource Conservation 35%, Livelihood Improvement 25%, Tourism Development and Management 20%, Climate Change, Research and Publication 15% and Capacity Development 5%. The presentation also stressed on its working approach like community participation, holistic resources management, integrated conservation and development, tourism revenue return for host community etc. Similarly, presentation also highlighted the major achievements and developments of NTNC (Annex 19).

The follow up discussion came up with several queries like the status of Himali Pheasant found in ACAP region, species highly on illegal trade and mostly taken route for the trade, percentage of budget allocated for the community from the project, formation of Conservation Area Management Council etc. The discussion also suggested NTNC to focus more over the issues of anti-poaching and trade.

Resolutions of 28th Warden Seminar

Resolution of 28th Warden Seminar was prepared through discussion with the Chief Wardens of all Protected Areas including Mr. Krishna Prasad Acharya, Director General of DNPWC. The resolution preparation was facilitated by Mr. Tulsi Ram Sharma, Chief Warden of Banke National Park (Annex 20).

After the preparation of resolutions, Mr. Krishna Prasad Acharya, Director General of DNPWC gave a closing remark to end 28th Warden Seminar and 10th Meeting of BZ Management Committee. On his remarks, he delivered special thanks on behalf of DNPWC to all the guests, invitees and participants for attending the seminar and making it a successful and fruitful one. He appreciated the constant support that DNPWC has received so far from all the wardens to accomplish its goals. Along with this, he has also urged wardens of all PAs to remain updated about ongoing activities regarding conservation within their area. He also added that it is better to get informed from the wardens themselves about different activities and incidents of PAs than from news channel. He advised wardens to instruct their staffs to present themselves politely and positively with BZ communities. Together with these, he has also pointed out the need of training Game Scouts in order to make them efficient and more effective. At last with the commitment to support all the conservation efforts, he concluded 3rd day of 28th Warden Seminar and 10th Meeting of BZ Management Committee.

ANNEXES

Annex 1. List of Participants

S. No	Name	Designation
1.	Mr. Nabin Ghimire	Secretary, MFSC
2.	Mr. Krishna Prasad Acharya	Director General, DNPWC
3.	Mr. Brajkishor Yadav	Director General, DoF
4.	Mr. Bishwanath Uprety	Founder Director General, DNPWC
5.	Dr. Uday Raj Sharma	Former Secretary, MFSC
6.	Mr. Shyam Bajimaya	Former Director General, DNPWC
7.	Mr. Fanindra Raj Regmi	Under-Secretary (Account), MFSC
8.	Mr. Prakash Chandra Adhikari	Under-Secretary (Legal), MFSC
9.	Mr. Rajendra Neupane	Deputy Regional Director, Western Region Forest Directorate
10.	Dr. Maheshwor Dhakal	Ecologist, DNPWC
11.	Mr. Kamal J Kunwar	Conservation Ed Officer, DNPWC
12.	Mr. Barna Bahadur Thapa	Under Secretary, DNPWC
13.	Mrs. Saraswati Sapkota	Assistant Ecologist, DNPWC
14.	Mr. Rabindra Karki	Computer Operator, DNPWC
15.	Mr. Krishna P Khanal	Account Officer, DNPWC
16.	Mr. Bhola Paneru	Na Su, DNPWC
17.	Mr. Keshab Parajuli	Na Su, DNPWC
18.	Mr. Binod Raj Giri	Na Su, DNPWC
19.	Mr. Bhola Nath Dhakal	GIS Expert, DNPWC
20.	Mr. Shyam Saran Shrestha	Assistant, DNPWC
21.	Mr. Rajendra K C	Assistant, DNPWC
22.	Mr. Ramchandra Kandel	Chief Warden, Sagarmatha National Park
23.	Mr. Tika Ram Adhikari	Chief Warden, Bardiya National Park
24.	Mr. Jhamak B Karki	Chief Warden, Chief National Park
25.	Mr. Nilambar Mishra	Chief Warden, Makalu Barun National Park
26.	Mr. Bed Kumar Dhakal	Chief Warden, Langtang National Park
27.	Mr. Tulsiram Sharma	Chief Warden, Banke National Park
28.	Mr. Gopal Prakash Bhattari	Chief Warden, Shivapuri-Nagarjuna National Park
29.	Mr. Ganga Ram Singh	Kanchanjunga Conservation Area
30.	Mr. Durga Paudel	Warden, Rara National Park
31.	Mr. Nurendra Aryal	Warden, Shey-Phoksundo National Park
32.	Mr. Kishwor Mehta	Warden, Khaptad National Park

33.	Mr. Yubaraj Regmi	Chief Warden, Shuklphanta Wildlife Reserve
34.	Mr. Jagannath Singh	Under-Secretary Tech, Parsa Wildlife Reserve
35.	Mr. Ashok Ram	Warden, Koshi Tappu Wildlife Reserve
36.	Mr. Sher Singh Thagunna	Under- Secretary Tech, Dhorpatan Hunting Reserve
37.	Mr. Lal Bihari Yadav	Under-Secretary Tech, Api-Nampa Conservation Area
38.	Mr. Manoj Shah	Warden, Blackbuck Conservation Area
39.	Mr. Nar Bahadur Amgai	Senior Conservation Officer, Annapurna Conservation Area Project
40.	Chairperson	Sagarmatha National Park/Buffer Zone
41.	Chairperson	Bardiya National Park/Buffer Zone
42.	Chairperson	Chitwan National Park/Buffer Zone
43.	Chairperson	Makalu Barun National Park/Buffer Zone
44.	Chairperson	Langtang National Park/Buffer Zone
45.	Chairperson	Banke National Park/Buffer Zone
46.	Chairperson	Rara National Park/Buffer Zone
47.	Chairperson	Khaptad National Park/Buffer Zone
48.	Chairperson	Shuklaphanta Wildlife Reserve/ Buffer Zone
49.	Chairperson	Parsa Wildlife Rerserve/ Buffer Zone
50.	Chairperson	Koshi Tappu Wildlife Reserve/ Buffer Zone
51.	Chairperson	Kunchanjunga Conservation Area
52.	Chairperson	KSCA
53.	Mr. Surendra Pokhrel	Nepal Army, Head Quarter
54.	Representative	Nepal Army, Chitwan National Park
55.	Representative	Nepal Army, Chitwan National Park
56.	Representative	Nepal Army, Parsa Wildlife Reserve
57.	Mr. Juddha Gurung	National Trust for Nature Conservation
58.	Mr. Shiva Raj Bhatt	World Wildlife Fund
59.	Mr. Top Bahadur Khatri	CSUWN
60.	Mr. Jagannath Koirala	WTLCP
61.	Mr. Bijendra Basnet	WTLCP
62.	Dr. Hom Gurung	Bird Conservation Nepal
63.	Mr. Shyam K Shah	TAL/ DNPWC
64.	Dr. Abhay Kumar Das	President, Nepal Foresters' Association
65.	Mr. Prabin Pokhrel	Crime Investigation Bureau
66.	Mr. Shyam Bhatta	Nagrik News
67.	Mr. Abdulla Miya	Kantipur Daily

68.	Ms. Pratikshya Kandel	Facilitator
69.	Mr. Arjun Bhusal	Dhorpatan Hunting Reserve Staff
70.	Mr. Bishwa Babu Shrestha	Dhorpatan Hunting Reserve Staff
71.	Mr. Saroj Panthi	Dhorpatan Hunting Reserve Staff
72.	Mr. Jagannath Sharma	Dhorpatan Hunting Reserve Staff
73.	Mr. Bishnu Nath Sharma	Dhorpatan Hunting Reserve Staff
74.	Mr. Durga Prasad Lamsal	Dhorpatan Hunting Reserve Staff
75.	Mr. Kul Bahadur Karki	Dhorpatan Hunting Reserve Staff
76.	Mr. Man Bahadur Thapa	Dhorpatan Hunting Reserve Staff
77.	Mr. Kamal Bahadur Thapa	Dhorpatan Hunting Reserve Staff
78.	Mr. Sher Bahadur Chantyal	Dhorpatan Hunting Reserve Staff
79.	Drivers 7-10	Dhorpatan Hunting Reserve Staff
80.	Kishor C. Gautam	District Forest Officer
81.	Representative	Radio Nepal

Annex 2. Program Schedule

MC: Dr. Maheshwar Dhakal

Inauguration Program

Day 1: 2069.1.18 (April 30, 2012)Monday		
Time	Description	Resource Person/Remarks
8:00-9:00	Breakfast	
8:30-9:00	Registration	Mr. Saroj Panthi /Mr. Binod Giri
9:00-9:30	Arrival of Chief Guest/ Participants	
	Chair of the Session	Mr. Krishna Prasad Acharya (DG,DNPWC)
9:30-12:30	Welcome Speech	Mr. Sher Singh Thagunna (Warden DHR)
	Inauguration of the Seminar (Lightening of Lamp)	Chief Guest, Secretary MFSC, Mr. Navin Kumar Ghimire
	Opening Remarks by Conservation Partners	1 BCN, 2 CSUWN, 3 WWF, 4 WTLCP, 5 NTNC
	Book Release (Sustainable Financing Mechanism for Landscape Conservation)	Chief Guest, Secretary MFSC, Mr. Navin Kumar Ghimire
	Opening Remarks	Representative of BZMC (Mr. Lava Bista)
	Opening Remarks	Mr. Tulsi Ram Sharma, BaNP, Chief Warden
	Opening Remarks	Rajendra Neupane, DRD Western Region
	Opening Remarks	Mr. Shyam Bajimaya
	Opening Remarks	Mr. Bishwo Nath Upreti
	Opening Remarks	Mr. Braj Kishwor Yadav (DG,DOF)
	Opening Remarks	CDO, Baglung
	Opening Remarks	D. Udaya Raj Sharma
	Opening Remarks	Mr. Nabin Kumar Ghimire, Secretary MFSC
	Vote for Thanks	Mr. Barna Bahadur Thapa, Under Secretary
	Closing of opening session	Mr. Krishna Prasad Acharya, DG, DNPWC
12:30-13:30	Lunch	
Time	Technical Session	Resource Person
	Chair	B N Upreti
14:00-14:30	Review of 27 th Warden Seminar Resolution/Discussion	Mr. Barna Bahadur Thapa
14:30-15:30	Evolution of BZ Program: Past, Present and Future Direction	Dr. Udaya Raj Sharma

15:30-15:45	Tea break	
15:45-16:45	Anti-Poaching Strategy/Discussion	Mr. Shyam Bajimaya
16:45-17:00	Sustainable Financing Mechanism	Bijendra Basnet, WTLCP
17:00-18:00	Review and improve of Wildlife Farming, Reproduction and Research policy/Discussion	Dr. Maheshwar Dhakal
19:00	Dinner	

Day 2: 2069.1.19 (May 1, 2012) Tuesday		
8:00-9:00	Breakfast	
	Technical Session: Morning	
	Chair	Lava Bista
9:00-9:30	Financial administration in protected area system, Nepal	Mr. Phanindra Regmi, MFSC, Krishna Khanal and Bhola Paneru
9:30-10:30	Human Wildlife Conflict and Wildlife Relief Directives	Mr. Jhamak Karki and Mr. Kamal J. Kunwar
	Group discussion and Presentations: (Himal, Mountain and Terai) (Human Wildlife Conflicts and Wildlife Relief Directives)	Facilitator: Mr.RC Kandel (Himal), Mr. Gopal P. Bhattari (Hill), Mr. Jhamak Karki (Terai)
10:30-10:45	Tea Break	
10:45-11:45	Investment in Conservation for Buffer Zone Management Activities for the betterment of local communities (Group discussion : (Two Group: Himal and Terai))	Mr.Lava Bista, Facilitated by BZ Chair person of KCA (Himal) and KTWR (Terai)
11:45-12:30	Resolution of 10 th BZ committee meeting	Facilitator: Mr.Lava Bista
12:30-13:30	Lunch	
	Technical Session: Afternoon	
	Chair	Mr. Shyam Bajimaya
13:30-14:30	Program and Activities selection in annual planning system	Facilitated by Krishna Prasad Acharya and supported by Mr. Barna B Thapa Rabindra Karki
14:30-15:30	MIST Implementation: Challenges and Opportunities in Effective Protective Area Management/Discussion	Mr. Yub Raj Regmi and Mr. Tikaram Adhikari
14:30-15:00	Landuse Map update of all Pas/Discussion	Mr. Bhola Nath Dhakal
15:00-16:30	Effective Coordination in wildlife crime control (Presentation and Discussion)	Mr. Prabin Pokhrel

16:30-16:45	Tea Break	
17:30-18:30	Areas of Investment for better protected area management	Krishna Prasad Acharya and supported by Mr. Kamal Jung Kunwar and Mr. Barna Bahadur Thapa
	Group discussion Based on theme : (Himal, Hill and Terai) (Issues, suggestions, lesson learned related to ,Invest in Conservation)	Facilitate by Bed Kumar Dhakal (Himal), N. Mishra (Hill), Tulsi Ram Sharma (Terai)
19:00	Dinner	

Day 3: 2069.1.20 (May 2, 2012)		
8:00-9:00	Breakfast	
	Chair	Mr. Shyam Bajimaya
9:00-11:00	Sharing of best practices: NP, WR, BZ and CA	Barna Bdr Thapa and Kamal J.Kunwar
11:00-11:15	Tea Break	
11:15-12:15	Resolution preparation	Facilitate by Tulsi Ram Sharma
12:15-13:00	Closing ceremony	Kamal Jung Kunwar
13:00-14:00	Lunch	
14:00-19:00	Local Field visit	
19:00	Dinner	

Annex 3. Review of 27th Warden Seminar: Resolution/ Discussion

२७औं वार्डेन सेमिनारका संकल्पहरु र प्रगतिविवरण

क्र.सं.	पारित संकल्प	जिम्मेवारी	प्रगति
१	विभाग र अन्तर्गतका कार्यालयहरुको संगठन तथा व्यवस्थापनको खाका र कार्य विवरण तयार पारी स्विकृतीकोलागि ०६७ चैत्र महिना भित्र मन्त्रालयमा पेश गर्ने	ईकोलोजी शाखा प्रशासन शाखा	मन्त्रालयमा पेश भएको ।
२	कोशीटप्पु र शुक्लाफाँटा वन्यजन्तु आरक्षहरुको जग्गा समस्या समाधान गर्ने तर्फ सम्बन्धित क्षेत्रिय वन निर्देशक वा सम्बन्धित जिल्लाका प्रमुख जिल्ला अधिकारीको अध्यक्षतामा मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षलाई समेत संलग्न गराई समिति गठन गरी कार्य सम्पन्न गर्न पहल गर्ने ।	व्यस्थापन शाखा	समिति गठन भई कार्य जारी रहेको ।
३	पर्सा वन्यजन्तु आरक्षको विस्तार कार्य प्रकृयालाई सम्पन्न गर्ने तर्फ पहल गर्ने ।	व्यस्थापन शाखा	बजेट विनियोजन भई कार्य जारी रहेको ।
४	पर्सा वन्यजन्तु आरक्षको निर्मलवस्ती र चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जको बाँदरभुलाको अतिक्रमण व्यवस्थापन गर्ने तर्फ आवश्यक पहल गर्ने ।	योजना र व्यवस्थापन शाखा	पहल भईरहेको
५	राष्ट्रिय निकुञ्ज एवं जैविक मार्गमा रहेका वस्तिहरु (बर्दियाको डाँडागाउँ र बाँझपुर तथा बाँकेको गोथेरी र गावर) लाई स्थानान्तरण गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।	व्यवस्थापन शाखा बर्दिया रा.नि र बाँके रा.नि.	पहल भईरहेको
६	शिवपुरी राष्ट्रिय निकुञ्जको उद्देश्य र व्यवस्थापनलाई परिमार्जन गरी बहुआयामिक निकुञ्जको रुपमा विकास गर्न आवश्यक पहल गर्ने ।	व्यवस्थापन/ योजना शाखा	प्रस्ताव तयार भएको
७	संरक्षित क्षेत्रहरुमा के कस्ता सेवा सुविधाहरु सन्चालन गर्न सकिन्छ, सम्बन्धित प्रमुख संरक्षण अधिकृतले अवधारण पत्रतयार गरी विभागमा पेश गर्ने।	व्यवस्थापन शाखा	खप्तड रा.नि र ढोरपाटन शिकार आरक्षबाट पेश भएको ।
८	आयोजना वा सहयोगी संस्थाहरुको कार्यक्रम स्विकृत गर्दा सम्बन्धित संरक्षित क्षेत्रको उद्देश्य, प्राथमिकता र उपयुक्तता हेरी सम्बन्धित कार्यालयका संरक्षकको प्रमुख भूमिका तोकेर मात्र संचालन स्विकृती दिने व्यवस्था मिलाउने ।	ईकोलाजी शाखा	समन्वय भईरहेको

९	कुनै पनि संरक्षित क्षेत्रमा आयोजनावा सहयोगी संस्थाहरुको कार्यक्रम स्विकृत गर्दा सम्बन्धित संरक्षित क्षेत्रको व्यवस्थापन योजना अनुरूप हुने गरी विभागको एकद्वार प्रणाली अवलम्बन गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।	इकोलाजी / व्यवस्थापनशाखा	समन्वय भईरहेको
१०	राष्ट्रिय निकुञ्ज र वन्यजन्तु आरक्ष कार्यालयहरुबाट विभागमा गरिने विभिन्न पत्राचार (वेरुजु, रकमान्तर, कर्मचारी व्यवस्थापन तथा अन्य नीतिगत सवालहरु समयमा नै निर्णय गराई कार्यान्वयन गराउने।	विभागका सबै शाखा	कार्य भईरहेको ।
११	सबै संरक्षित क्षेत्रहरुको नियमावली तयार गर्ने ।	व्यवस्थापन शाखा ।	अपिनाम्पा संरक्षण क्षेत्र र कृष्णसारको मस्यौदा तयार भएको र खप्तडको संसोधित मस्यौदा मन्त्रालयमा पेस भएको ।
१२	संचितिकरण र कूलगार्हस्थ उत्पादन (GDP) मा संरक्षित क्षेत्रहरुको योगदानवारे अध्ययन गर्ने	योजना/ईकोलो जी शाखा	प्रस्ताव तयार भएको
१३	सबै संरक्षित क्षेत्रहरुमा पर्यटक शुल्कको एक रुपता ल्याउन हालको प्रावधानमा परिमार्जन गरी स्वीकृत गराउने ।	व्यवस्थापन शाखा	मन्त्रालयमा पेश भएको
१४	दहतर वहतरे का व्यवस्थापन सम्बन्धि नीति वनाउन पहल गर्ने ।	व्यवस्थापन शाखा	नीति तयार हुन बाँकि
१५	हात्तीसार शाखाको कर्मचारीको युनिफर्म पनि निकुञ्ज आरक्षका कर्मचारी सरह एकरुपता गर्ने तर्फ पहल गर्ने र हालको युनिफर्मवारे अध्ययन गरी परिमार्जनको लागि पहल गर्न विभागीय समितिगठन गर्ने ।		विभाग स्तरिय समितिगठन भएको
१६	निकुञ्ज आरक्षको कर्मचारीको राशन संगै ईन्धनको व्यवस्थागर्न पहलगर्ने ।		नभएको
१७	विभाग र अर्न्तगतका कार्यालयहरुमा रिक्त रहेका हात्तीसार तर्फका (फणीत,पशुवा, माहुत, राउत) र गे मस्काउट (श्रेणीविहिन) कर्मचारीहरु भर्ना गर्नको लागि लोक सेवा आयोगबाट सम्बन्धित कार्यालयलाई आधिकार प्रत्यायोजन गर्न आवश्यक पहल गर्ने ।	प्रशासन शाखा	सिफरिस तथा नियुक्तीको कार्य भईरहेको ।

१८	विभाग अन्तर्गतका कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि र उच्च शिक्षा अध्ययनको लागि प्राथमिकता पूर्वक अवसरको व्यवस्था मिलाउने	योजना शाखा	कार्य भईरहेको
१९	आगामी २८ औं वार्डेन सेमिनारको स्थान विभागले छनौट गरी सबैलाई समयमै जानकारी गराउने ।		कार्य भएको

९औं मध्यवर्ती क्षेत्र संजालमंच बैठकका संकल्पहरु र प्रगति

क्र.सं.	पारित संकल्प	जिम्मेवारी	प्रगति
१	मध्यवर्ती क्षेत्रको बजेट समयमा निकासालाई हुनु पर्ने ।	सम्बन्धित PA/BZ and DNPWC	बजेट निकासालाई प्रयास जारी रहेको
२	मध्यवर्ती क्षेत्रको कार्यक्रम अध्यक्ष र संरक्षक सहितको टोलीले अनुगमन गर्ने ।	सम्बन्धित PA/BZ and DNPWC	चालु
३	मध्यवर्ती संजाल मञ्चको कार्यालय स्थापना भइसकेकोले कार्यालय संचालनको लागि विभिन्न संस्था मार्फत सहयोगको माग गर्ने र कार्यालय सहयोगी व्यवस्था गर्नुपर्ने ।	सम्बन्धित PA/BZ and DNPWC	निकासालाई प्रयास जारी रहेको
४	मध्यवर्ती क्षेत्रमा संचालित उद्योगहरु अनुगमन उपभोक्ता समिति, म.क्षे. व्य. सं र संरक्षक सहितको टोलीले गर्ने ।	सम्बन्धित PA/BZ and DNPWC	चालु
५.	मध्यवर्ती क्षेत्रमा संचालित कार्यक्रम बजेट निकासालाई सरलीकरण गर्ने (कार्य संचालन खाता) आर्थिक प्रशासन शाखा र योजना शाखाले सम्पादन गर्ने ।	सम्बन्धित PA/BZ and DNPWC	पहल भईरहेको
६.	समय सापेक्ष संरक्षण व्यवस्थापन ऐन, नियम, निर्देशिकातर्जुमा, परिमार्जन हुन म.क्षे. को प्रतिनिधी सम्मिलित गराउनु पर्ने ।	सम्बन्धित PA/BZ and DNPWC	उपलब्धी मुलक पहल नभएको
७.	मध्यवर्ती क्षेत्र संजाल संघ संस्था ऐन अन्तर्गत दर्ता गर्न पहलगर्ने ।	सम्बन्धित PA/BZ and DNPWC	उपलब्धी मुलक पहल नभएको
८	रा.नि. आरक्ष भित्रवग्ने नदि खोलाको कटान गरेका जग्गाको क्षतिपूर्ति दिन बजेट नभ्याउने भएकोले ऐन नियमको संशोधन गर्ने तर्फ पहल गर्ने ।	सम्बन्धित PA/BZ and DNPWC	संसोधनकालागि मस्यौदा पेस भई सकेको
९.	वन्यजन्तुबाट हुने क्षति राहतको लागि तुरुन्त राहत उपलब्ध गराउन पहल गर्ने र वाली नाली क्षति र राहतको हकमा मूल्यांकनको लागि छुट्टै संयन्त्रको व्यवस्था गर्ने ।	सम्बन्धित PA/BZ and DNPWC	मौजुदा निर्देशिका बमोजिम कार्य भईरहेको र थप रकम बढाउने सम्बन्धमा कार्य भईरहेको ।
१०.	समुदायमा आधारित चोरी शिकार नियन्त्रण उपसमिति गठन गरि कार्यान्वयन गर्ने ।	सम्बन्धित PA/BZ and DNPWC	चालु

११.	आगामी आ.व. २०६८।६९ को लागि कार्यक्रम वनाउंदा धरौटीमा संचित रहेको रकम समेत खर्चिने गरि कार्यक्रम वनाउने र यस आ.व. को हकमा वैशाख महिना सम्म जम्मा भएको रकमलाई आधार मान्ने ।	सम्बन्धित PA/BZ and DNPWC	सोहि अनुसार पेश भएको
१२.	निकुञ्ज ,आरक्ष भित्रवग्ने नदिखोलाले वगाई ल्याएको दहत्तर वहत्तर, दरियावुर्ति, भसौट आदिकाठ उपभोक्ता समितिहरु मार्फत संकलन गराई नियमानुसारको राजश्व र संकलनखर्च लिई स्थानीय उपभोक्तामा वितरण गर्ने ।	सम्बन्धित PA/BZ and DNPWC	
१३.	संरक्षण क्षेत्र, मध्यवर्ती क्षेत्र भन्दावाहिर गएको वन्यजन्तुको संरक्षण र उद्धारको लागि जिल्ला वन कार्यालयले पहल गर्ने ।		भई रहेको

Annex 4. Evolution of Buffer Zone in Nepal

Dr. Uday Raj Sharma, Former-Secretary, MFSC

Nepal Rich in Biodiversity

- Outstanding assemblages of plants, animals and ecosystems
- High altitudinal variation across the country
- Kali Gandaki Gorge: A distinct ecological breaking point
- Majority of identified forest ecosystems are in mid-hills (52 out of 118)

EARLY DAYS OF NPs & RESERVES

Panchayat Era (1961-1991)

- Royal Interest in Wildlife Conservation; NPWCA 1973; Network of National Parks
- Separate department, NTNC
- Control of livestock grazing and limited access of local people to park resources
- Harvest of grasses and reeds in Terai Pas

Democratic Era (Since 1991)

- ACA in advanced form: 7600 km², 59 VDCs, 5 districts, ICDP MODEL
- Two other CAs (Manaslu, Kangchenjunga)
- Fourth Amendment of NPWCA (1993): Concept of BZ introduced
- BZ Regulations (1996)
- BZ Guidelines (1999)
- First UNDP supported PPP in Chitwan

Recent: Landscape Level Conservation

- PAs increasingly linked by biological corridors in which BZs play important role
- Focus more on maintaining key ecological processes, while ensuring livelihoods of local residents and being protective of climate change effects
- Several Landscapes: TAL, Kangchenjunga, KSL, SHL, and North-South corridors

Adaptive Models

- Traditional Model of Park Mgmt
- Community-based management as in Annapurna CA through CAMCs
- BZ Model: Impacted areas are identified as BZ, where locally formed institutions manage BZ resources and receive a share of park revenue for financing community development projects

ACTIVE MANAGEMENT IN BZs

- Buffer Zone forests
- Community Forests
- Cultivation of trees
- Energy Saving technologies
- Livelihood support programs
- Saving and credit programs
- Relief programs; barriers to reduce damage by wildlife

MORE ...needing more attention

- Firewood Scarcity in some areas need more attention: Firewood Depots, Management of Driftwood
- Leasehold forestry for poor not yet in the mgmt. provision
- Management of resorts and campsites in Parks/reserves and BZs.
- Export of resources (stones, boulders)

BZ's CURRENT CHALLENGES

- General residents and line agencies still unaware of the purpose of BZ and their roles
- Programs too much focus on infrastructure than on the conflict reduction and compensation issues
- BZ officials (UCs, UGs, Council) need trainings on leadership skills and management effectiveness
- BZ officials elected/selected based on political party lines
- Socially, economically deprived residents are less represented as BZ officials
- Park/Reserve warden may not be adequately motivated, or may provide less priority to BZ work
- Inadequate policy research or impact monitoring
- BZ initiative should be seen as a useful tool to protect biodiversity
- Must find fund to meet the expectations of BZ residents in many parks and reserves where income is low
- If the govt. and donors do not give priority to biodiversity conservation this program too will suffer

Annex 5. Illegal Wildlife Trade and Poaching Control Strategic Plan for Nepal (2012-2022)

Presented by: Mr. ShyamBajimaya, Former Director General, DNPWC

Objectives of study

- Assess the trend of illegal wildlife trade and poaching based on historical records and current status
- Understand nature of international trade in wildlife and their body parts
- Document the methods of wildlife crime, species poached, trade routes and market hubs, actors and poaching susceptible areas
- Review of trans-boundary issue on illegal wildlife trade
- Analyze effectiveness and gaps in institutional capacity and legislation
- Recommend actions in the strategic plan

Development process

- Participatory and multi-stakeholders' consultation approach
- Review of pertinent policy documents, prevailing legislations, and other related documents
- A series of consultative meetings
- interview of individuals as key informant/expert, and
- The relevant government agencies, I/NGOs, CBOs and individuals were also consulted at the center and the field
- Secondary information were collected from PA, DFO and other relevant organizations and national news papers
- Outline of Strategic Plan presented to WCCB at Center
- Independent Review of draft Strategic Plan
- Warden Seminar

Why Strategy Plan?

- Illegal Wildlife Trade is a Major Threat to Biodiversity Conservation
- Species on Trade put to the verge of Extinction
- Become a sophisticated Organized Crime internationally
- Highly Lucrative and high volume Business
- Major Challenge to Wildlife Enforcement to break the International Nexus or Mafia
- Nepal being recognized as transit zone for wildlife trafficking
- **To control illegal wildlife trade within the country through collaborative efforts of the wildlife enforcement agencies and communities**
- **To foster regional and global support in combating against illegal wildlife trade**
- **To fulfill the obligation of CITES as a State Party**
- **To enhance the wildlife conservation in the country**

Major Thrust of the Strategic Plan

- Collaborative approach
- Strengthening enforcement agencies at center and district/field

- Enhancing Community livelihood and CBOs capacity in mobilization of CBAPO
- Sustainable funding/Creation of revolving funds to support CBAPO
- Fostering Transboundary, Regional & Global cooperation
- Developing enabling policy & legislative framework
- Institutionalizing newly established WCCB, NWCCCC, NTCC & SAWEN
- Increase access to available modern communication gadgets
- Increase efficiency than numbers
- Stockpile management
- Improving legal procedures/Forensic Labs

Strategic plan framework

2.1 Vision

Nepal shall be recognized as a state of “Zero Tolerance” to illegal wildlife trade and poaching in conserving commercially valued along with other species of wildlife for the benefit of the society.

2.2 Overall strategic goal

A concerted approach of relevant wildlife enforcement agencies in collaboration with the partner organizations, NGOs, CBOs and civil societies will be implemented in combating wildlife crime effectively. The enabling environment, cross-sectorial and international cooperation at all levels, institutional capacity building, promoting research and monitoring, creating sustainable funding are the broad thematic areas under the strategic goals for the effective law enforcement. The accomplishments of objectives under different strategic goals will lead toward attending the vision.

Strategic goals

Goal 1: To improve the enabling environment through the development of suitable policy and legislation in curbing illegal wildlife trade and poaching (wildlife crime)

Goal 2: To encourage cross-sectorial collaboration among related organizations and CBOs through sharing of information and intelligence among the concerned authorities for better cooperation to prevent and suppress wildlife crime

Goal 3: To enhance and develop the institutional capacity and capabilities of the organizations and communities involved for the effective enforcement of wildlife law

Goal 4: To promote research, monitoring, developing wildlife crime database and communicating information of wildlife crime related issues for public awareness and soliciting their support in controlling the crime

Goal 5: To uphold networking amongst the law enforcement authorities in South Asia and beyond to curb illegal wildlife trade

Goal 6: To explore prospect and develop a sustainable funding mechanism for persistent operation against wildlife crime.

Under each Goal- Objective, Main Issues, Key Strategies, Action Points and Responsible Institutions

Objectives have been further divided into sub-objectives

Goal 1	To improve the enabling environment through the development of suitable policy and legislation in curbing illegal wildlife trade and poaching (wildlife crime).
Objectives 1.0	<p>Improve policy, legislations and institutionalize national, regional and international initiatives</p> <p>Main issues:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Less priority to biodiversity conservation in national development • Wide range of penalty in wildlife related crime in NPWC Act 2029 • The NPWC Act cannot book the “Intent of poaching” & “Possessing of Fake Trophies” as a wildlife crime • Absence of national legislation for CITES implementation & Access to Benefit Sharing (ABS) for CBD • Casual institutions of transboundary cooperation • Weak implementation of decisions of the transboundary cooperation meetings/MOU • SAWEN being in interim phase • Weak political commitment and willingness • Vagueness in jurisdictional responsibilities • Cash fine is minimal in NPWC Act • CBAPOs are not legally recognized

Objective 1.1 Improve prevailing conservation policy and legislations	<p>-Integrate wildlife conservation in national development planning process as a priority program</p> <p>-Strengthen anti-poaching and illegal trade laws by revising protected areas and wildlife conservation, and forest related laws</p>	<p>-Initiate prioritizing wildlife conservation in national development plan and enhancement of budgetary allocations from governments by lobbying planners, decision makers and politicians</p> <p>-Integrate wildlife conservation as a priority program in forestry sector strategy</p> <p>-Prepare annual plan based on the PA management plan, Species action plans, District forest plan, Landscape implementation plan and strategic plan for integrating in national development plan</p> <p>-Review and study gaps in conservation policy</p> <p>-Initiate the process of amending or reframing NPWC Act 2029 and Forest Act 2049 and related rules by reviewing the gaps in legislation</p>	<p>MFSC,DOF, DNPWC, NPC, Ministry of Finance Ministry of Law and Justice, Legislative Parliament, IUCN WWF Nepal & related national NGOs</p>
--	---	---	--

3.0 Annual work plans

4.0 Stages of evaluation of the expected results of the action points

Expected Objectives	Success Indicators	Expected results by		
		2016	2019	2022
1. Improve policy, legislations and institutionalize national, regional and international initiatives	-Government and partners financial support in increasing trend -Trophy owners/ possessors have legal ownership -Conducive legislations and policy are in place -Several initiatives institutionalized	-Government and partners' budget increased substantially -Trophies are registered at DNPWC -NPWC & Forest Acts are updated -CITES & ABS Acts are endorsed and enforced	-Continue to increase budget -CITES, ABS, revised NPWC & Forest Acts enforced effectively -APO, CBAPO, WCCB are effectively functional -SAWEN expands its networking in region and globe	-Continue to increase budget -Continue to be effectively functional -Continue to be effectively Functional -Continue to be effectively functional

5.0 Indicative budget

Estimated budget is **NPR 66.55 million** (US\$ 8.3 million) for 11 years

Major thrust is on capacity development (**53.71%**) which includes physical infrastructure, modern communication equipment, transportation, training, and workshop

Establishing sustainable funding (14.90%) and improving legal instruments (13.5%).

Over 50% of the total budget is allocated for the first five and the rest for the second and third three years periods.

6.0 Institutional arrangements for the Implementation of the strategic plan

- DNPWC- Lead role
 - NTCC, NWCCC, WCCB
 - DNPWC & DoF
 - PAs & DFOs
- Fill in Vacant Positions
Monitoring

7.0 Financial resources (sustainable funding)

8.0 Transparency and accountability

9.0 Risk and assumptions in implementation of the strategic plan

10.0 Review of the plan (periodic)

11.0 References

Appendix- Logframe& annexes

Few Priority Points

- Endorsement of CITES & ABS Bills
- Amendment of NPWC & Forest Acts
- Full- fledged SAWEN Secretariat
- Strengthen Intelligence Network
- Commission separate Joint Team for reviewing security arrangements of PAs & District Forests
- Creation of separate legal unit
- Formation of Rapid Response Team in PAs & District Forests
- Designate “No Go Zone” in sensitive areas of PAs & District Forests
- Study on illegal wildlife trade
- Establishment of central/field level database
- Develop protocols for APO & CBAPO management and their mobilization
- Create Revolving Funds to support APOs & CBAPOs
- Utilize certain portion of Conservation Fees
- Capitalize staff with modern technology of communication
- Regular monitoring of trade hubs and routes
- Solicit support of INTERPOL, WCO & CITES Secretariat
- Manage Human-wildlife conflicts
- Reach the “Unreachable community
- Capacity enhancement of staff and community

Annex 6. Sustainable Financing Mechanism for Landscape Conservation- “Existing Practice and Future Prospects”

1.1 Need of SFM

- Landscape Conservation remain in high priority
- Different projects and programs are implemented, however continuation of intervention is unlikely
- Conservation investment low while societal benefits high
 - Total economic value of BNP was 34 times higher than revenue realized
 - Societal gain 8 times the investment
- Increasing government budget would be more challenging considering political and economic conditions of country
- SFM can address above problems related with the lack of adequate funding for landscape conservation
- Different policy has already recognized the need for institutionalization of SFM

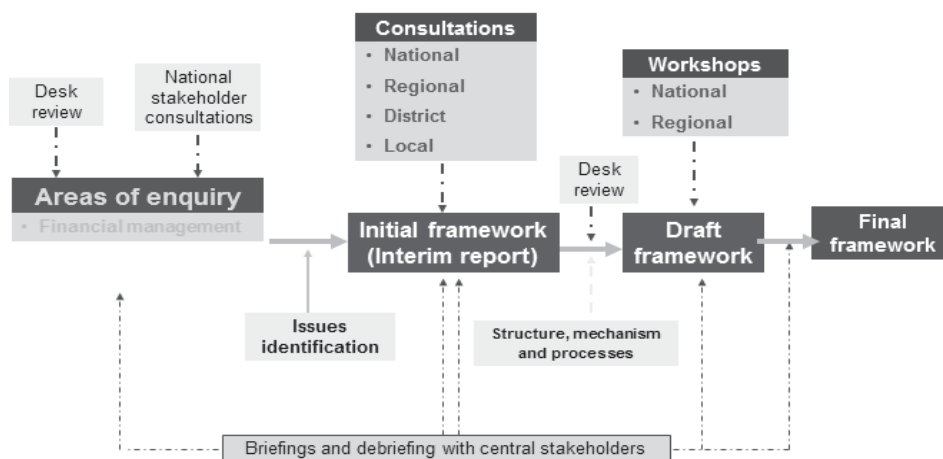
1.2 Defining SFM

SFM is generating sufficient, stable and long-term financial resources, and to allocate them in a timely manner and in an appropriate form, to cover the full costs of nature resources and ensure that funds are effectively and efficiently managed with respect to conservation and other development objectives (Source: Emerton et.al. 2006; WWF, 2007)

1.3 Sustainable Financing Practices

- Extensive use in management of natural resources
- Generating fund over the longer term to finance projects/programmes
- Includes both generating and managing funds
- Create a more predictable cash flow, through
 - Attracting and administering external funds
 - Generating funding to encourage conservation
 - Market-based fees for goods and services

1.4 Process



2. Policy and Institutional Environment

2.1 Policy

Revised Forest Policy, 2000

- Silent on SFM

Nepal Biodiversity Strategy, 2002

- Introduced Trust fund concept, as autonomous legal entity
- Not yet operational

TAL Strategy and Implementation Plan, 2004

- Suggested market based mechanisms (carbon, water, tourism, resource extraction)
- Introduced two funds
 - Trust fund
 - Community endowment funds
- Not fully operational
- Inadequate institutional mechanism

Forestry sector in Three Years Plan (2011 – 2014)

- High priority for institutionalization of PES

2.2 Generic Legislations

- Interim constitution of **Nepal bars to levy and collect taxes** except in accordance with the law
- **Most influential legal instruments is Finance Act**, which is promulgated annually
- Minister of Finance submits **Finance Bill to the Parliament every year** to charge or revise fees, levies, taxes and duties
- **Few mechanism proposed in the Finance Act, 2068** for financing programs across the different sectors includes
 - **Agriculture improvement fee** - 5 percent of total import value on selected agriculture commodities
 - **Health service fee** – 5 percent of total amount
 - **Education service fee** – 1 percent of amount
 - **Road maintenance and improvement fee** - (Rs. 4 and Rs. 2 per litre of petrol and diesel respectively)
 - **Pollution control fee** – 50 paisa per litre of petrol and diesel
 - **Forest product fee** – 15 percent on total value of sale of Sal and Khair outside forestry user groups

2.3 Sectorial Legislations

Local Self Governance Act

- Establishment of fund at district level, sinking fund concept
- Create a special sub-funds (activity driven)
- Formed different operational guidelines for mobilization of fund

Forest Act

- Resource extraction
- Silent on sustainable financing practices

Soil and Watershed Conservation Act

- Neutral on sustainable financing practices

National Park and Wildlife Conservation Act

- Tourism
- Conservation fee
- Resource extraction fee (hunting permits & licenses)

2.4. Conclusions

- Policy and Legislations are either silent on SFM or provisions are non-operational
- NPWCA introduced different sustainable financing practices
- Both endowment and sinking fund have been introduced by different legislations
- SFM can be introduced through

(a) Making provisions in the Finance Act

(b) Adding provisions in the LSGA

- However, appropriate legal measures including operational guideline are necessary

3. Existing Practices

3.1 Attracting and administering external funds - mobilization and use of funds that originate from external sources, i.e. outside the natural resource sector

- Establishment of Development fund (DFDF)
- Community endowment and revolving fund
- Local government contribution on forestry related activities
- External support from donor assisted projects and programmes
- External support from multi-lateral development agencies

3.2 Generating fund to encourage conservation -providing stronger financial incentives for biodiversity conservation and sustainable use

- Revenue sharing with the LGs and buffer zone communities
- Royalties sharing with the hydro-power developers inside PAs
- Conservation fee to the hotels established inside Chitwan and Bardia national park
- Transferring resources to low income protected area (CNP-BZ)
- Adopting protected Area (ACA and MCA to NTNC and KCA to BZ council)
- Add-up/round-up (FNCCI-Kailali contributing one paisa to tourism development; Yeti Air lines – plantation support)
- Compensatory payments – (Plantations)

3.3 Market based Mechanism

- **Resource extraction fee** - forest product collection, hunting fee
- **Tourism fee** – entry fee, trekking permit, activity and facility use charges (elephant ride, boating etc.)

- **Water use fee** – Rs. 0.05 paisa for use of water (LNP)
- **Carbon finance** – Regulatory and voluntary market (Biogas and REDD payment)
- **PES** - Water services (Khulekhi, WTLC area); Landslide control (Mohana corridor-WTLC)

3.4 Institutions

National Trust for Nature Conservation

- Conservation fee

Protected Area Management Authority

- Tourism fee
- Permits and licences
- Development

District Forest Office

- Resource extraction fee (DFDP)

District Development Committee

- Sharing of revenue with DFO

Community Institutions

- Endowment funds (Wildlife damage compensation)
- Revolving fund (Biogas, livelihoods etc.)

Funds go to national treasury, hence often difficult to plough (Buffer zone cases) but exceptions are with NTNC and DDC.

3.5 Conclusions

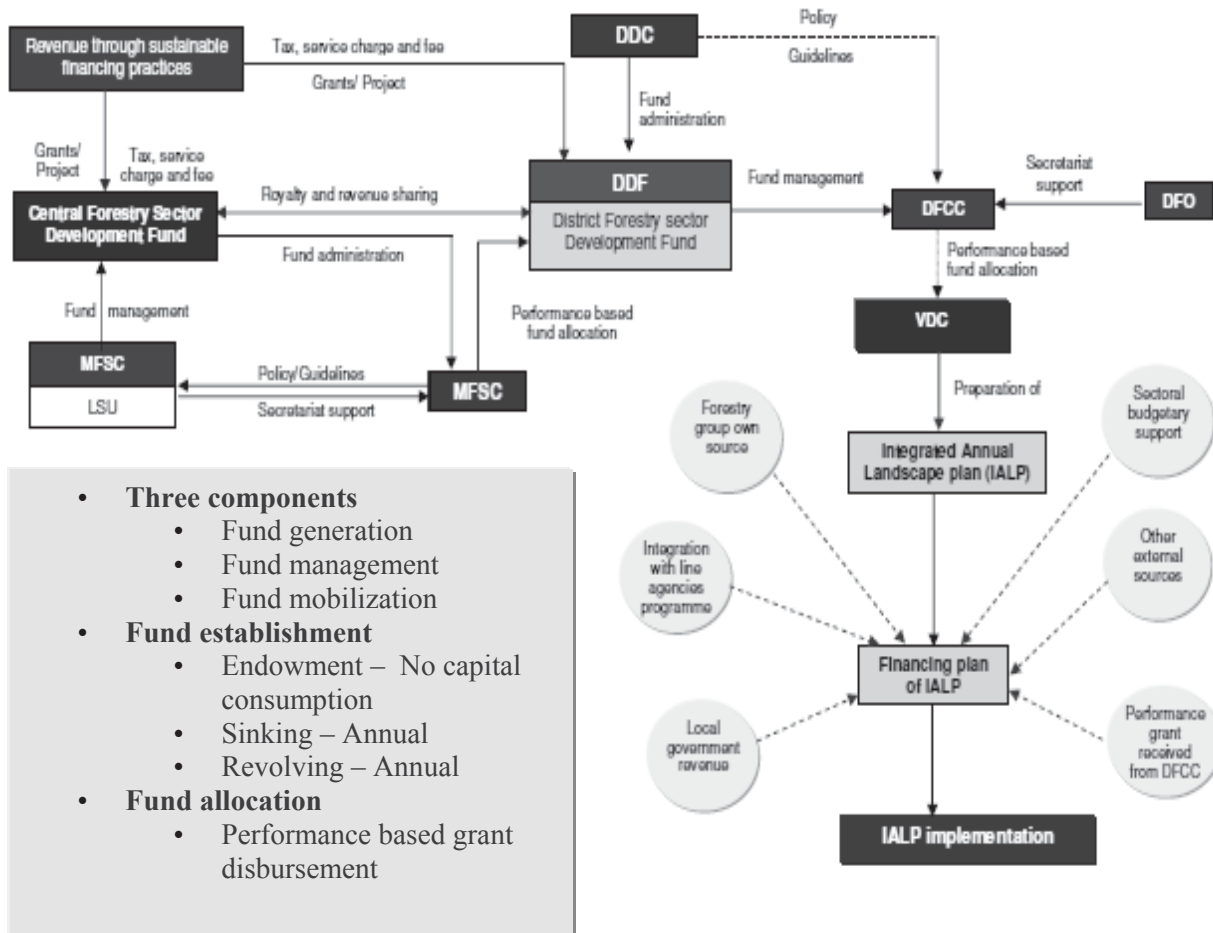
- Different sustainable financing practices are either operational or introduced recently
- Mostly confined within generating revenue
- Revenue are deposited within the national treasury and often difficult to plough back
- Inadequate institutional mechanism for mobilizing fund generated to different sources,
- Nevertheless, NTNC has been mobilizing conservation fee, which is one of the most viable strategy to meet financial needs

4 Sustainable Financing Mechanism

4.1 Introduction

- Flexible combination of funds together with sustainable financing practices
- Financing mechanism has given emphasis on
 - Integrated planning
 - conservation friendly development
 - Partnership and resources leverages
- Performance based fund allocation to provide incentives for integrated landscape planning

4.2 Conceptual Framework



4.3 Fund Generating – Menus of Option

- Mainly focused on national and local level financing mechanisms** such as
- Attracting and administering external funds**
 - Ring fencing of the LG budget (certain percent of non-conditional grant)
 - Establishment of Investment, credit and enterprise funds
 - Establishment of Forestry Development Bank
 - Cause related to marketing (premium prices)
 - Green bound (Individual and institutional)
- Generating fund to encourage conservation**
 - Charging of conservation fee to the forest based industry
 - Conservation fee on tourism related activities
 - Facility and service use taxes (Road, electric line)
 - Revenue sharing with the forest user groups
 - Water conservation fee
 - Royalty sharing with hydropower developers
 - Transferring resources to less income PAs
 - Add-up/round up

- **Market based mechanism**
 - Carbon finance
 - Resource extraction fee
 - Tourism
 - Bio-prospecting

4.4 Fund Management & Mobilization

- **Generating of fund through different financing practices**
- **Establishment of the Fund**
 - Central (Combination of funds)
 - District (Combination)
- **Fund management**
 - Central –MFSC (Administrative)/LSU (Management)
 - District – DDC (Administrative/DFCC (Management)
- **Fund mobilization**
 - Performance based mechanism
- **LSU will allocate fund to DDC/DFDF following performance based grant system**
 - Integrated planning
 - Biodiversity conservation
 - Forest based livelihoods promotion/enterprise development
 - Resource mobilization

4.5 Way forward

- **Revision/preparation of policy and regulatory framework for institutionalizing SFM, especially through the Finance Act**
 - Preparation of clear operational guideline for institutionalizing SFM based on lessons from other sector like education and health
- **Establish appropriate institutional arrangements**
 - Constitute FDF and DFDF
 - Prepare guidelines for mobilizing of such fund
- Build capacity of stakeholders on sustainable financing, especially on technical skills and knowledge enhancement

Annex 7: Wildlife Farming, Reproduction and Research Policy, 2060

वन्यजन्तु पालन, प्रजनन तथा अनुसन्धान कार्यनीति, २०६०

उद्देश्य:

- वन्यजन्तुहरूको दीगो संरक्षण, संवर्द्धन र सदुपयोग गरी आय एवं रोजगारीका अवसरहरूको वृद्धि गर्न
- पञ्च वर्षीय (दशौँ) योजनाको नीति तथा कार्यनीतिमा समेत उच्च मूल्यका हरिण, कस्तुरी, जरायो, वंदेल जस्ता वन्यजन्तु एवं पशुपंक्षी पालन कार्य गरिने उल्लेख भएको
- सोही योजनाको कार्यान्वयन व्यवस्थामा वन्यजन्तु पालन र अनुसन्धान कार्यमा समूह, व्यक्ति एवं संस्थालाई अभिप्रेरित गरी जैविक विविधता संरक्षण कार्यबाट महिला, गरिब तथा पिछडिएको वर्गको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउन

नीति:

- (क) दुर्लभ एवं उच्च मूल्यका अन्य वन्यजन्तुहरूको पालन, प्रजनन तथा वैज्ञानिक अध्ययन र अनुसन्धान कार्यमा निजी क्षेत्रको सहभागितालाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।
- (ख) दुर्लभ एवं अस्तित्व संकटमा परेका वन्यजन्तुहरूलाई लोप हुनबाट जोगाउन प्राकृतिक बासस्थानमै संरक्षण (In-situ conservation) गर्नुका साथसाथै परस्थानीय संरक्षण (Ex-situ Conservation) लाई समेत बढावा दिईनेछ ।
- (ग) उच्च मूल्यका वन्यजन्तुहरूको पालन, प्रजनन तथा वैज्ञानिक अध्ययन र अनुसन्धानका क्रियाकलापहरूलाई स्थानीय जनताको आय एवं रोजगारीका अवसरहरूसँग आवद्ध गर्दै ग्रामीण गरिबीलाई घटाउँदै लैजाने नीति लिईनेछ ।

कार्यप्रक्रियाहरू

क. अध्ययन, अनुसन्धान, प्रजनन र पालन गर्न स्विकृती लिनु पर्ने:

- १) वन्यजन्तुको पालन, निकासी तथा पैठारी गर्ने पक्षले दुर्लभ वन्यजन्तु तथा वनस्पतिहरूको अन्तरराष्ट्रिय व्यापार नियन्त्रण सम्बन्धी महासन्धि (CITES) र यस्तै प्रकारका संरक्षणसँग सम्बन्धित अन्य अन्तरराष्ट्रिय कानूनका प्रावधानहरूको अनिवार्य रूपले पालना गर्नु पर्नेछ ।
- २) वन्यजन्तुको संरक्षण र सम्वर्द्धनमा दिगो रूपमा सघाउ पुऱ्याउने उद्देश्यले निजी स्तरमा वन्यजन्तुको व्यावसायिक रूपमा प्रजनन, पालन र अनुसन्धान गर्न इच्छुक संघ संस्था वा व्यक्तिले संलग्न अनुसूची-१ मा उल्लेखित संरक्षित वन्यजन्तुको हकमा वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयबाट र अन्य वन्यजन्तुको हकमा राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागबाट निवेदन दिई इजाजत लिनुपर्नेछ । इजाजत लिँदा निवेदकले अनुसूची-२ मा उल्लेख भए अनुसारको राजश्व रकम बुझाउनु पर्नेछ ।
- ३) वन्यजन्तुको पालन, प्रजनन तथा अनुसन्धान गर्न इच्छुक संघ, संस्था वा व्यक्तिले प्रकरण (२) वमोजिम विभाग समक्ष निवेदन दिँदा आफूले पालन, प्रजनन तथा अनुसन्धान गर्न चाहेको वन्यजन्तु सम्बन्धी विस्तृत कार्य योजना समेत पेश गर्नु पर्नेछ ।

ख. बीउ प्राणी (Seed Animal) उपलब्ध गराउन सकिने:

- १) वन्यजन्तु पालन, प्रजनन तथा अनुसन्धानको लागि स्वीकृति प्राप्त संघ, संस्था वा व्यक्तिको लागि आवश्यक पर्ने बीउ प्राणी राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागले उपलब्ध गराउन सक्नेछ । यसरी बीउ प्राणी उपलब्ध गराउँदा विभागले सम्बन्धित संघ संस्था वा व्यक्तिसँग अनुसूची-३ मा उल्लेख गरिए वमोजिमको रकम लिनेछ ।
- २) वन्यजन्तुको पालन, प्रजनन तथा अनुसन्धान गर्न स्वीकृत पाएको संघ, संस्था वा व्यक्तिले आफ्नो फर्मका लागि विभागबाट प्राप्त गरेका तथा आयात गरेका बीउ प्राणी र सो बाट उत्पादित वन्यजन्तु, तिनीहरूका आखेटोपहार वा उत्पादन भएका वस्तुहरूको अद्यावधिक तथ्याङ्क, विवरण र अन्य आवश्यक सूचनाहरूको अभिलेख राख्नु पर्नेछ र सो को एकप्रति हरेक ६६ महिनामा राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागमा पेश गर्नु पर्नेछ ।
- ३) प्राकृतिक वासस्थानबाट संकलन गरिएका वा बीउ प्राणीको रूपमा उपलब्ध गराईएका वन्यजन्तुहरू कुनैपनि प्रयोजनको लागि नेपाल अधिराज्य बाहिर निकासी गर्ने अनुमति दिइने छैन ।
- ४) प्रचलित कानून वमोजिम अधिकार प्राप्त अधिकारीबाट अनुमति प्राप्त गरेको अवस्थामा बाहेक स्वीकृति प्राप्त गरी पालन तथा नेपाल अधिराज्य बाहिर निकासी गरिएका वन्यजन्तुको अनुवांशिक स्रोत तथा आनुवांशिक पदार्थको उपयोग गर्न पाइने छैन ।
- ५) बीउ प्राणीको रूपमा बाहेक अन्य मुलुकबाट व्यवसायिक प्रयोजनको लागि कुनैपनि वन्यजन्तु नेपाल अधिराज्यभित्र पैठारी गर्न र नेपाल अधिराज्यको बाटो गरी तेश्रो मुलुकमा निकासी गर्न अनुमति दिइने छैन ।
- ६) चप्यभमष्यअबअनुसन्धानका लागि नेपालमा प्रजनन केन्द्र स्थापना गरिएका सन्दर्भमा अनुसन्धानको लागि नमूना परिक्षण गर्ने सुविधा नेपालमा उपलब्ध छैन भन्ने भएमा परिक्षणको लागि रगत, भुत्ला जस्ता पदार्थमा qDNA analysis को लागि पूर्व स्वीकृति लिएरमात्र विदेश लान पाइनेछ ।
- ७) नेपाली पक्ष समेतको संलग्नतामा र नेपालमा पालन र प्रजनन गराईएका वन्यजन्तुहरूको अनुसन्धान गर्दा निस्किएको परिणामहरूको हकाधिकार नेपाली पक्षमा समेत रहने गरी अनुसन्धान नतिजा प्रकाशित गर्नु पर्नेछ ।

अनुसूची-२

वन्यजन्तु पालन इजाजत वापत बुझाउनु पर्ने राजश्व दस्तुर

१. संरक्षित वन्यजन्तु तर्फ		
(क)	घडियाल गोही	रु. ४०,०००/-
(ख)	कृष्णसार	रु. २५,०००/-
(ग)	डाँफे	रु. १०,०००/-
(घ)	मोनाल	रु. ५,०००/-
(ङ)	चिर	रु. ५,०००/-

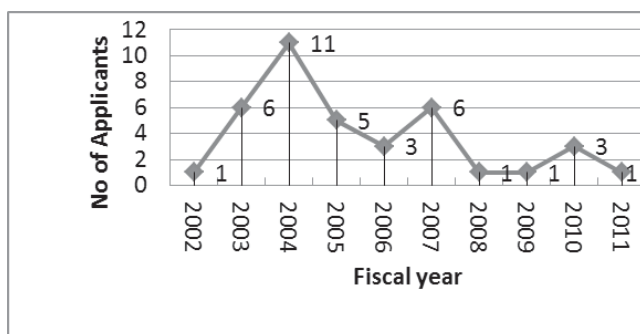
२. अन्य वन्यजन्तु तर्फ		
(क)	रतुवा मृग	रु. १५,०००/-
(ख)	चित्तल	रु. १५,०००/-
(ग)	जरायो	रु. २०,०००/-
(घ)	वांदर (रेसस मझी)	रु. १५,०००/-
(ङ)	लगुना	रु. १५,०००/-
(च)	वनेल	रु. १०,०००/-
(छ)	सर्प	रु. १०,०००/-
(ज)	सवै किसिमका चरा	रु. ५,०००/-

अनुसूची-३

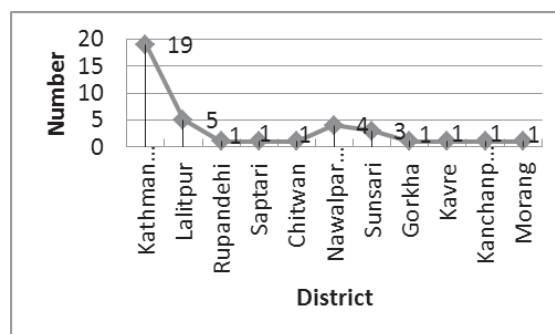
विउ प्राणी उपलब्ध गराए बापत लाग्ने दस्तुर	
१. संरक्षित वन्यजन्तु तर्फ (प्रति)	
(क) घडियाल गोही	रु. ४०,०००/-
(ख) कृष्णसार	रु. २५,०००/-
(ग) डाँफे	रु. ५,०००/-
(घ) मोनाल	रु. ५,०००/-
(ङ) चिर	रु. ५,०००/-
२. अन्य वन्यजन्तु तर्फ (प्रति)	
(क) रतुवा मृग	रु. १५,०००/-
(ख) चित्तल	रु. १५,०००/-
(ग) जरायो	रु. २०,०००/-
(घ) वांदर (रेसस मङ्गी)	रु. २५,०००/-
(ङ) लगुना	रु. १५,०००/-
(च) वनेल	रु. १०,०००/-
(छ) सर्प	रु. ५,०००/-
(ज) सवै किसिमका चरा	रु. ५,०००/-

२. अन्य वन्यजन्तु तर्फ	
(क) रतुवा मृग	रु. १५,०००/-
(ख) चित्तल	रु. १५,०००/-
(ग) जरायो	रु. २०,०००/-
(घ) वांदर (रेसस मङ्गी)	रु. १५,०००/-
(ङ) लगुना	रु. १५,०००/-
(च) वनेल	रु. १०,०००/-
(छ) सर्प	रु. १०,०००/-
(ज) सवै किसिमका चरा	रु. ५,०००/-

Status of Wildlife Farming



Wildlife Farming by Districts



Species of Wildlife Farming

- Mammal (Banel, Chital,.....)
- Birds (Vulture, Danphe, Monal, Chir,.....)
- Reptiles (Snake,.....)

Status of Record Keeping and Monitoring

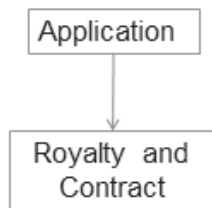
सि.नं.	निवेदकको नाम, थर, वतन,	निवेदन पेस गरेको मिति	विभागबाट निर्णय भएको मिति	अनुमतिको राजस्व रु. र पालन गर्ने वन्यजन्तुको प्रजाती	बिउ प्राणीको राजस्व रु.	बिउ प्राणी लिएको मिति र संख्या
१	श्री चन्द्र वहादुर मल्ल, भीमदत्त (महेन्द्रनगर) न.पा.वडा नं.११, कञ्चनपुर	२०६६।८।१६	२०६७।३।२३	चित्तल पालन, प्रजनन तथा अनुसन्धान गर्ने । मिति २०६७।१।१४ मा रु. १५,०००/- को भौचर दाखिला गरेको	नबुझाएको	बिउ प्राणी नलिएको
२	डा.सन्दिप कुमार रेग्मी जि.काठमाण्डौं का.म.न.पा.वडा नं.७, मित्रपार्क, काठमाण्डौं	२०६७।१।२३	२०६७।६।२५	चरा पालन, प्रजनन तथा अनुसन्धान गर्ने । मिति २०६७।६।२६ मा रु. ५,०००/- आर्थिक प्र.शाखामा दाखिला गरे को ।	नबुझाएको	बिउ प्राणी नलिएको
३	श्री अग्नि गौ तम शाह, जि.काठमाण्डौं का.म.न.पा.वडा नं.१०, नयाँबोने श्वर, काठमाण्डौं	२०६७।१।२३	२०६७।६।२५	चरा पालन, प्रजनन तथा अनुसन्धान गर्ने । मिति २०६७।६।२६ मा रु. ५,०००/- आर्थिक प्र.शाखामा दाखिला गरेको ।	नबुझाएको	बिउ प्राणी नलिएको
४	श्री वि.पी.को इराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान, धरान, सुनसरी	२०६७।३।२४	२०६८।३।२२	सर्प पालन, प्रजनन तथा अनुसन्धान गर्ने । मिति २०६८।३।२२ मा रु. १०,०००/- को भौचर दाखिला गरेको ।	नबुझाएको	बिउ प्राणी नलिएको



Characteristics of Common-Pool Resources

CPR goods and their characteristics		Subtractability	
		Low/non-rivalries	High/rivalries
Exclusion	Difficult	Public goods (Road, Traffic light, Na- tional Defense, National TV)	Common-pool resource (Forests, Irrigation, Rangelands or Pastures, Fisheries, Wildlife)
	Easy	Toll goods (Highway Toll Gate, Cable TV)	Private goods (Foods, Clothing, Cars, Computers)

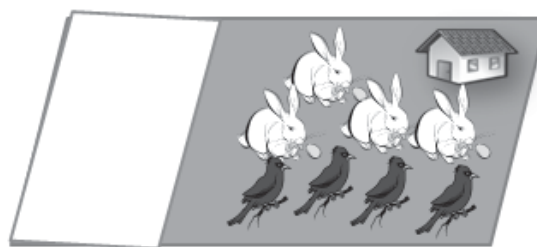
Wildlife Farming Policy



CPR goods and their characteristics		Subtractability	
		Low/non-rivalries	High/rivalries
Exclusion	Difficult	Public goods (Road, Traffic light, National Defense, National TV)	Common-pool resource (Forests, Irrigation, Rangelands or Pastures, Fisheries, Wildlife)
	Easy	Toll goods (Highway Toll Gate, Cable TV)	Private goods (Foods, Clothing, Cars, Computers)



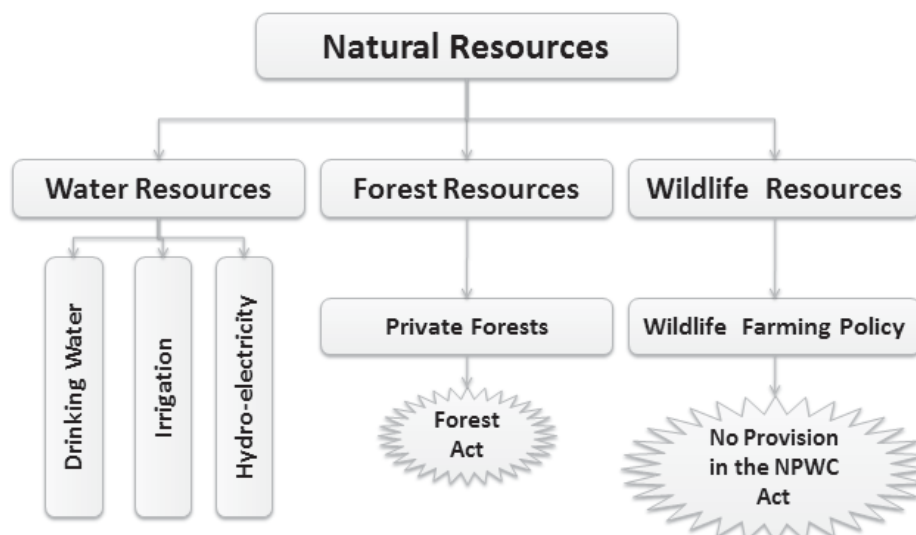
Common Pool Resources



Seed animals

Private animals

Natural Resources in Nepal



Need to be discussion areas

Area of Discussion	Discussion Points
Weakness in current policy	
Areas of continuity (Positive and strong parts)	
Areas need to be improved	
Areas need to be add	
Any Others	

Annex 8. Financial Administration in Protected Area System, Nepal

वेरुजु फछ्यौट सम्बन्धी व्यवस्था

-फणीन्द्र राज रेग्मी

१. वेरुजुको परिभाषा

सामान्यतया वेरुजु शब्दलाई निम्न अनुसार परिभाषित गर्ने गरिन्छ ।

- कार्यालयबाट भए गरेका आर्थिक कारोवारको सन्दर्भमा लेखापरीणवाट औल्याइएका (वा देखाइएका) त्रुटी वा कैफियत वा अनियमित कारोवारलाई वेरुजु भन्ने गरिन्छ ।
- कार्यालयमा खडा गरिएको लेखा र भए गरेका आर्थिक काम कारवाहि निर्धारित नीति, नियम, निर्देशन, प्रक्रिया र परम्परा अनुसार नहुनुलाई वेरुजु भनिन्छ ।
- प्रचलित कानूनी व्यवस्थाको प्रावधान संग रुजु नभएका आर्थिक कारोवारलाई वेरुजु भन्ने गरिन्छ ।
- यसर्थ लेखापरीक्षकले कुनै पनि कार्यालयको आर्थिक कारोवारको परीक्षण, मूल्यांकन तथा विश्लेषण गरे पछि सो को आधारमा देखाइएको वा औल्याइएको भूल, त्रुटी तथा कैफियत वा कानूनले पुर्‍याउनु पर्ने भनी तोकिएको रित नपुर्‍याई गरिएको आर्थिक कारोवारलाई वेरुजु भन्ने गरिन्छ ।

आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०५५अनुसार वेरुजु रकम, असुल उपर गर्नु पर्ने वेरुजु रकम र संपरीक्षणलाई निम्नानुसार परिभाषित गरिएको छ ।

- “वेरुजु” भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम पुर्‍याउनु पर्ने रीत नपुर्‍याई कारोवार गरेको वा राख्नुपर्ने लेखा नराखेको तथा अनियमित वा वेमनासिब तरिकाले आर्थिक कारोवार गरेको भनी लेखापरीक्षण गर्दा औल्याइएको वा ठहर्‍याइएको कारोवार सम्भन्नु पर्छ ।

“असुल उपर गर्नु पर्ने रकम” भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम भुक्तानी दिन नहुने रकम भुक्तानी दिएको वा बढी हुने गरी भुक्तानी दिएको वा घटी रकम असुल गरेको कारणबाट असुल उपर गर्नु पर्ने भनी लेखापरीक्षण हुंदा ठहर्‍याइएको वेरुजु रकम सम्भन्नु पर्छ र सो शब्दले हिनामिना वा मस्यौट गरेको रकम तथा नेपाल सरकारलाई तिर्नु बुझाउनु पर्ने अन्य कुनै रकम कलम समेतलाई जनाउँछ ।

“संपरीक्षण”भन्नाले आन्तरिक वा अन्तिम लेखापरीक्षण प्रतिवेदनमा औल्याइएको वेरुजुको सम्बन्धमा पेश हुन आएका स्पष्टिकरण वा प्रतिक्रियाका साथ संलग्न प्रमाण तथा कागजातको परीक्षण वा अनुगमनको कार्य सम्भन्नु पर्दछ र सो शब्दले संसदको सार्वजनिक लेखा समितिबाट प्राप्त सुझाव वा निर्देशनका आधारमा गरिने परीक्षण वा अनुगमन कार्य समेतलाई जनाउँछ ।

२ .वेरुजु हुने कारणहरू-

जिम्मेवार व्यक्ति(लेखा उत्तरदायी अधिकृत –सचिव वा सो सरह) वाट अख्तियारी दिए बमोजिमको कार्य संचालन गर्ने, जिम्मा लिने, खर्च गर्ने, लेखा राख्ने, आन्तरिक वा अन्तिम लेखापरीक्षण गराई वेरुजु फछ्यौट गर्ने गराउने,सरकारी नगदी जिन्सी असूल उपर गर्ने गराउने तथा दाखिला गर्ने कर्तव्य भएको व्यक्ति सम्भन्नु पर्छ र सो शब्दले सरकारी कामको लागि सरकारी नगदी वा जिन्सी लिई वा नलिई सो काम फछ्यौट गर्ने जिम्मा

लिने गैरसरकारी व्यक्ति हरुलाई समसामयिक रुपमा सार्वजनिक वित्तिय व्यवस्थापनको विषयमा तालिमको अवसर उपलब्ध नहुनु ।

जिम्मेवार व्यक्तिले वेरुजु फछ्योट कार्यलाई गंभिरतापूर्वक नलिनु ।

प्रचलित कानून अनुसार हुनुपर्ने निरीक्षण तोकिएको समय भित्र नहुनु ।

तोकिएको समय भित्र आर्थिक कारोवारको सम्बन्धमा औल्याईएका त्रुटी वा कैफियतको जवाफ नदिनु वा प्रतिक्रिया व्यक्त नगर्नु ।

आर्थिक प्रशासनको क्षेत्रमा राम्रो काम गर्नेलाई पुरस्कृत र नराम्रो काम गर्नेलाई दण्डित गर्ने व्यवस्था प्रभावकारी नहुनु।

प्रचलित ऐन, नियम, आदेश एवं निर्देशनहरुको पूर्ण रुपमा पालना नगर्नु ।

जिम्मेवार व्यक्तिमा नैतिकता र ईमान्दारिताको कमी ।

प्रचलित लेखा प्रणाली अनुसार श्रेस्ता नराख्नु ।

अनावश्यक दबाबमा परी खर्च गर्नु वा अधिकारको दुरुपयोग गर्नु ।

हिनामिना वा जानाजान वा लापरवाहीवाट नोक्सानी गर्नु ।

खर्चलाई पुष्ट्याई गर्ने भौचर एवं समर्थनात्मक कागजातहरु संलग्न नगर्नु ।

विभिन्न किसिमका प्रविष्टी (एयकतप्लन) र हिसाव किताब सम्बन्धी गल्ती हुनु ।

म.ले.प. को प्रतिवेदनमा उल्लेखित सुझाव वा संविधान र व्यवस्थापिका सभा सार्वजनिक लेखा समितिको निर्णय कार्यान्वयन नगर्नु ।

वैदेशिक सहायता समावेश भएका आयोजना / कार्यक्रम को सम्बन्धमा तालुक कार्यालयको बजेट खर्च गर्ने अख्तियारीको साथमा स्पष्ट निर्देशन प्राप्त नहुनु ।

हालको कार्यालयमा बजेटको कमी भई सोधभर्ना दिनु पर्ने रकम सोधभर्ना दिन नसकिनु ।

ओहेदा पुगेका (ऋयलाष्कभम) पदाधिकारीवाट कार्यभार नसम्वहल्नु ।

आर्थिक कारोवार गर्ने पदाधिकारी का बीचमा असमभदारी बढ्नु ।

लेखापरीक्षणका समयमा कार्यालय प्रमुखले खासै चासो नराख्नु वा अनुपस्थित रहनु ।

बजेट खर्चका सामान्य सिद्धान्तलाई उल्लंघन गरी खर्च गर्नु ।

वेरुजुको लगत र कारवाहीको विवरण हालवालालाई बुझाउने परिपाटी नहुनु ।

लेखापालहरुलाई वृत्ति विकासका अवसरहरु (Career Development Opportunities) उपलब्ध नहुनु ।

३. वेरुजुको वर्गीकरण :

लेखापरीक्षण वाट देखिन आएका व्यहोराहरुको प्रकृति अनुसार वेरुजु लाई सैद्धान्तिक र लगती गरी दुई प्रकारले वर्गीकरण गर्ने गरेको पाइन्छ ।

(१) **सैद्धान्तिक वेरुजु** : यस प्रकारको वेरुजुमा रकम उल्लेख नगरी नीतिगत वा प्रक्रियागत त्रुटी हरु जस्तै लेखाका सिद्धान्तलाई पालना नगरेको, अख्तियार प्राप्त अधिकारीले कानूनले पालना गर्नु पर्ने कुरा पालना नगरेको भनि औल्याउने गरिन्छ ।

(२) **लगती वेरुजु** : यस प्रकारको वेरुजुमा रकम उल्लेख गरिएको हुन्छ जसलाई पुनः तीन प्रकारबाट वर्गीकरण गरिएको पाइन्छ –

(क) नियमित गर्नु पर्ने वेरुजु :

- प्रमाण कागजात पेश नभएको,
- सोधभर्ना लिनु पर्ने
- जिम्मेवारी नसारेको,
- अनियमित भएको

(ख) असुल गर्नु पर्ने वेरुजु :

- हिनामिना र मस्योट गरेको,
- हानी नोक्सानी पारेको ,
- अन्य असूल उपर गर्नु पर्ने,

(ग) पेशकी वेरुजु :

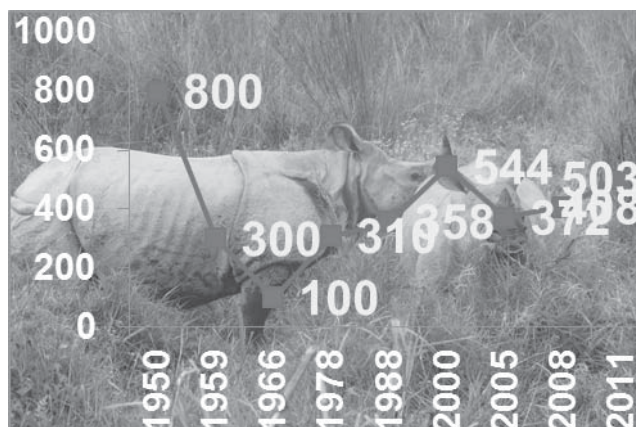
- संस्थागत पेशकी (कार्यालय संचालन पेशकी, खरिद पेशकी, प्रतितपत्र पेशकी आदि)
कर्मचारी पेशकी

Annex 9. Human- Wildlife Conflict

Jhamak Bahadur Karki, Chief Warden, Chitwan National Park

Species in conflict

- Wild elephant
- Tiger
- Rhino
- Snow-leopard
- Leopard
- Other carnivores
- Herbivores/Lower lives



Tiger, leopard and snow leopard have been reported as notorious livestock killer (Oli, 1994; Tamang and Baral, 2008; Thapa, 2009; Bhattarai, 2009) causing substantial financial losses to rural communities.

Livestock depredation issue is more serious around the PAs, where predators are more likely to encounter the domestic animals.

Wild elephant, tiger, rhino, sloth bear, leopards, wild pig, and mugger crocodile -human kill and injury

Efforts

- No poaching of rhino for 15 months (3Jan 2011-4 Jan 2012)
- Arrest of international traders
- Capacity building –scene of crime, smart patrol,
- Research, monitoring, and implementation of the findings

Legal Cases

Rhino related: 34

Other Wildlife poaching: 4

Timber related: 22

Forest Encroachment: 1

Total: 62

Person in Jail: 72 (5 women)

- A multitude of factors influence the occurrence and scale of conflict between human and felids (Inskip and Zimmerman, 2009).
- The depredation rate has been reported to be correlated with habitat availability, quality and connectivity, abundance of native prey species, relative availability of different size class of livestock, livestock husbandry and management practice and characteristic of settlements, proximity to natural habitat, cover condition and water availability.

History of conflict in CNP

- Till mid 1990s forests outside the CNP were heavily degraded and conflict was confined along the park border (McDougal, 1987).
- Since 1996, buffer zone management program (Gurung, 2008) initiated & Forest restoration has led to the recovery of ungulates and occupancy of large cats as well. The large cats have to co-

exist with livestock in these restored patches that are interspersed with dense human habitations and crop fields.

- As a consequence, ten- fold increase in human casualties due to tiger has been reported in the buffer zone since 1998 (Gurung *et al.*, 2008) and similar rise in livestock depredation and financial loss to the poor people can be expected.
- People who live in closest proximity to the PAs tend to be in the lowest income category (Gurung, 2008; Dar *et al.*, 2009).

Mitigation

- Complete review of wildlife-human conflicts covering entire BZ area of the CNP is lacking.
- Any attempt to mitigate human-carnivore conflict (Arthreya, 2006; Arthreya and Belsare, 2007; Goyal *et al.*, 2007) and improve science based conservation of the culprit species requires a comprehensive understanding of the conflict patterns (Dar *et al.*, 2009) and perceptions.

Human casualties intensity

- Over the 4 year period (March 2005 to February 2009), BZMC recorded 116 human casualties (30 individuals died and 86 injured) caused by tigers, leopards, sloth bears, rhinoceros, elephants, wild pigs, and mugger crocodile,
- Paid US \$ 24,104.00 as relief money to the victims or their relatives.
- Similarly, tiger killed 11 persons and left injury to 7 persons in 15 different incidences,
- Leopard injured 11 people in four separate instances.

Seasonal differences

- Leopard attacked people mostly during winter (3 incidences injuring 10 persons) and rainy season (1), while tiger mostly attacked during rainy (11) and winter (7) seasons.
- BZMC paid US \$ 850.00 as relief money to the victims of leopard attack; the amount was only 3.57% and 12.05% of the relief money paid to victims of all wildlife and large cats respectively.
- Deaths of 7 leopards (3 were beaten to death, 2 poisoned on the carcasses of buffalo, 1 killed on road accident and 1 suspected to be poisoned) from Jan 2007 to June 2009; 5 in the buffer zone and 2 in north of BZ.

Frequency of attacks

- The BZMC lodged 386 different attacks by large cats on the livestock and two attacks on domestic birds (Duck and Chicken) in 4 yrs. (March 2005 to February 2009).
- 209 attacks by leopard killing 230 heads of livestock, 57.5 heads/yr
- 181 attacks by tiger killing 215 animals and 53.7 heads/year
- 2 fatal attacks by rhinoceros (aggressive assaults)
- Mugger crocodile killed 3 goats,
- Damage of rhinoceros and crocodiles on livestock; and leopards on domestic birds were uncommon instances

Day vs.night killing

- Livestock killed by leopard in night were 53%, whereas 47% were killed during day from the grazing grounds in nearby villages, while in case of tiger, 56% of reported kills took place during day from grazing places, whereas remaining 44% took place at night time from the night shelters. Both the cats showed phenomena of surplus killing.
- Approximately 91% leopard attack and 86% tiger attack resulted into killing of only one livestock, whereas surplus killing for leopard and tiger was approximately 9% and 14% of total attacks respectively.

Types of Livestock Killed by Leopard and Tiger

- Both the cats killed more goats than expected given the availability of goats (45.45%) in terms of overall composition of livestock.
- Leopard kills (n=230) were mainly of goats (92%), sheep and pig (5%) and large body sized livestock (3%) such as buffalo and cattle.
- Majority of tiger kills (n=215) were on goat (58%) followed by cattle (25%) and buffalo (13%), while sheep and pig together represented only 5% of total loss in terms of number of heads.

Size of domestic prey predated

- Leopard accounted 63%, 40% and 64% of the total kills of goats, sheep and pigs respectively
- Tiger accounted for 87%, 95% and 37% of the kills of buffalo, cattle and goat respectively

Seasonal Patterns of Livestock Depredation

- The majority (44%) of livestock kill by leopard occurred during monsoon season followed by winter (33%) and summer (23%),
- Majority of tiger depredation on livestock (41%) occurred during summer followed by monsoon (30%) and winter (29%) season. There was a significant association of total livestock loss between seasons and years ($\chi^2 = 16.68$, $P = 0.011$, $df = 6$).
- Depredation trends in relation to both small (goat, sheep and pig) and large (cattle and buffalo) body sized livestock by leopard and tiger indicating high depredation in monsoon and summer season respectively.

Temporal Patterns of Depredation on Livestock

- Monthly variation in the number of livestock kills by both large cats.
- Highest and lowest livestock depredation by leopard was during July and November respectively, whereas highest and lowest kill made by tiger were in March and August respectively

Spatial Pattern of Livestock Depredation

- Relatively high proportion from the Gardi village in south (17%) and Kumroj (11%), five villages shared 5-10%, 6 villages 2.5- 5%, 19 villages experienced less than 2.5% of the total predation.
- Leopard predation was recorded from 20 VDCs/Municipalities, with highest proportion (17%) from Gardi, 3 villages each reported over 10% and other 3 villages reported 5 to 10% of total loss.
- Leopard predation only from 4 villages of 15 in western sector, where tiger predation was more prevalent.
- Tiger predation from 27 villages, with higher proportion from Gardi village (17%) in south and Agyouli (14%) in the west sector. Five other villages reported 5- 10% of total tiger kills.

Depredation vs livestock holding

- The livestock depredation (by leopard and tiger combined) was found to be moderate positively associated ($r = 0.5$) with the total livestock holding and small body sized livestock holdings/ HH.
- But tiger predation had weak association with size of livestock holdings ($r = 0.2$).

Economic Values of Loss

- The economic value of 445 livestock loss to big cats in BZ of CNP (March 2005 to February 2009) was NRs 40,08,410.00
(Nrs. 10,02,103.00/yr.).
- Leopard contributed 36.17% and tiger (63.83%).

- In terms of economic loss by both large cats, goat (63.3%) was the most important livestock followed by cattle (17.3%) and buffalo (15.7%).
- BZMC was paying 25% of loss caused by the park animal in the Buffer Zone and paid NRs. 10,02,103.00 as partial compensation to the victims

Perception

- Of the total (n=180), majority of local people (94% or n=170) expressed a positive perception toward the conservation of CNP. Reasons for positive perception (n=170) can be categorized as revenue for socioeconomic development (32%); biodiversity values, fresh air and water (30%), availability of forest resources (25%), and employment and market related to tourism (13%).

Causes of Conflict

- Growing green cover/Growing habitat/ Growing wildlife
- Encroachment of wildlife habitat for development project/programs, for livelihood, landless/sukumbasi/bonded labor
- Increased frequency of contact/conflict in core areas, buffer zone, corridor/connectivity, forests outside PAs

Types of loss contd..

- Loss of life
- Human injury
- Loss of property (structures, crop, livestock,..)
- Casualties by wildlife (2067/68) in PAs
- 2067/68 :18/10 person killed (only reported cases-15Lakh)
- (4 person wild elephant, 2 pers. Leopard, 2 by rhino, 1 by bear, 1 by Wild water buffalo)- relief 649,623(3,610 to 50th)
- 2066/67:46 persons killed (relief 65 Lakh for 43 pers)
- (26 person wild elephant, 8 pers. by leopard, 6 pers by tiger, 5 by rhino, 1 by gaur)
- 2067/68 :7/3 person injured (2 elephant, 1 wild water buffalo)- relief 3 pers 1.5 lakh
- 2066/67:23(8 by rhino, 7 by bear, 5 by Arna, 3 person wild elephant)

2067/68: Human casualty in CNP

- Elephant killed 10 people
- Rhino killed 2 people
- Tiger killed 1 person
- Wild pig killed 1 person
- Many cases of human injury, domestic cattle killed and crop damage by wildlife

Types of loss

- Loss of property (structures, crop, livestock,..)
- -Huge amount of property damage caused by wildlife

Conflict-trade

- No direct link of conflict-retaliatory killing but it creates opportunity (example Nawalparasi BZ- case of leopard skin /bone)- if known to middle man may lead to trade with/out knowledge of the person received loss/damage resulting retaliation

Existing mechanism and means

- Wildlife relief guideline 2066

- Rescue / care of man eating &/or problem wildlife
- Immediate team for help to reduce the conflict-Kunki elephant and human, Nepal Army and DNPWC staff with arms, vet. Team with necessary means
- Snow leopard killing livestock in SPNP is addressed by livestock insurance policies

Challenges

- Inadequate human resource
 - Limited number of staff
 - Capacity
 - Buffer zone program
 - Staff, timely sanction of budget, compensation of land from river cutting
- Poor infrastructure
 - Road network
 - poorly maintained posts (drinking water, solar power, toilet)
 - Paucity of financial resources
 - Vehicles, drugs, team, resources to fast mobilize them mainly outside PA

Way forward

- Full implementation of Relief guideline 2066- lobby to Mo Finance, learning proper implementation of the cases of property damages (technical and process) mainly for other than human death and injury
- Learning of more science based success skill/technique (such as scene of crime investigation, smart patrolling, MIST) and its implementation
- TB Initiative , SAWEN, Global coalition, to facilitate the control/regulate the poaching and illegal wildlife trade across the borders
- The dispersal of wildlife to human settlements can be taken either as an indication of poor habitat mgmt. Or
- Increasing their population beyond capacity of the designated PAs
- Needs constant efforts in multiple fronts such as education, awareness and warning as a prevention measures, preparedness training to staff for crisis mgmt with National human-wildlife conflict strategy (Annual report 2067/68)

Annex 10. Human-Wildlife Conflict and Wildlife Relief Directives, 2066

Kamal Jung Kunwar

वन्यजन्तुबाट हुने क्षतिको राहत सहयोग सम्बन्धी निर्देशिका, २०६६ मा रहेका व्यवस्था

राहत निर्देशिकाको प्रस्तावना

- जंगली वन्यजन्तु (हात्ती, गैंडा, बाघ, चितुवा, हिँउ चितुवा, अर्ना, भालु, जंगली वनेल, अजिगर, गोही) हरू प्राकृतिक वासस्थानबाट
- मानव वस्तीहरूमा प्रवेश गरी स्थानीय जनताको धनजनको क्षति पुर्याउने गरेको

निर्णय प्रकृत्यामा सहभागिता

- मध्यवर्ती क्षेत्र उपभोक्ता समिति, सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह, संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन समिति
- टोल टोलमा छलफल गरेर थप गर्ने (जस्तै बाँदर, चरा, मृग, दुम्सी, सर्प.....)

क्षति न्युनिकरणका उपायहरू के के हुन ?

- वासस्थानको सुधार तथा व्यवस्थापन
- सुरक्षा प्रबन्ध, (घर गोठ, वालीनाली, पशु, मानिस)
- संरक्षण चेतना अभिवृद्धि
- वैकल्पिक उपायहरू, आयआर्जन र सिपमुलक कार्यक्रम
- अन्य ?????????????

राहत निर्देशिकाको प्रस्तावना

- यसरी हुने क्षतिको राज्य पक्षबाट राहत दिने व्यवस्था नभएको कारण
- यसरी हुने क्षतिको राज्य पक्षबाट राहत दिने व्यवस्था नभएको कारण उक्त वन्यजन्तुबाट हुने धनजनको क्षतिको कारण वन/निकुञ्ज/आरक्ष तथा स्थानीय प्रशासन एवं जनता बीच द्वन्द्वात्मक अवस्थाको श्रृजना हुँदै आएको सन्दर्भमा
- वन्यजन्तुहरूबाट धनजनको क्षति हुँदा राहत दिने स्पष्ट व्यवस्था गरिएको खण्डमा द्वन्द्व व्यवस्थापनको अतिरिक्त संरक्षणमा थप टेवा पुग्नुका साथै संरक्षणमा अपनत्वको विकास हुने देखिन्छ ।
- वन्यजन्तुहरू मानव वस्तीमा आई धनजनको क्षति हुने क्रम वृद्धि भै राखेको कारण त्यस्ता संरक्षित वन्यजन्तुबाट हुने र हुन सक्ने मानव लगायतको जीउधन क्षति वापत पिडित नेपाली नागरिकलाई राहत उपलब्ध गराउनु न्यायोचित हुने देखिएकोले
- आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ११४ बमोजिम वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयले यो निर्देशिका बनाएको छ ।

वन्यजन्तु क-कस्का हुन

(राज्यको मात्र हो वा राज्य भनेको के हो ?)

वन्यजन्तु र जनता क-कस्का हुन ??????

- क) निकुञ्ज तथा आरक्ष कार्यालय, संरक्षण क्षेत्र, जिल्ला वन कार्यालय.....नेपाल सरकार
- ख) स्थानीय वासिन्दा.....मध्यवर्ती क्षेत्र उपभोक्ता समिति, सामुदायिक वन, संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन समिति

ग) व्यवसायी, व्यापारी.....पर्यटन व्यवसायी, टाभल्स, टुर्स, बस व्यवसायी, एअरलाइन्स, होटल, लज, रेष्टुरेण्ट, उद्योग, बस व्यवसाय, टयाक्सी व्यवसायी,

घ) दातृ निकाय

ड.) स्थानीय निकाय.....गाविस, नपा, उमनपा, मनपा, जिविस

वन्यजन्तुबाट हुने क्षति

- (१) **मानवीय क्षति** : राष्ट्रिय निकुञ्ज, आरक्ष, वा संरक्षण क्षेत्रका जंगल र राष्ट्रिय वन क्षेत्र बाहेक अन्यत्र वन्यजन्तुको आक्रमणमा परी मानिसको मृत्यु भएमा, गम्भीर घाइते भएमा वा उपचार गर्नु पर्ने गरी घाइते भएको अवस्थामा यस निर्देशिका बमोजिम राहत रकम उपलब्ध गराइनेछ ।
- (२) **पशुधन क्षति** : राष्ट्रिय निकुञ्ज, आरक्ष वा संरक्षण क्षेत्रका जंगल र राष्ट्रिय वन क्षेत्र बाहेक अन्यत्र वन्यजन्तुको आक्रमणमा परी घरपालुवा वस्तुभाउको मृत्यु भएमा यस निर्देशिका बमोजिम राहत रकम उपलब्ध गराइनेछ ।
- (३) **भण्डारण गरेको अन्नको क्षति** : उल्लेखित वन्यजन्तुले भण्डारण गरेको अन्नको क्षति गरेमा क्षतिको मूल्याङ्कनको आधारमा राहत उपलब्ध गराइनेछ ।
- (४) **घर/गोठको क्षति** : उल्लेखित वन्यजन्तुले गाउँवस्तीमा गई घर/गोठको क्षति गरेमा क्षतिको मूल्याङ्कनको आधारमा राहत उपलब्ध गराइने छ ।
- (५) **खाद्यान्न तथा फलफुल बालीको क्षति** : उल्लेखित वन्यजन्तुले निजी आवादीमा गई खाद्यान्न र फलफुल बाली नोक्सान गरेमा मूल्याङ्कनका आधारमा राहत रकम उपलब्ध गराइनेछ ।

राहत उपलब्ध गराउने प्रकृया

नागरिकको मृत्यु भएको अवस्थामा राहत सहयोग लिन निम्न कागजातहरु पेश गर्नु पर्नेछ :

क. मृतकको फोटो,

ख. मृत्यु दर्ता प्रमाण पत्र,

ग. घटनास्थलको सर्जमीन मुचुल्का,

घ. स्वास्थ्य संस्थाको सिफारिस (पोष्टमार्टम रिपोर्ट),

ड. प्रहरी प्रतिवेदन,

च. संरक्षित क्षेत्रको हकमा मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समिति, संरक्षण क्षेत्रको हकमा संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन समिति वा सम्बन्धित उपभोक्ता समिति र वन क्षेत्रको हकमा सम्बन्धित सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिको सिफारिस, (मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समिति पछि/संरक्षण क्षेत्रको हकमा संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन समिति थप गरिएको)

छ. सम्बन्धित गा.वि.स., नगरपालिकाको सिफारिस,

ज. मृतकका हकवालाको निवेदन,

झ. नाता प्रमाणित कागजात ।

(२) वन्यजन्तुको आक्रमणमा परी घाइते भएका घाइतेहरुका हकमा राहत सहयोग लिन निम्न कागजातहरु पेश गर्नु पर्नेछ :

क. संभव भएसम्म घाइतेको फोटो,

ख. सर्जमिन मुचुल्का,

- ग. चिकित्सकले जाँच गरेको प्रतिवेदन,
घ. स्वास्थ्य संस्थाको सिफारिस र सो संस्थाको प्रेस्क्रिप्सन अनुसारको औषधिको विल,
ङ. सम्बन्धित गा.वि.स., नगरपालिकाको सिफारिस,
च. संरक्षित क्षेत्रको हकमा मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समिति, संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन समिति वा सम्बन्धित उपभोक्ता समिति र वन क्षेत्रको हकमा सम्बन्धित सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिको सिफारिस, (संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन समिति थप गरिएको) ।
- (३) वन्यजन्तुको आक्रमणबाट पशुधनको नोक्सानी भएमा राहत सहयोग लिन निम्न कागजातहरू पेश गर्नु पर्नेछः
- क. पशु सेवा सम्बन्धि प्राविधिकको मुल्यांकन (पोष्ट मार्टम प्रतिवेदन),
ख. सर्जमिन मुचुल्का,
ग. हकवालाको निवेदन,
घ. सम्बन्धित गा.वि.स./नगरपालिकाको सिफारिस,
ङ. संरक्षित क्षेत्रको हकमा मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समिति, संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन समिति वा सम्बन्धित उपभोक्ता समिति र वन क्षेत्रको हकमा सम्बन्धित सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिको सिफारिस, (संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन समिति थप गरिएको) ।
- (४) वन्यजन्तुबाट भण्डारण गरेको अन्न खाद्यान्न तथा फलफुल हानी नोक्सान एवं घर/गोठ क्षति भएमा राहत सहयोग लिन निम्न कागजातहरू पेश गर्नु पर्नेछ
- क. सर्जमिन मुचुल्का,
ख. क्षति भएको धनिको निवेदन,
ग. सम्बन्धित उपभोक्ता समिति वा वडा समितिको सिफारिस,
घ. सम्बन्धित संरक्षित क्षेत्र वा वन कार्यालयको सिफारिस,
ङ. गाउँ विकास समिति वा नगरपालिकाको सिफारिस,
च. भण्डारण गरेको अन्न, खाद्यान्न तथा फलफुल वाली नोक्सानी एवं घर/गोठ क्षति भएमा कृषि सेवा सम्बन्धी प्राविधिकको मूल्याङ्कन विवरण ।

राहत रकमको हद

१	मानवीय क्षतिको लागि		
	सामान्य घाइतेका लागि	रु. ५,०००.००	२५,०००.००
	सख्त घाइतेका लागि	रु. ५०,०००.००	१००,०००.००
	मृत्यु भएका आश्रित परिवारका लागि	रु. १५०,०००.००	५,००,०००.००
२	पशुधनको क्षतिको लागि		
	मृत्यु भएको पशुको लागि स्थानीय बजारमा नबढ्ने गरी	रु. १०,०००.००	२०,०००.००
३	घरगोठ क्षतिको लागि		
	घरगोठ मर्मत गर्न मुल्यांकन गरी	रु. ४,०००.००	१०,०००.००
	भकारीमा भण्डारण गरिएको अन्नको मुल्यांकन गरी	रु. ५,०००.००	
४	खाद्यान्न तथा फलफुल वालीको क्षतिको लागि	रु. ५,०००.००	२०,०००.००

निर्णय प्रकृत्यामा सहभागिता

- मध्यवर्ती क्षेत्र उपभोक्ता समिति, सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह, संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन समिति

संस्थागत संरचना

- राहत रकमको एकमुष्ट वार्षिक कार्यक्रम तयार गरी राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागले रकम व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।
 - वन विभाग र राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष ?
- राहत सहयोग उपलब्ध गराउन प्रत्येक जिल्लामा निम्न बमोजिमको एक राहत वितरण सिफारिस समिति रहनेछ :
१. संरक्षित क्षेत्रको हकमा सम्बन्धित संरक्षित क्षेत्र कार्यालय प्रमुख वा निजले तोकेको अधिकृत/कम्तिमा नायव सुव्वास्तरको तथा वन क्षेत्रको हकमा जिल्ला वन अधिकृत वा निजले तोकेको अधिकृत/कम्तिमा नायव सुव्वास्तरको कर्मचारी संयोजक
 २. सम्बन्धित मध्यवर्ती क्षेत्र वा संरक्षण क्षेत्र उपभोक्ता समितिको अध्यक्ष सदस्य,
 ३. सम्बन्धित सामुदायिक वनको अध्यक्ष सदस्य,
 ४. सम्बन्धित गा.वि.स. वा नगरपालिकाको प्रतिनिधि सदस्य,
 ५. उपलब्ध भएमा जिल्ला कृषि विकास कार्यालय वा पशु विकास
 ६. कार्यालयका प्रतिनिधि (क्षतिको किसिम अनुसार) सदस्य,

राहत माग गर्दाको कार्यविधि

- (१) राहत सहयोग माग गर्ने व्यक्तिले घटना घटेको मितिले ३५ दिन भित्र सम्बन्धित राष्ट्रिय निकुञ्ज वा आरक्ष वा संरक्षण क्षेत्र कार्यालय वा जिल्ला वन कार्यालय समक्ष माथि खण्ड (ख) मा तोकिएका कागजातहरु संलग्न गरी निवेदन दिनु पर्नेछ (संरक्षण क्षेत्र कार्यालय थप गरिएको) ।
- (२) यसरी प्राप्त हुन आएका निवेदनहरु माथि विचार गरी सम्बन्धित कार्यालयले समितिको सिफारिश साथ निकुञ्ज, आरक्ष, संरक्षण क्षेत्रको कार्य क्षेत्रका जिल्लाको हकमा सम्बन्धित निकुञ्ज, आरक्ष, संरक्षण क्षेत्र कार्यालय र अन्य स्थानको हकमा सम्बन्धित जिल्ला वन कार्यालयमा
 - राहत वितरण सिफारिस समितिको सिफारिशका आधारमा निकुञ्ज, आरक्ष, संरक्षण क्षेत्रको कार्य क्षेत्रका जिल्लाको हकमा सम्बन्धित निकुञ्ज, आरक्ष कार्यालय र अन्य स्थानको हकमा सम्बन्धित जिल्ला वन कार्यालय मार्फत राहत रकम भुक्तानीको व्यवस्था मिलाइनेछ
 - राहत रकम वितरण गर्दा मानवीय क्षति भएमा मृतकको हकमा नजिकको हकवाला, अशक्त घाइते को हकमा निजको अभिभावक तथा संरक्षक र अन्य क्षतिको हकमा सम्बन्धित हकवालालाई वितरण गरिनेछ ।
 - क्षेत्रिय वन निर्देशनालयबाट राहत वितरण सम्बन्धी अनुगमन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।
 - सरकारी कर्मचारीले राहत पाउने व्यवस्था

(यो व्यवस्था थप गर्न प्रस्तावित)

(१) निकुञ्ज, आरक्ष, संरक्षण क्षेत्र, जिल्ला वन कार्यालय र निकुञ्ज/आरक्षमा कार्यरत

- निजामति कर्मचारी
- सामुदायिक वनका वन हेरालु,
- नेपाली सेनाका सुरक्षाकर्मी
- नेपाल प्रहरी
- शसस्त्र वन रक्षक
- कर्मचारीहरु कर्तव्यपालनको सिलसिलामा घाइते वा मृत्यु भएमा निजामति सेवा ऐन नियम र सैनिक ऐन नियम बमोजिम कै प्रक्रिया पुरा गरी दोहोरो नपर्ने गरी निर्देशिका बमोजिमको रकम उपलब्ध गराउने ।

Annex 11. Comments for Amendment of Wildlife Relief Directives, 2066 from Himalyan Region PAs

हिमाली संरक्षित क्षेत्रहरूको सुझाव

१. शिर्षकमा सहयोग सम्बन्धि भन्ने शब्द हटाउने
२. प्रस्तावनामा बादर, दूम्सी, सिभेट क्याट, रतूवा, नाउर, भारल थप्ने
संरक्षित क्षेत्र पछि तथा जि.व.का. थप्ने र १.१ मा नाम सच्याउने
३. परिभाषाको क मा खाद्यान्न पछि नगदे वाली थप्ने
२ क ख ग पछि ३ क ख ग गर्ने
४. ३ क १ मा मानविय क्षती भित्र हिमाली क्षेत्रका निकूज र संरक्षण क्षेत्र भित्र बसोवास गर्ने बासिन्दाले पुर्जी वा अनुमती प्राप्त गरी जंगल क्षेत्रमा वा सूविधा प्राप्त बाटो भएर आवत जावत गर्दा हुने धनजनको क्षती थप्ने
- ३ क २ मा पशूधन क्षती भित्र हिमाली क्षेत्रका निकूज र संरक्षण क्षेत्र भित्र बसोवास गर्ने बासिन्दाले पुर्जी वा अनुमती प्राप्त गरी जंगल क्षेत्रमा वा सूविधा प्राप्त बाटो भएर घर पालूवा जनावरको आवत जावत गराउदा र गोठमा हुने धनजनको क्षती थप्ने
५. ३ क ५मा खाद्यान्न पछि नगदे वाली थप्ने
६. ३ ख १ मा राहत प्रकृत्यामा पोष्टमार्टम शब्द अगाडि हिमाली क्षेत्र बाहेक थप्ने
३ ख १ च मा सा.वन पछि व्यवस्थापन शब्द हटाउने
७. राहतको ३ ख १ छ बादा पुरै हटाउने
८. ३ ख २ ख मा घटनास्थल थप्ने र दफा ड सवै हटाउने
९. ३ ख ३ क मा घटनास्थल थप्ने र दफा ग सवै हटाउने
१०. ३ ख ३ घ र ड लाई र ले जोडने
११. ३ ख ४ क मा घटनास्थल थप्ने
१२. ३ ख ४ ख मा सवै हटाइ सम्बन्धित व्यक्तिको निवेदन थप्ने र ड हटाउने
१३. ३ ग मा प्रस्ताव भए बमोजिम गर्ने (३ ख मा रु १०००० बनाउने)
१४. ३ ग ४ मा नगदे वाली थप्ने
१५. ३ घ १ मा जनावरहरु थप्ने, नगदे वाली थप्ने र वन विभागले रकम व्यवस्था गरी सम्बन्धित कार्यालय मार्फत भूक्तानी दिने व्यवस्था मिलाउने
१६. ३ घ २.१ मा वा निजले तोकेको.....तहको सम्म हटाउने
३ घ २.२ मा उपभोक्ता समिती को साटो व्यवस्थान समिती राख्ने
र २ र ३ लाई वा ले जोडने
१७. ३ ड १ मा ३५ दिन को साटो १५ दिन बनाउने
१८. ३ ड २ मा समितीको सिफारीस पछि सवै हटाइ सम्बन्धित विभागमा पठाई निकास माग गर्ने
२०. ३ च १ मा आधारमा पछि सवै हटाइ सम्बन्धित विभागले निवेदन प्राप्त भएको ७ दिन भित्र राहत निकास दिने

Annex 12. Comments for Amendment of Wildlife Relief Directives, 2066 from Terai Region PAs

वन्यजन्तुबाट हुने क्षतिको राहत सहयोग सम्बन्धी निर्देशिका, २०६६ (पहिलो संशोधन २०६८)

मा. मन्त्रीज्यूबाट स्वीकृति मिति २०६६।३।२१

प्रस्तावना :

वन्यजन्तु (हात्ती, गैंडा, बाघ, चितुवा, हिउँ चितुवा, गोरी गाइ, निलगाई, चितल अर्ना, भालु, जंगली वनेल, अजिगर, गोही) हरू प्राकृतिक वासस्थानबाट (राष्ट्रिय वन, राष्ट्रिय निकुञ्ज, आरक्ष, संरक्षण क्षेत्र र मध्यवर्ती क्षेत्रको जंगल क्षेत्र) मानव वस्तीहरुमा प्रवेश गरी स्थानीय जनताको धनजनको क्षति पुऱ्याउने गरे को घटनाहरु पटक पटक भै राखेका छन् । यसरी हुने क्षतिको राज्य पक्षबाट राहत दिने व्यवस्था नभएको कारण उक्त वन्यजन्तुबाट हुने धनजनको क्षतिको कारण वन/निकुञ्ज/आरक्ष तथा स्थानीय प्रशासन एवं जनता बीच द्वन्दात्मक अवस्थाको श्रृजना हुदै आएको सन्दर्भमा वन्यजन्तुहरुबाट धनजनको क्षति हुँदा राहत दिने स्पष्ट व्यवस्था गरिएको खण्डमा द्वन्द्व व्यवस्थापनको अतिरिक्त संरक्षणमा थप टेवा पुगनुका साथै संरक्षणमा अपनत्वको विकास हुने देखिन्छ ।

वन्यजन्तुहरु मानव वस्तीमा आई धनजनको क्षति हुने क्रम वृद्धि भै राखेको कारण त्यस्ता संरक्षित वन्यजन्तुबाट हुने र हुन सक्ने मानव लगायतको जीउधन क्षति वापत पिडित नेपाली नागरिकलाई राहत उपलब्ध गराउनु न्यायोचित हुने देखिएकोले आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ११४ बमोजिम वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयले यो निर्देशिका बनाएको छ ।

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ :

१. यो निर्देशिकाको नाम वन्यजन्तुबाट हुने क्षतिको राहत सहयोग सम्बन्धी निर्देशिका, २०६६ रहेको छ ।
२. यो निर्देशिका तुरन्त लागु हुनेछ ।

२. परिभाषा: यस निर्देशिकाको प्रयोजनको लागि

- क. मानविय क्षति भन्नाले हात्ती, गैंडा, बाघ, चितुवा, हिउँ चितुवा, अर्ना, भालु, जंगली वनेल, अजिगर, गौरी गाइ निलगाई, मगरगोही को आक्रमणमा परि मानिसको मृत्यु भएमा, गम्भीर घाइते भएमा वा उपचार गर्नु पर्ने गरी घाइते भएको अवस्थालाई जनाउँछ ।
- ख. पशु धन क्षति भन्नाले बाघ, चितुवा, हिउँ चितुवा, अर्ना, अजिगरको आक्रमणमा परी घर पालुवावस्तुभाउको मृत्यु भएको अवस्थालाई जनाउँछ ।
- ग. भण्डारण गरेको अन्नको क्षति :
हात्ती र बाँदर जस्ता वन्यजन्तुहरुले भण्डारण गरेको अन्नको क्षति लाई जनाउने छ ।

क. वन्यजन्तुबाट हुने क्षतिको किसिम र राहत प्राप्त गर्ने आधारहरु :

(१) मानवीय क्षति :

राष्ट्रिय निकुञ्ज, आरक्ष, वा संरक्षण क्षेत्रका जंगल र राष्ट्रिय वन क्षेत्र बाहेक अन्यत्र वन्यजन्तुको आक्रमणमा परी मानिसको मृत्यु भएमा, गम्भीर घाइते भएमा वा उपचार

गर्नु पर्ने गरी घाइते भएको अवस्थामा यस निर्देशिका बमोजिम राहत रकम उपलब्ध गराइनेछ ।

(२) पशुधन क्षति :

राष्ट्रिय निकुञ्ज, आरक्ष वा संरक्षण क्षेत्रका जंगल र राष्ट्रिय वन क्षेत्र बाहेक अन्यत्र वन्यजन्तुको आक्रमणमा परी घरपालुवावस्तुभाउको मृत्यु भएमा यस निर्देशिका बमोजिम राहत रकम उपलब्ध गराइनेछ ।

(३) भण्डारण गरेको अन्नको क्षति :

उल्लेखित वन्यजन्तुले भण्डारण गरेको अन्नको क्षति गरेमा क्षतिको मूल्याङ्कनको आधारमा राहत उपलब्ध गराइनेछ ।

(४) घर/गोठको क्षति :

उल्लेखित वन्यजन्तुले गाउँवस्तीमा गई घर/गोठको क्षति गरेमा क्षतिको मूल्याङ्कनको आधारमा राहत उपलब्ध गराइने छ ।

(५) खाद्यान्न तथा फलफूल बालीको क्षति :

उल्लेखित वन्यजन्तुले निजी आवादीमा गई खाद्यान्न र फलफूल बाली नोक्सान गरेमा मूल्याङ्कनका आधारमा राहत रकम उपलब्ध गराइनेछ ।

ख. राहत उपलब्ध गराउने प्रकृया :

(१) वन्यजन्तुको आक्रमणमा परी नेपाली नागरिकको मृत्यु भएको अवस्थामा राहत सहयोग लिन निम्न कागजातहरु पेश गर्नु पर्नेछ :

क. संभव भए सम्म मृतकको फोटो,

ख. मृत्यु दर्ता प्रमाण पत्र,

ग. घटनास्थलको सर्जमीन मुचुल्का,

घ. पोष्टमार्टम रिपोर्ट),

ङ प्रहरी प्रतिवेदन,

च. संरक्षित क्षेत्रको हकमा संबन्धित मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समिति, संरक्षण क्षेत्रको हकमा संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन समिति वा सम्बन्धित उपभोक्ता समिति र वन क्षेत्रको हकमा सम्बन्धित सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिको सिफारिस, (मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समिति पछि/संरक्षण क्षेत्रको हकमा संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन समिति थप गरिएको)

छ. मृतकका हकवालाको निवेदन,

ज. नाता प्रमाणित कागजात ।

(२) वन्यजन्तुको आक्रमणमा परी घाइते भएका घाइतेहरुका हकमा राहत सहयोग लिन निम्न कागजातहरु पेश गर्नु पर्नेछ :

क. संभव भएसम्म घाइतेको फोटो,

- ख. सर्जमिन मुचुल्का,
- ग. चिकित्सकले जाँच गरेको प्रतिवेदन, प्रेस्क्रिप्सन अनुसारको औषधिको विल
- घ. सम्बन्धित संरक्षित क्षेत्र वा वन कार्यालयको शिफारिस,
- ड. संरक्षित क्षेत्रको हकमा संबन्धित मध्यवर्ती क्षेत्र उपभोक्ता समिति, संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन समिति वा सम्बन्धित उपभोक्ता समिति र वन क्षेत्रको हकमा सम्बन्धितसामुदायिक वन उपभोक्ता समितिको सिफारिस, (संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन समिति थप गरिएको) ।

(३) वन्यजन्तुको आक्रमणबाट पशुधनको नोक्सानी भएमा राहत सहयोग लिन निम्न कागजातहरू पेश गर्नु पर्नेछ :

- क. ख. सर्जमिन मुचुल्का,
- ग. हकवालाको निवेदन,
- घ. सम्बन्धित संरक्षित क्षेत्र वा वन कार्यालयको शिफारिस,
- (ड.) संरक्षित क्षेत्रको हकमा संबन्धित मध्यवर्ती क्षेत्र उपभोक्ता समिति, संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन समिति वा सम्बन्धित उपभोक्ता समिति र वन क्षेत्रको हकमा सम्बन्धित सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिको सिफारिस, (संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन समिति थप गरिएको) ।

(४) वन्यजन्तुबाट भण्डारण गरेको अन्न खाद्यान्न तथा फलफुल हानी नोक्सान एवं घर/गोठ क्षति भएमा राहत सहयोग लिन निम्न कागजातहरू पेश गर्नु पर्नेछ :

- क. सर्जमिन मुचुल्का,
- ख. क्षति भएको धनिको निवेदन,
- ग. सम्बन्धित उपभोक्ता समिति वा वडा समितिको शिफारिस,
- घ. सम्बन्धित संरक्षित क्षेत्र वा वन कार्यालयको शिफारिस,

ग. राहत रकमको हद:

१. मानवीय क्षतिको लागि

- क. सामान्य घाइतेको लागि रु.५,०००।- (पाँच हजार) बाट वृद्धि गरी २५०००। (पच्चिस हजार) सम्म पु-याउने,
- ख. सख्त घाइतेको लागि उपचार खर्च वापत रु.५०,०००।- (पचास हजार) बाट वृद्धि गरी १०००००। (एक लाख) सम्म पु-याउने,
- ग. मृत्यु भएका आश्रित परिवारका लागि रु.१,५०,०००।- (एक लाख पचास हजार) बाट वृद्धि गरी ५०००००। (पाँच लाख) सम्म पु-याउने ।

२. पशुधनको क्षतिको लागि :

- क. मृत्यु भएको पशुको लागि स्थानिय बजार मूल्यमा नबढ्ने गरी बढिमा रु. १०,०००। (दश हजार) बाट वृद्धि गरी २५०००.०० सम्म पु-याउने ।

३. घरगोठ क्षतिको लागि :

सम्बन्धित उपभोक्ता समिति तथा कार्यालयका प्रतिनिधि समेतको क्षति सम्बन्धी प्रतिवेदन साथै सिफारिस लिई निम्न अनुसारको राहत उपलब्ध गराउने:

- क. घर/गोठ मर्मत गर्न मूल्यांकन गरी रु. ४०००/- (चार हजार) बाट बृद्धि गरी बढीमा रु. ५०००/- (दश हजार) देखि २००००.०० सम्म राहत उपलब्ध गराउने,
- ख. भकारीमा भण्डारण गरिएको अन्नको मूल्यांकन गरी १००००.०० सम्म राहत उपलब्ध गराउने ।

४. खाद्यान्न तथा फलफुल वालीको क्षतिका लागि:

सम्बन्धित उपभोक्ता समिति तथा कार्यालयका प्रतिनिधि समेतको क्षति सम्बन्धी प्रतिवेदन र सिफारिस मूल्यांकनको आधारमा ५०००/- (पाँच हजार) बाट बृद्धि गरी बढीमा रु. २०,०००/- (बीस हजार) सम्म राहत उपलब्ध गराउने ।

घ. संस्थागत संरचना :

१. हात्ती, गैडा, बाघ, चितुवा, हिँउ चितुवा, अर्ना, भालु, जंगली वनेल, अजिगर, मगर गोहीबाट हुने मानवीय क्षति, पशुधन क्षति एवं भण्डारण गरेको अन्नको क्षति, घर/गोठको क्षति, र खाद्यान्न तथा फलफुल वालीको क्षतिको लागि यस निर्देशिका बमोजिम दिइने राहत रकमको एकमुष्ट वार्षिक कार्यक्रम तयार गरी राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागले रकम व्यवस्था गर्नु पर्नेछ । (जंगली वनेल, अजिगर, गोही थप गर्ने) । हाल प्राप्त राहत बजेटलाई कार्यक्रम शिर्षकमा जनाई फ्रिज नहुने गरि व्यवस्थापन गर्नु पर्ने ।
२. राहत सहयोग उपलब्ध गराउन प्रत्येक जिल्लामा निम्न बमोजिमको एक राहत वितरण सिफारिस समिति रहनेछ :
१. संरक्षित क्षेत्रको हकमा सम्बन्धित संरक्षित क्षेत्र कार्यालय प्रमुख वा निजले तोकेको अधिकृत/कर्मिमा नायव सुव्वास्तरको तथा वन क्षेत्रको हकमा जिल्ला वन अधिकृत वा निजले तोकेको अधिकृत/कर्मिमा नायव सुव्वास्तरको कर्मचारी संयोजक
२. सम्बन्धित मध्यवर्ती क्षेत्र वा संरक्षण क्षेत्र उपभोक्ता समितिको अध्यक्ष सदस्य,
३. सम्बन्धित सामुदायिक वनको अध्यक्ष सदस्य,

ड. राहत माग गर्दाको कार्यविधि :

- (१) राहत सहयोग माग गर्ने व्यक्तिले घटना घटेको मितिले २१ दिन भित्र सम्बन्धित राष्ट्रिय निकुञ्ज वा आरक्ष वा संरक्षण क्षेत्र कार्यालय वा जिल्ला वन कार्यालय समक्ष माथि खण्ड (ख) मा तोकिएका कागजातहरु संलग्न गरी निवेदन दिनु पर्नेछ (संरक्षण क्षेत्र कार्यालय थप गरिएको)।
- (२) यसरी प्राप्त हुन आएका निवेदनहरु माथि विचार गरी सम्बन्धित कार्यालयले समितिको सिफारिस साथ निकुञ्ज, आरक्ष, संरक्षण क्षेत्रको कार्य क्षेत्रका जिल्लाको हकमा सम्बन्धित निकुञ्ज, आरक्ष, संरक्षण क्षेत्र कार्यालय र अन्य स्थानको हकमा

सम्बन्धित जिल्ला वन कार्यालयमा पठाउनु पर्दछ (संरक्षण क्षेत्र २ ठाउँमा थप गरिएको) ।

च. राहत प्रदान गर्ने कार्यविधि :

- (१) राहत वितरण सिफारिस समितिको सिफारिशका आधारमा निकुञ्ज, आरक्ष, संरक्षण क्षेत्रको कार्य क्षेत्रका जिल्लाको हकमा सम्बन्धित निकुञ्ज, आरक्ष कार्यालय र अन्य स्थानको हकमा सम्बन्धित जिल्ला वन कार्यालय मार्फत राहत रकम भुक्तानीको व्यवस्था मिलाइनेछ (संरक्षण क्षेत्र थप गरिएको) ।
- (२) राहत रकम वितरण गर्दा मानवीय क्षति भएमा मृतकको हकमा नजिकको हकवाला, अशक्त घाइतेको हकमा निजको अभिभावक तथा संरक्षक र अन्य क्षतिको हकमा सम्बन्धित हकवालालाई वितरण गरिनेछ ।
- (३) क्षेत्रिय वन निर्देशनालयबाट राहत वितरण सम्बन्धी अनुगमन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।

छ. सरकारी कर्मचारी तथा मध्यवर्ती उपभोक्ता समितिका पदाधिकारीहरूले राहत पाउने व्यवस्था : (यो व्यवस्था थप गर्ने)

- (१) निकुञ्ज, आरक्ष, संरक्षण क्षेत्र, जिल्ला वन कार्यालय र निकुञ्ज/आरक्षको सुरक्षार्थ तैनाथ नेपाली सेनाका कर्मचारीहरू, मध्यवर्ती क्षेत्र उपभोक्ता समितिका पदाधिकारीहरू, कर्तव्यपालनको सिलसिलामा घाइते वा मृत्यु भएमा निजामति सेवा ऐन नियम र सैनिक ऐन नियम बमोजिम कै प्रक्रिया पुरा गरी दोहोरो नपर्ने गरी निर्देशिका बमोजिमको रकम उपलब्ध गराउने (यो व्यवस्था थप गरिएको) ।

Annex 13: Resolution of 10th Buffer Zone Management Committee Meeting

मध्यवर्ती क्षेत्र सञ्जाल मञ्चको संकल्प ।

१. मध्यवर्ती क्षेत्रलाई प्राप्त हुने बजेट समयमा नै निकाशा हुनु पर्ने ।
२. विभागमा मध्यवर्ती क्षेत्र महाशाखाको स्थापना हुनु पर्ने ।
३. सञ्जाल मञ्चको कानुनी हैसियतका साथै कार्यालय व्यवस्थित हुनु पर्ने तथा क्षमता अभिवृद्धिका लागि आवश्यक कार्यक्रमहरुको तर्जुमा हुनु पर्ने ।
४. वन्यजन्तुबाट हुने क्षतीको राहत वितरण प्रकृया सरलीकृत तथा राहत रकममा समयानुकूल वृद्धि हुनु पर्ने ।
५. आय स्रोत कम भएका संरक्षित क्षेत्रहरु अन्तर्गतका मध्यवर्ती क्षेत्रका जनताहरुको जिवनस्तरमा टेवा पुग्ने कार्यक्रमहरु सञ्चालन हुनु पर्ने ।
६. मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षहरुलाई विभागबाट परिचय पत्र प्रदान गर्नु पर्ने ।
७. संरक्षित क्षेत्रभित्र संचालन हुने कार्यक्रमहरु मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिसंग समन्वय गरी सञ्चालन हुनु पर्ने ।
८. कार्यान्वयन हुन बाँकी रहेका विगत बैठकका संकल्पहरु यथासिघ्र कार्यान्वयन हुनु पर्ने ।
९. संरक्षित क्षेत्रमा संचालन हुने विभिन्न कार्यक्रमहरुको केन्द्रिस्तरबाट नियमित संयुक्त अनुगमन हुनु पर्ने ।
१०. मध्यवर्ती क्षेत्र अर्न्तगतका सार्वजनिक जग्गा एवं वन क्षेत्रहरुमा मुक्त कम्पेया, सुकुम्बासी, बाढीपिडित आदिका नाममा बसोवास एवं पुर्नवासको लागि जग्गा उपलब्ध नगराउन सम्बन्धित निकायलाई अनुरोध गर्ने ।
११. मध्यवर्ती क्षेत्रमा रहेका सामुदायिक वनहरुको संरक्षण सम्बर्धन एवं सदुपयोगको लागि मध्यवर्ती सामुदायिक वन व्यवस्थापन मार्गदर्शन तयार गर्नुपर्ने ।

Annex 14. Smart Patrolling in Shuklaphanta Using Mist as a tool: A Review

Mr. Uba Raj Regmi, Chief Conservation Officer, Shuklaphanta Wildlife Reserve

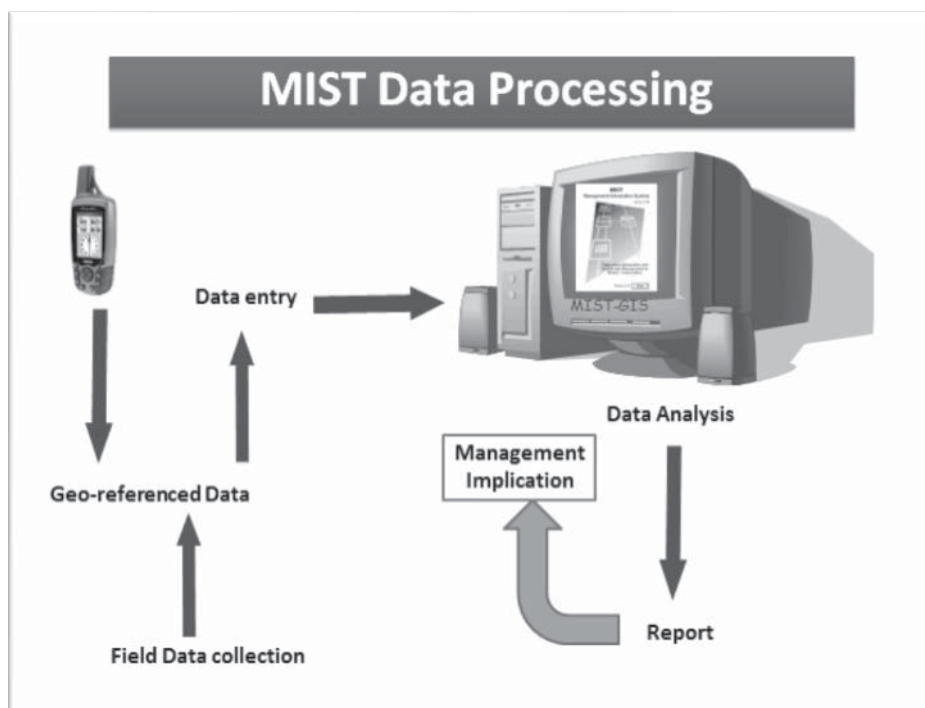
What is MIST ?

- MIST-GIS is a Windows based computer programme for storing and processing geo-referenced data.

More clearly,

- GIS based software, developed by Ecological Software Solutions (1999- 2002)
- Works only with geo-referenced data
- First piloted in Uganda National Parks
- Now established in many countries in Africa and Asia
- Provides up to date information (Database management)
- Makes the on-going existing patrol smarter

GOAL: To strengthen the Park protection measures



Information Derived from Smart Patrol data

- Where and when patrol teams went?
- Where and when illegal activities occurred?
- Which are the areas of species distribution?
- What is the trend of illegal activities over time?
- What is the trend in species distribution over time?
- What is the actual patrol effort of the patrol team (Kms/day)?

Steps of MIST implementation in Nepal

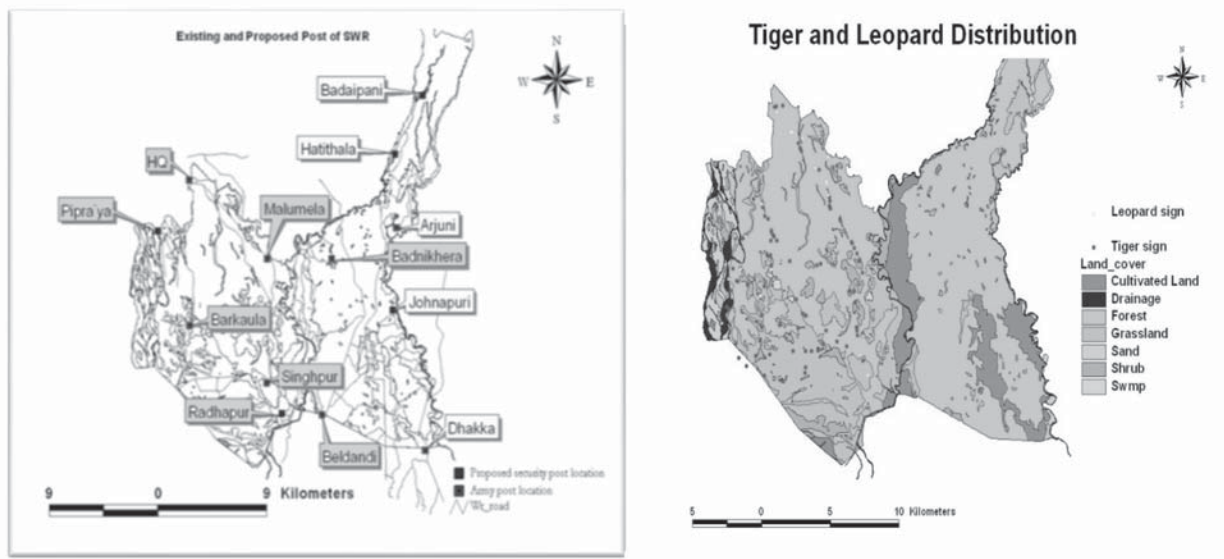
- 12 officers (3 of DNPWC, 3 of Nepal Army, 3 of WWF and 3 of NTNC) trained on MIST in Thailand (26th June 2010 to 4th July 2010)

- Official launching of MIST in SWR on 13th September 2010 in presence of DG, DNPWC; chief warden, SWR and representative from WWF, Nepal Army and NTNC
- Field level orientation training to staffs from 6th to 8th October 2010
- All necessary materials required for MIST operation managed till 15th October, 2010
- Practically field operation of Smart Patrolling started on and after 15th October 2010

MIST Piloting in SWR

- 8 posts were selected for piloting on the basis of Rhino and tiger movement pattern
- From each post, army personnel were mobilized with at least one game scout during patrolling operation.
- Later on Shuklaphanta post was also added keeping in view the importance of area
- Every 20th to 25th of Nepali month, data were downloaded from GPS by Ranger of SWR and findings were shared at the end of month
- Incentives to posts were provided as per decisions made by field level stakeholders meeting

MIST Piloted Posts of SWR



Roles & Responsibilities

- Chief Warden took the lead role for Smart Patrolling Implementation
- Patrolling strategy and staff mobilization carried out by Chief Warden in coordination with battalion chief of Army
- Rangers of SWR involved in data download and analysis
- NTNC-SCP took supportive role in data management, analysis and reporting
- Data owned by SWR

Intensive Training

- Soon after the new army battalion deputation in SWR at the end of 2011, the initial step was training on smart patrolling procedure and GPS handling.
- Before training an orientation meeting was organized for sharing overall concepts of MIST being implemented in the park.
- Training was conducted in all 8 posts of SWR in the month of February. (total 12 days at 6 locations comprising 9 posts)

Intensive Training



Smart Patrol Datasheet

4 Categories of Datasheet

- Smart Patrol Log Form
- Wildlife Sighting Form
- Illegal Activity Form
- Animal Mortality Form

Smart Patrol Log Form

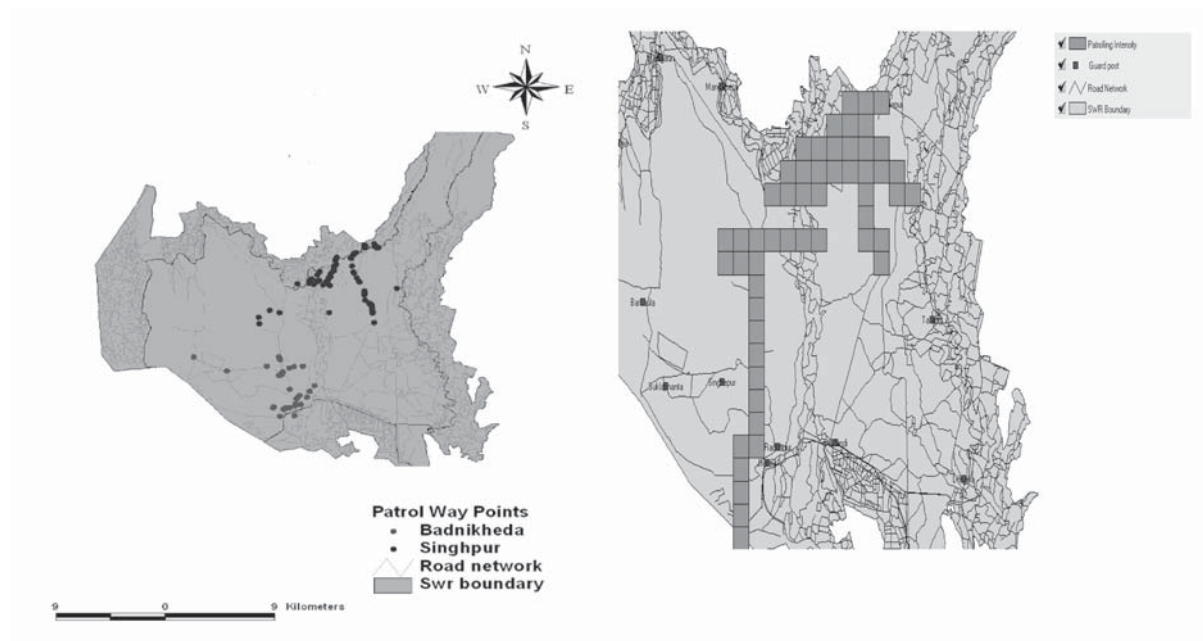
गस्तिविवरण पारम						
मिति		क्षेत्र		पोस्ट सेक्टर		गार्ड पोस्टको नाम
गस्ति आखको नाम र फोटो						
सहभागी संख्या :		सहाय संख्या :		निहाय संख्या :		गस्ति गुरुको मिति
गस्तिको मध्यम हिंडो, तति, सईकल गवि, डुवा						गुरुको समय
गस्तिको विवरण: समय बुद्धि, अनुमान, खेजलसु खीप						गस्ति सरेको मिति
गुरुको स्थानको GPS(UIM)				सरेको स्थानको GPS(UIM)		सरेको समय
उत्तर		पूर्व		उत्तर		प्रतिवेक्षणको नाम
मिति		वे प्वाइन्ट नाम		अक्कोवन कोड *		हस्ताक्षर
समय		वे प्वाइन्ट नाम		अक्कोवन कोड *		वैक्यत
GPS(उत्तर)		GPS(पूर्व)				

Wildlife Sighting Form

Illegal Activity Form

MIST Output in Field Level

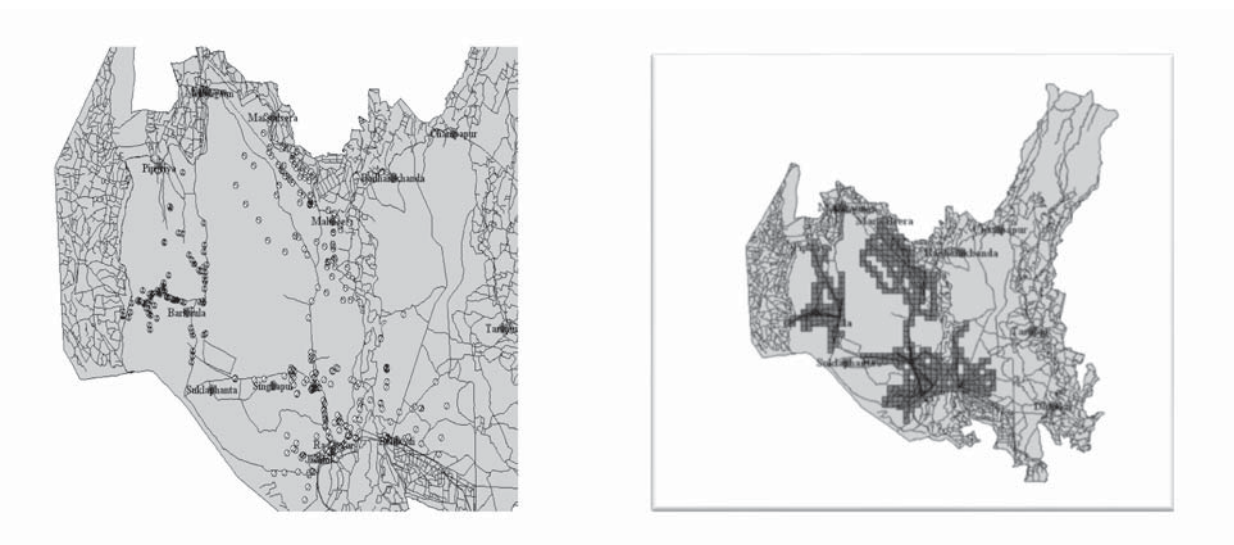
- Initially patrolling coverage was very low (only from some posts and only along the fire line and around the post).
- Data was not collected on illegal activities and wildlife sighting



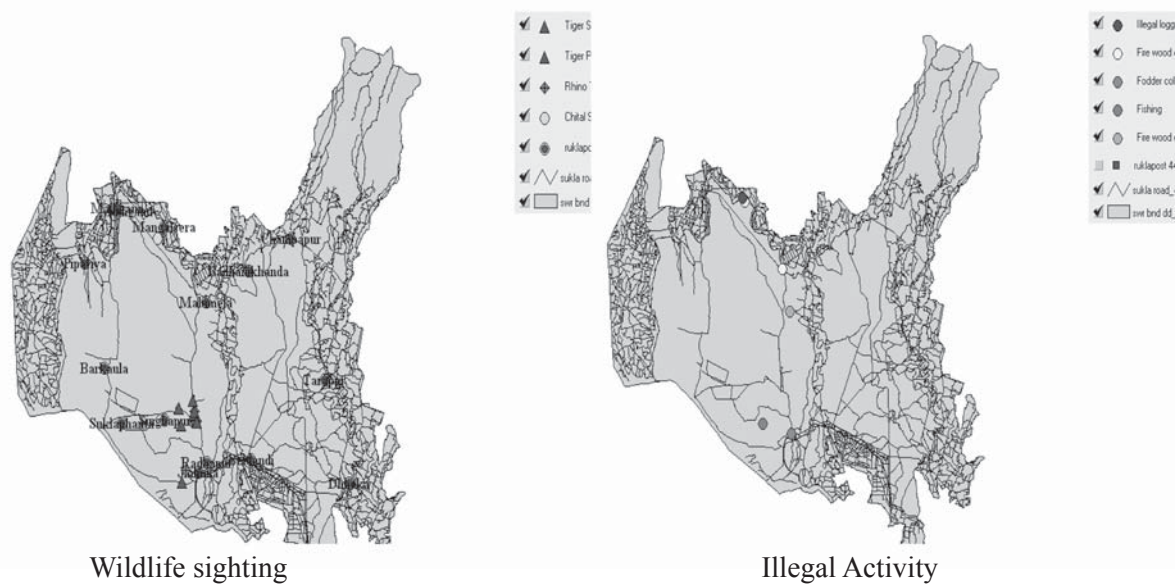
- Patrolling effort was less than 100 km per post

MIST Output in Field Level

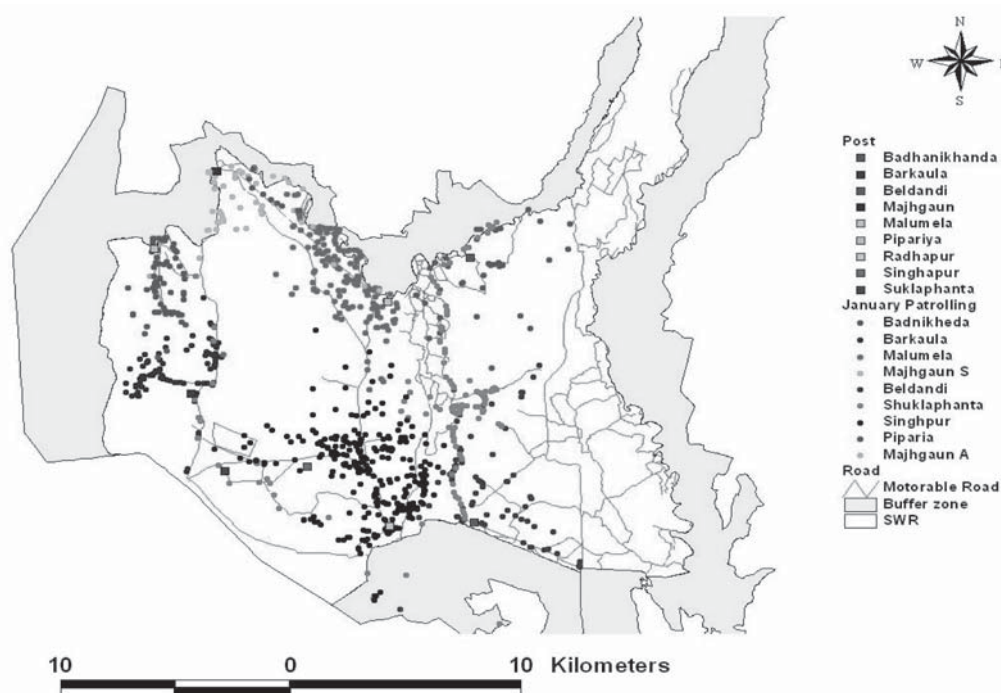
- Later, the all posts patrolling slightly improved
- Data on wildlife sighting and illegal activity were also collected.



- Patrolling effort on an average was 150 Km per month



- After three months, the patrolling effort increased up to 200 km per month per post



Lessons Learnt

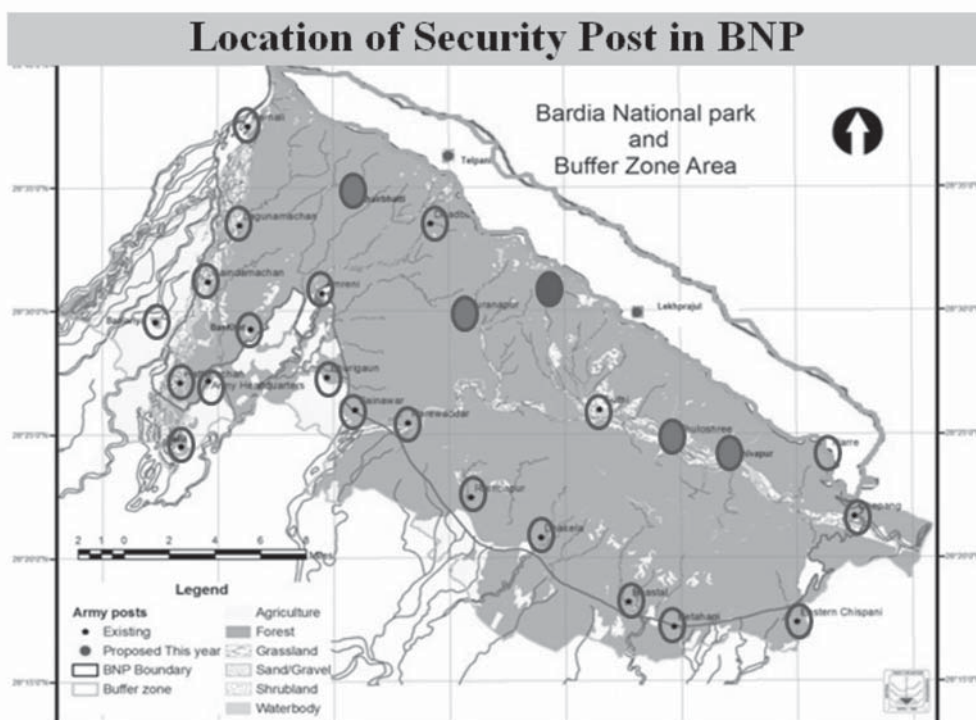
- Powerful management tool
- Manageable
- MIST makes patrolling staffs more disciplined and more smarter
- Strong dedication and motivation of frontline patrolling member is necessary
- At field level, strong commitment is required from all the stakeholders and mainly from Army Battalion
- From central level, regular back up and quarry is necessary

- There is immediate need of advanced and refresher training to staffs mainly involved in data analysis

Problems

- There is regular change of security post chiefs and this is adversely affecting the smart patrolling output.
- The newly appointed post chief is not well instructed about Smart patrolling before holding the command as chief.
- Patrolling requirements (GPS battery and patrol forms) are centralized and do not reach the post in time when required

Annex 15. MIST Implementation In Bardia National Park 2012



चोरी शिकार नियन्त्रण SMART Patrolling (MIST)

Post	PATROLS	DAYS	NIGHTS	Distance (km)
Guthi	9	9	0	77.781548
Banspani	17	19	2	108.229698
Lamidamar	8	8	0	39.057697
Chepang	11	11	0	72.972893
Thuloshree	7	7	0	54.325558
Shivpur	8	8	0	57.704659
Dhadbas	7	9	2	44.998909
Khayarbhathi	10	12	2	71.842796
count = 8	sum = 77	sum = 83	sum = 6	sum = 526.91



Wildlife Sighting

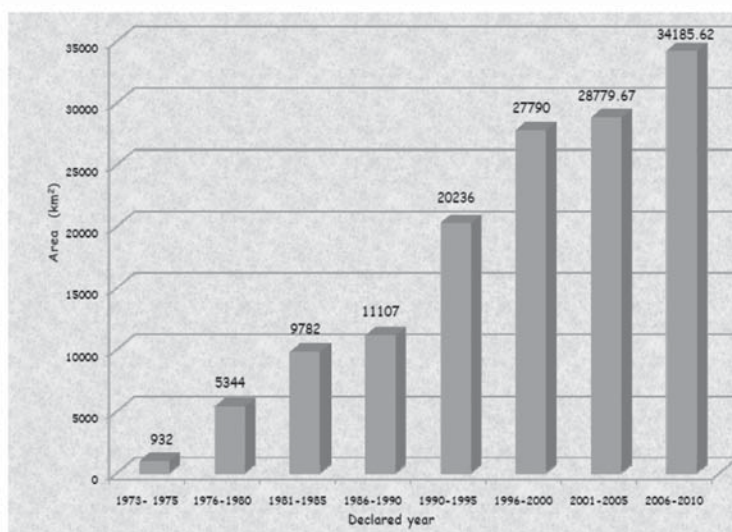
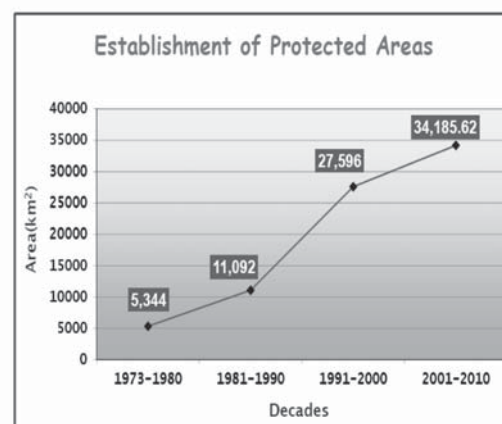
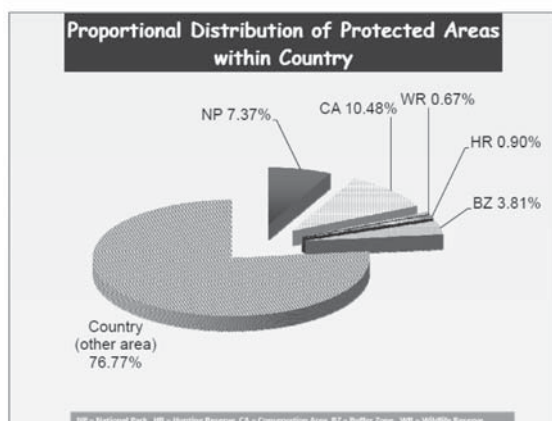
Mammals	Direct Sighting	Indirect Sighting	Carcass
Wild Boar	77	0	1
Tiger		35	
Sloth Bear		4	
Sambar	17		2
Rhesus Macaque	1		
Leopard		3	
Common Langur	15		
Chital	375		1
Barking Deer	16		
Asian Elephant	2	8	

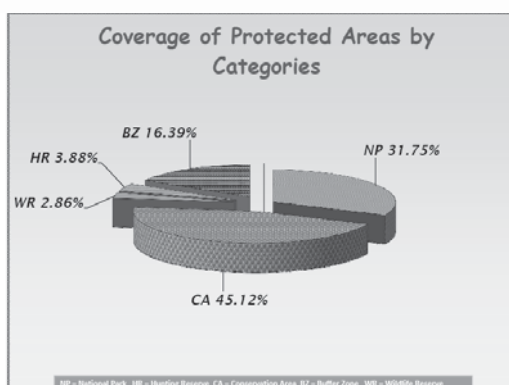
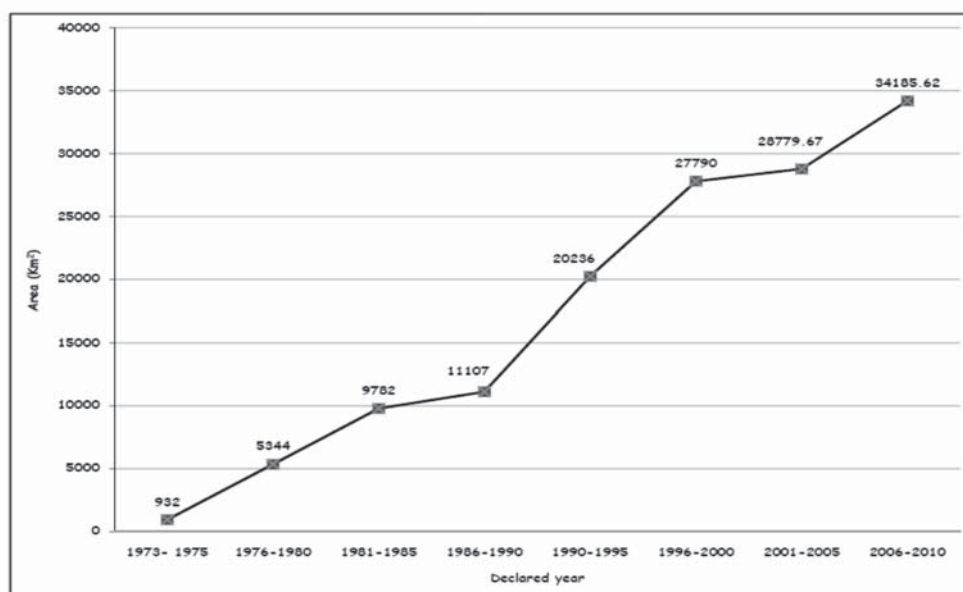
Observation of Various Activities

Pa id	Observation	Observation code	Total count
BNP	Fire wood collection	Firewood Collection	1
			sum = 1
BNP	Livestock grazing	Livestock Grazing	12
			sum = 12
BNP	Poacher's camp	Camp and Fireplace	2
			sum = 2

Annex 16. Sharing on Landuse Status of PAs of Nepal

Bhola Nath Dhakal, GIS Officer, DNPWC





SN	Protected Areas	NP/WR/HR/CA	Buffer Zone	Total	NP/WR/HR/CA	Buffer Zone	World Heritage
1	Chitwan National Park (CNP)	932	750	1682	2030 Aashwin 04 (1973-09-20)	2053 Mansir 17 (1996-12-02)	1984
2	Langtang National Park (LNP)	1710	420	2130	2032 Chaitra 09 (1976-03-22)	2055 Baisakh 14 (1998-04-27)	
3	Sagarmatha National Park (SNP)	1148	275	1423	2033 Srawan 04 (1976-07-19)	2058 Poush 17 (2002-01-01)	1979
4	Rara National Park (RNP)	106	198	304	2034 Srawan 24 (1977-08-08)	2063 Aashwin 09 (2006-09-25)	
5	Shey Phoksundo NP (SPNP)	3555	1349	4904	2041 Srawan 22 (1984-08-06)	2055 Kartik 02 (1998-10-19)	
6	Khaptad National Park (KNP)	225	216	441	2043 Aashadh 09 (1986-06-23)	2063 Kartik 13 (2006-10-30)	
7	Bardia National Park (BNP)	968	507	1475	2045 Mansir 20 (1988-12-05)	2053 Mansir 17 (1996-12-02)	
8	Makalu Barun National Park (MBNP)	1500	830	2330	2048 Mansir 02 (1991-11-18)	2055 Magh 25 (1999-02-08)	
9	Shivapuri Nagarjun National Park (SNNP)	159		159	2058 Falgun 06 (2002-02-18)		
10	Banka National Park (BaNP)	550	343	893	2067 Aashadh 28 (2010-07-12)	2067 Aashadh 28 (2010-07-12)	
11	Shuklaphanta Wildlife Reserve (SWR)	305	243.5	548.5	2033 Srawan 04 (1976-07-19)	2061 Jestha 09 (2004-05-22)	
12	Koshi Tappu Wildlife Reserve (KTWR)	175	173	348	2036 Falgun 13 (1980-02-25)	2061 Bhadra 14 (2004-08-30)	
13	Parsa Wildlife Reserve (PWR)	499	298.17	797.17	2041 Jestha 08 (1984-05-21)	2062 Aashadh 13 (2005-06-27)	
14	Dhorpatan Hunting Reserve (DHR)	1325		1325	2044 Baisakh 14 (1987-04-27)		
15	Annapurna Conservation Area (ACA)	7629		7629	2049 Srawan 05 (1992-07-20)		
16	Kanchanjunga Conservation Area (KCA)	2035		2035	2054 Srawan 06 (1997-07-21)		
17	Manaslu Conservation Area (MCA)	1663		1663	2055 Poush 13 (1998-12-28)		
18	Api Nampa Conservation Area (ANCA)	1903		1903	2067 Aashadh 28 (2010-07-12)		
19	Gaurishanker Conservation Area (GCA)	2179		2179	2066 Poush 27 (2010-01-11)		
20	Krishnasar Conservation Area (KrCA)	16.95		16.95	2065 Chaitra 03 (2009-03-16)		
Total		28583	5602.7	34186			
Grand Total = 34,185.62 km² (23.23 % of total area of the Country)							
						Compiled by:	

Protected Areas of Nepal

Summary of Land use status on Protected Areas of Nepal

Description	Total Area(km ²)	Percentage
Barren land	13297.34	38.90
Forest land	9457.9	27.67
Grass land	4793.2	14.02
Bush/Shrub land	2021.4	5.91
Cultivated land	2008	5.87
Glacier	1527.6	4.47
Sandy area	707.79	2.07
Waterbodies	137.78	0.40
Snow area	117.75	0.34
Pond or lakes	57.12	0.17
River cutting/cliffs	42.46	0.12
Orchard Nursery	8.87	0.03
Swamp area	6.89	0.02
Built up area	1.29	0.00
Airports	0.09	0.00
Others	0.18	0.00
Total	34185.62	100.00

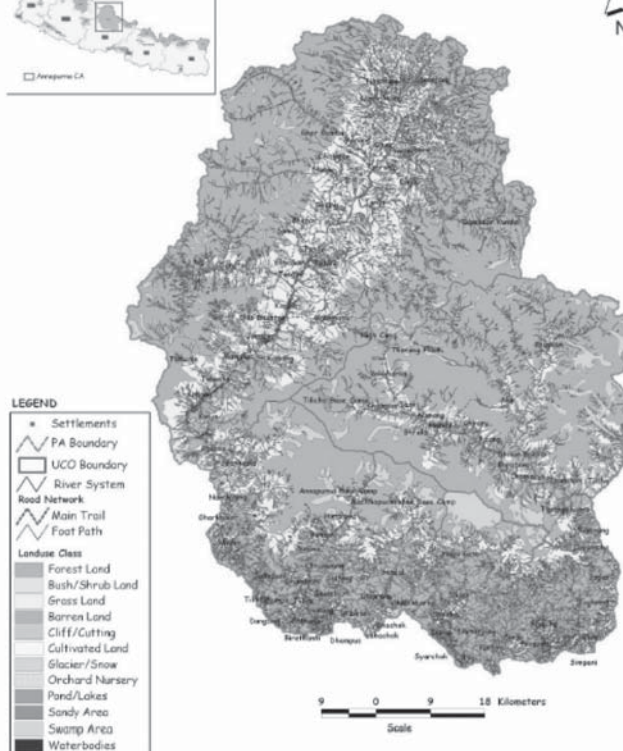
Total Forest Resources : 47.63 %

Source: Topographic Map,
Dept. of Survey, GoN, 1994/98

Protected Area wise

Land Cover Status

Annapurna Conservation Area (ACA)



Source: Topographic Map, Dept. of Survey, ACA and DNPWC, GoN



Land use Classes	Area(km ²)	Percentage
Barren Land	3750.92	49.0
Grass Land	1628.80	21.0
Forest Area	1165.94	15.0
Glacier	340.607	4.0
Bush/Shrub Land	309.854	4.0
Cultivated Land	235.177	3.0
Sandy Area	128.779	1.0
Snow Cover	35.741	0.0
Cliff/Cutting	19.724	0.0
Pond/Lakes	6.994	0.0
Waterbodies	5.808	0.0
Orchard Nursery	0.481	0.0
Rock	0.175	0.0
Swamp Area	0.001	0.0
Total	7629.000	100.0

Api Nampa Conservation Area (ANCA)



LEGEND

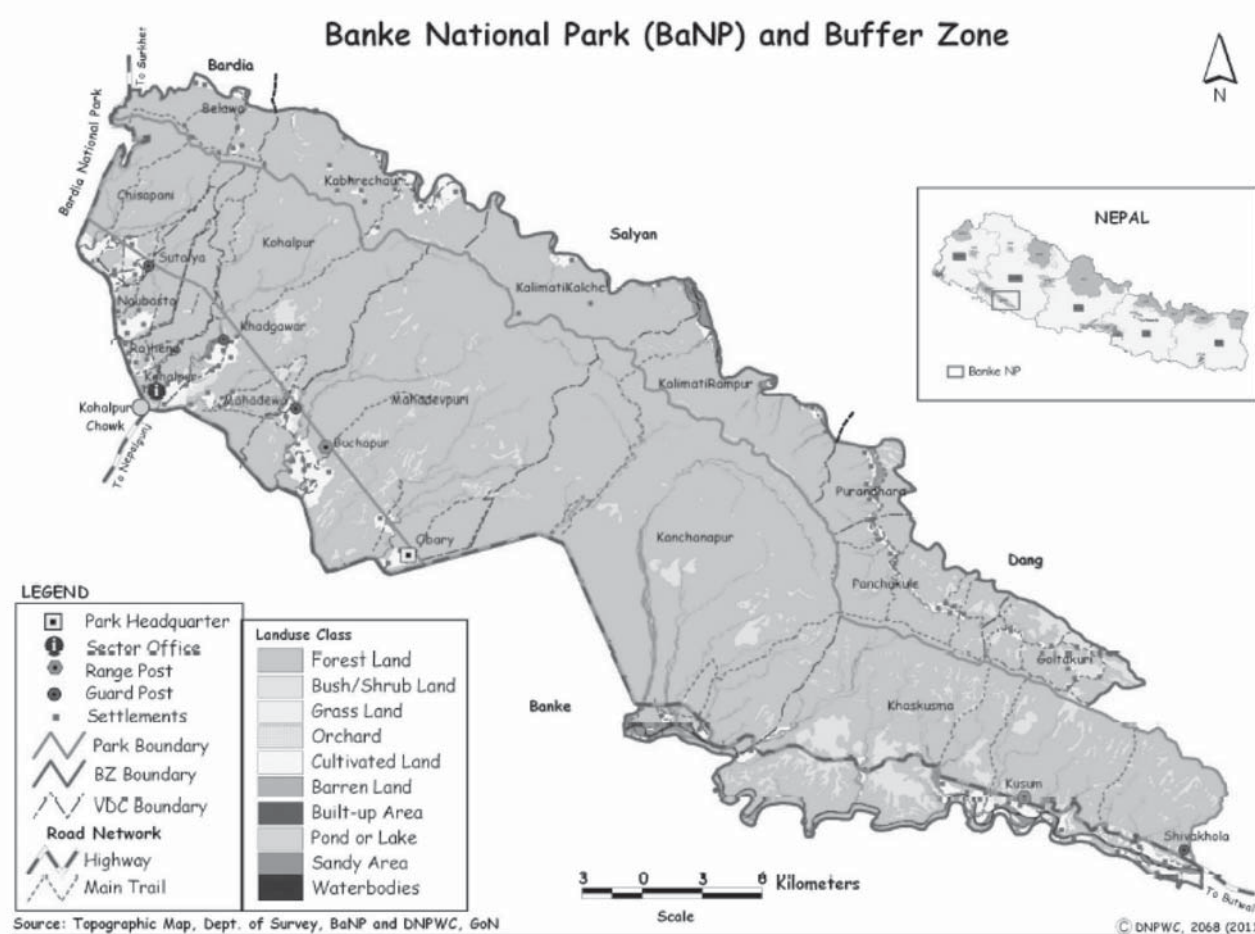
- CA Headquarter
- Sector Office
- Proposed Posts
- CA Boundary
- VDC Boundary
- River System
- Road Network
- Main Trail
- Landuse Class
 - Forest Land
 - Bush/Shrub Land
 - Grass Land
 - Cultivated Land
 - Barren Land
 - Cutting/Cliff
 - Sandy Area
 - Waterbodies
 - Glacier
 - Pond/Lake



Source: Topographic Map, Dept. of Survey, ANCA and DNPWC, GoN

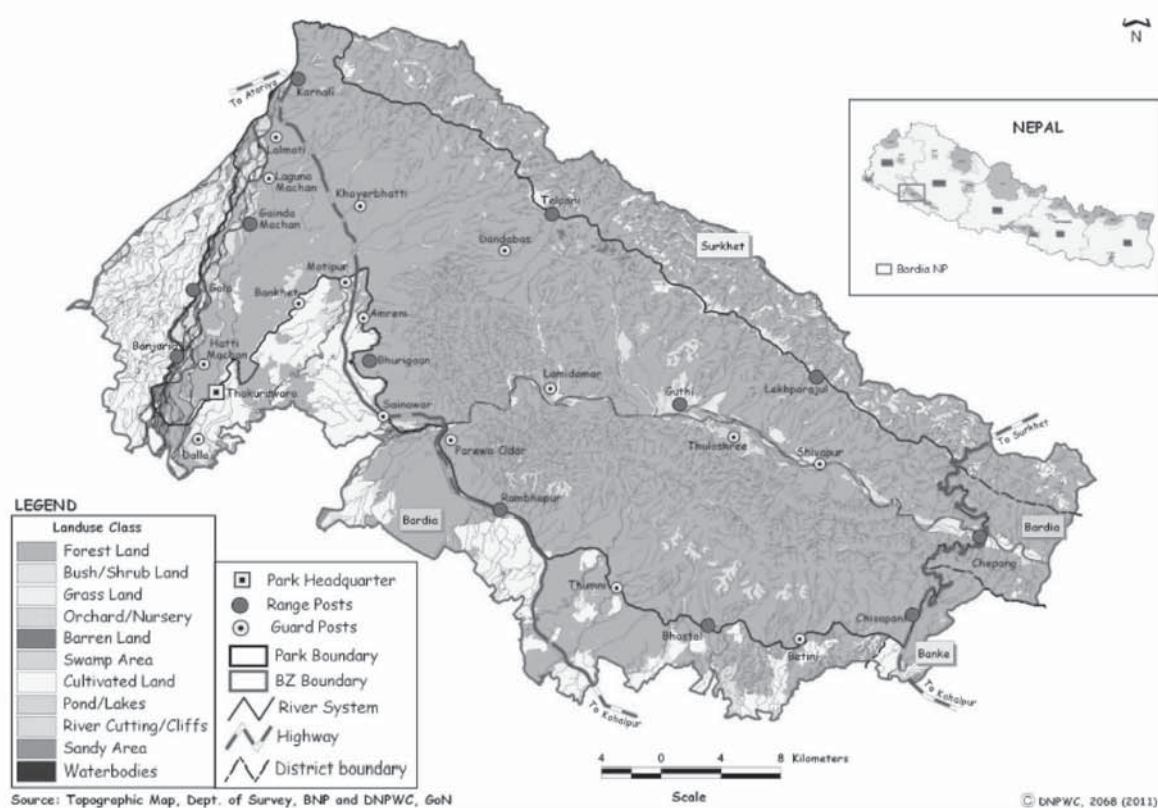
© DNPWC, 2068 (2011)

Land use Classes	Area(km ²)	Percentage
Forest land	572.003	30.06
Barren land	548.765	28.84
Grass land	455.972	23.96
Bush/Shrub land	116.392	6.12
Cultivated land	93.43	4.91
Glacier	62.4325	3.28
Sandy area	40.4266	2.12
River cutting/cliffs	9.146	0.48
Waterbodies	4.1202	0.22
Pond or lakes	0.3132	0.02
Total	1903.0000	100.00



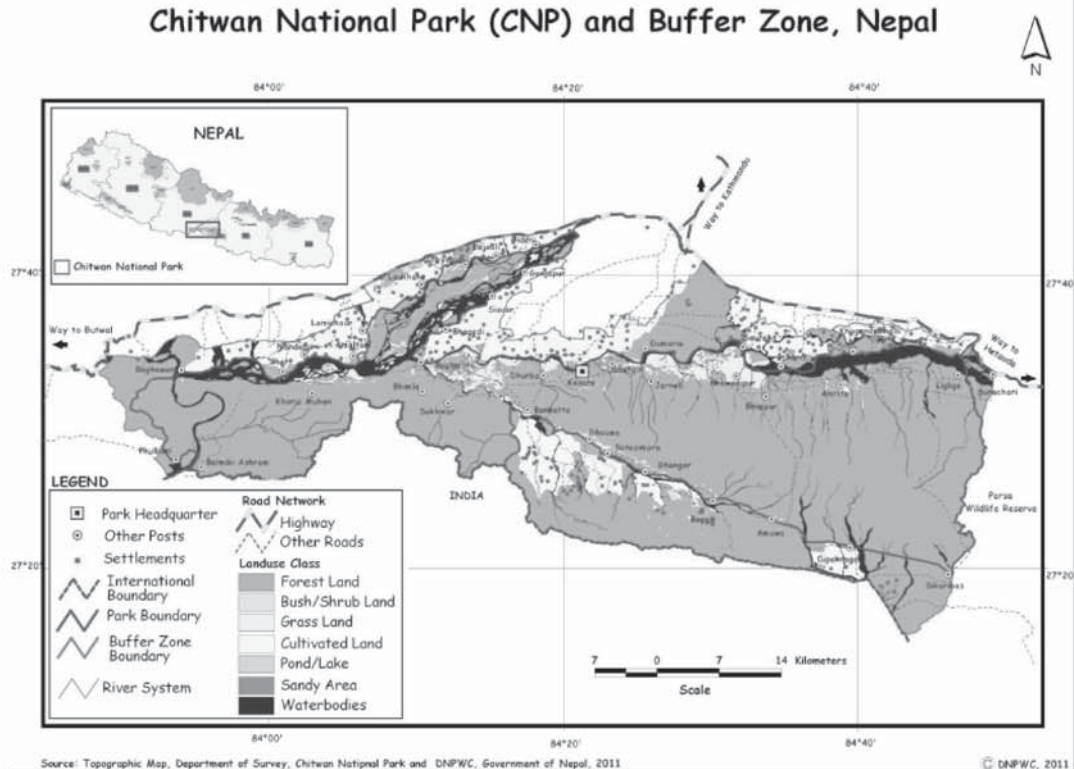
Land use Classes	Area(km ²)	Percentage
Forest land	762.431	85.38
Bush/Shrub land	51.9415	5.82
Cultivated land	36.3943	4.08
Sandy area	33.1769	3.72
Waterbodies	5.6472	0.63
Grass land	2.9009	0.32
Barren land	0.4534	0.05
Built up area	0.0110	0.00
Orchard	0.0297	0.00
Pond or lakes	0.0146	0.00
Total	893.0000	100.00

Bardiya National Park and Buffer Zone, Nepal



Land use Classes	Area(km ²)	Percentage
Forest land	1120.977	76.00
Cultivated land	198.8467	13.48
Bush/Shrub land	53.7413	3.64
Sandy area	50.5029	3.42
Waterbodies	24.045	1.63
Grass land	21.683	1.47
Barren land	2.3127	0.16
Swamp area	2.2638	0.15
Orchard	0.3186	0.02
River cutting/cliffs	0.2024	0.01
Bamboo	0.0267	0.00
Built up area	0.0105	0.00
Pond or lakes	0.0414	0.00
Scattered trees	0.0277	0.00
Total	1475.0000	100.00

Chitwan National Park (CNP) and Buffer Zone, Nepal



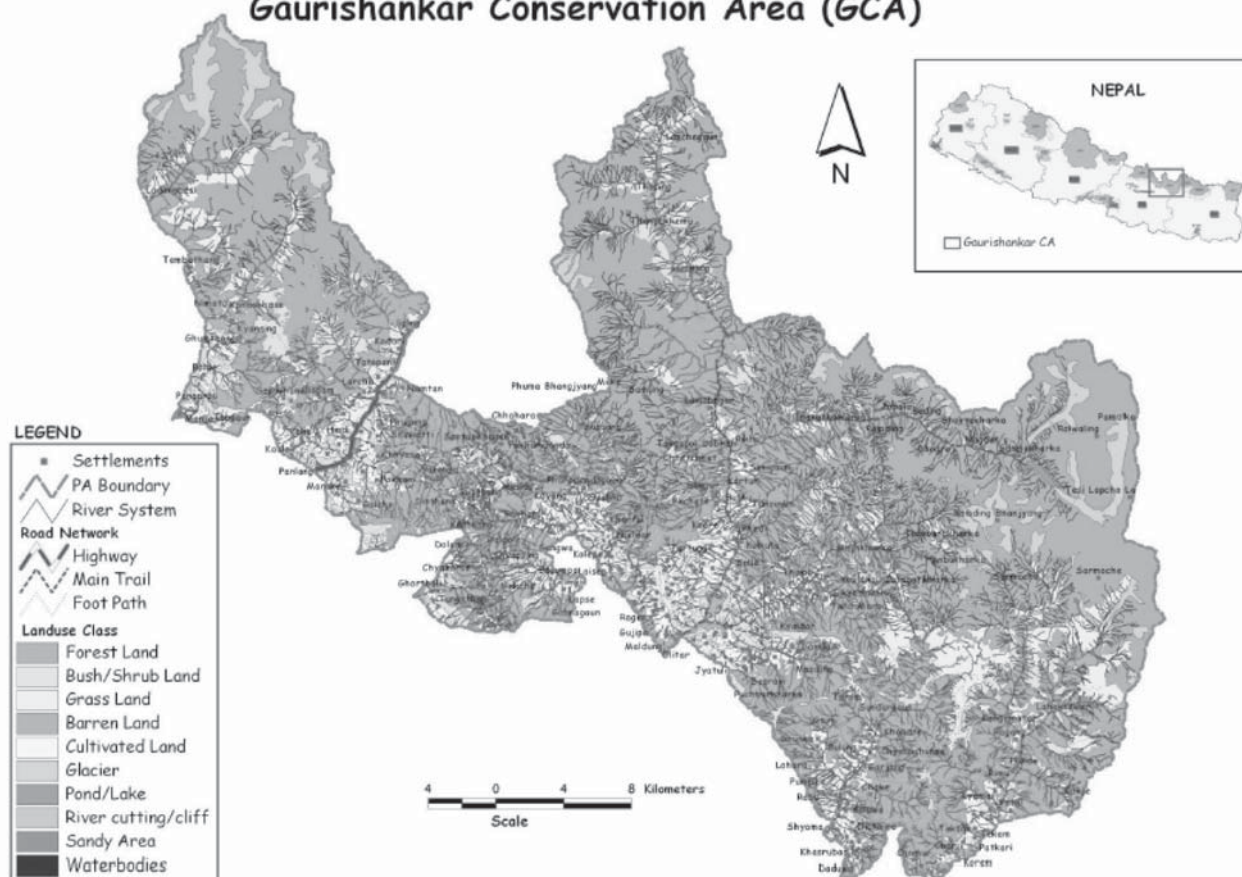
Land use Classes	Area(km ²)	Percentage
Forest land	1124.5985	66.86
Cultivated land	290.6268	17.28
Sandy area	102.9179	6.12
Grass land	78.2700	4.65
Waterbodies	42.8679	2.55
Bush/Shrub land	37.4477	2.23
Barren land	2.4822	0.15
Pond or lakes	0.9212	0.05
Scattered trees	0.6023	0.04
Built up area	0.4044	0.02
Orchard	0.3948	0.02
River cutting/cliffs	0.2798	0.02
Airports	0.0906	0.01
Nursery	0.0959	0.01
Total	1682.0000	100.00

Dhorpatan Hunting Reserve (DHR)



Land use Classes	Area(km ²)	Percentage
Forest land	453.1916	34.20
Grass land	445.6381	33.63
Barren land	321.2877	24.25
Bush/Shrub land	47.3870	3.58
Cultivated land	28.8276	2.18
Sandy area	14.1833	1.07
Glacier	11.5467	0.87
Waterbodies	2.0777	0.16
Pond or lakes	0.8529	0.06
Swamp area	0.0073	0.00
Total	1325.0000	100.00

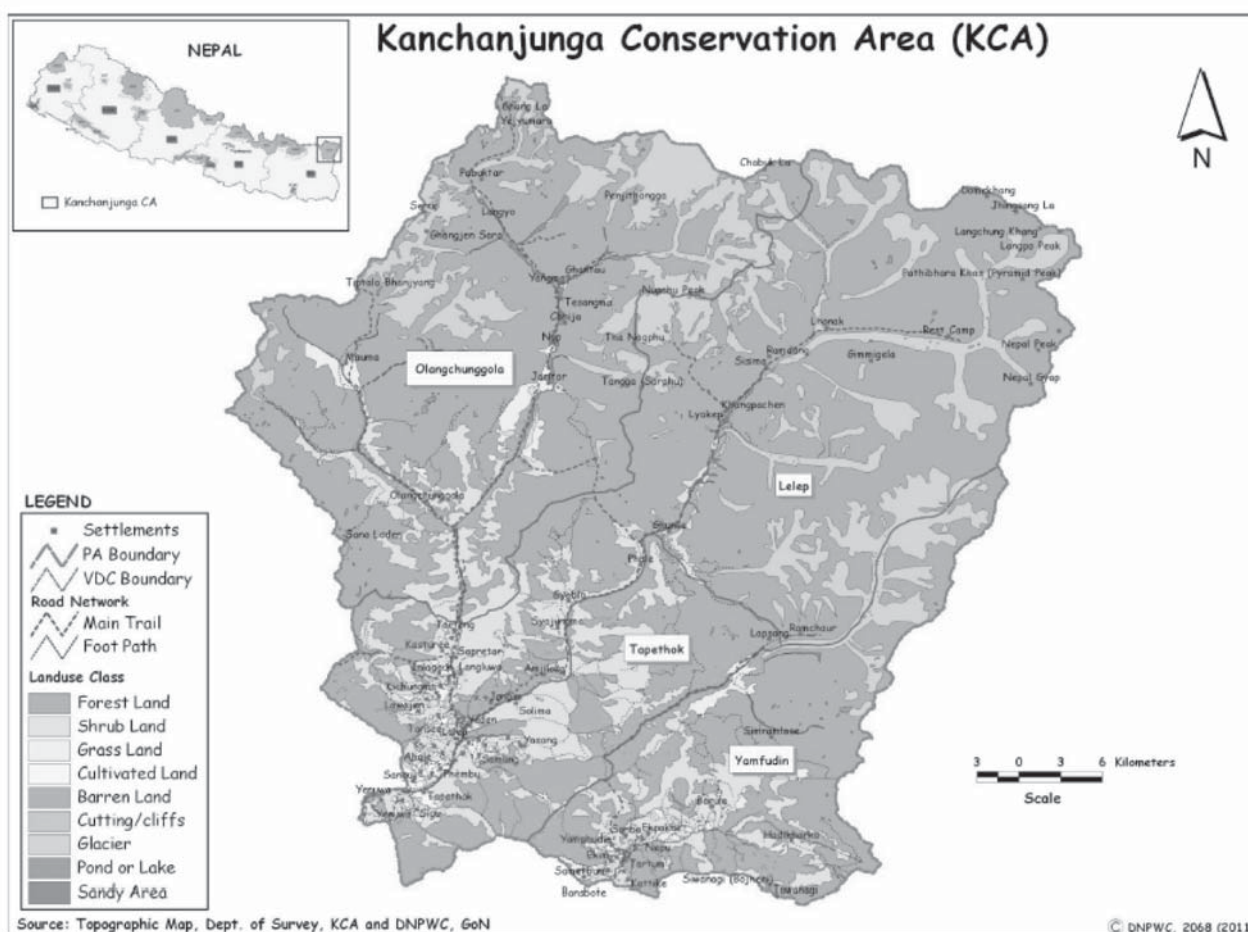
Gaurishankar Conservation Area (GCA)



Source: Topographic Map, Dept. of Survey, GCA and DNPWC, GoN

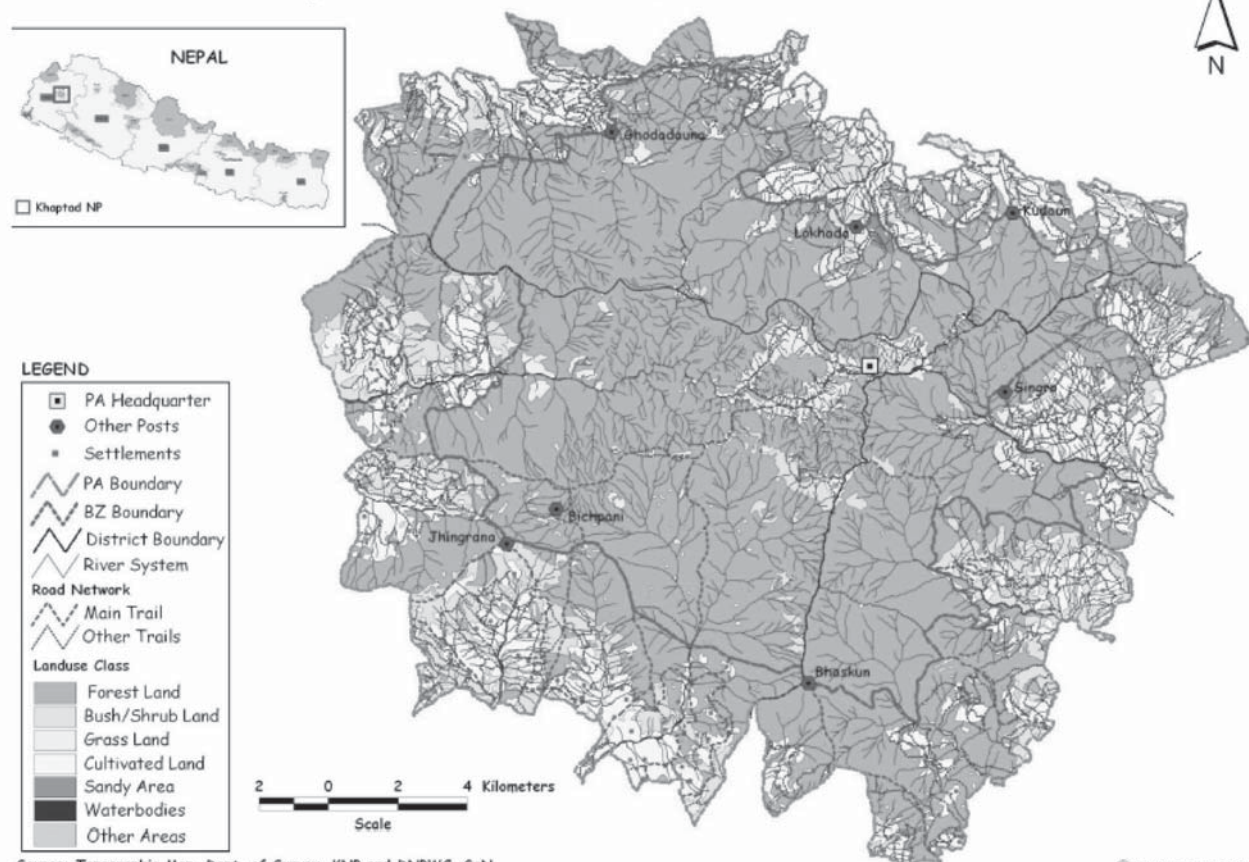
© DNPWC, 2068 (2011)

Land use Classes	Area(km ²)	Percentage
Forest land	770.8867	35.38
Barren land	729.5137	33.48
Bush/Shrub land	212.5891	9.76
Cultivated land	200.6189	9.21
Grass land	191.4280	8.79
Glacier	57.7639	2.65
Sandy area	12.7429	0.58
Pond or lakes	2.9579	0.14
River cutting/cliffs	0.2496	0.01
Waterbodies	0.2493	0.01
Total	2179.0000	100.00



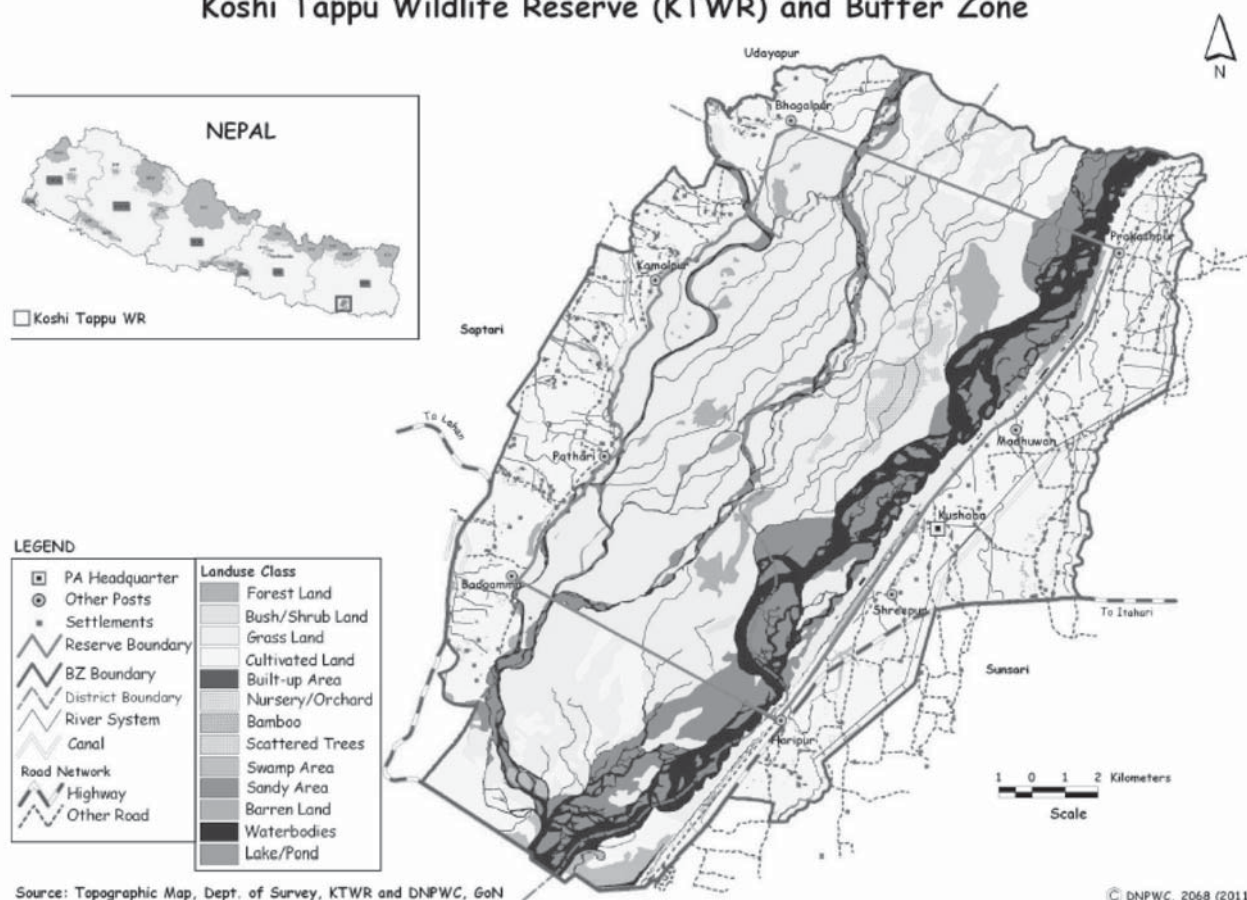
Land use Classes	Area(km ²)	Percentage
Barren land	1149.9578	56.51
Glacier	316.8958	15.57
Bush/Shrub land	267.7852	13.16
Forest land	231.1398	11.36
Grass land	30.6601	1.51
Cultivated land	19.7950	0.97
Sandy area	10.9112	0.54
Pond or lakes	5.6187	0.28
River cutting/cliffs	2.2364	0.11
Total	2035.0000	100.00

Khaptad National Park (KNP) and Buffer Zone

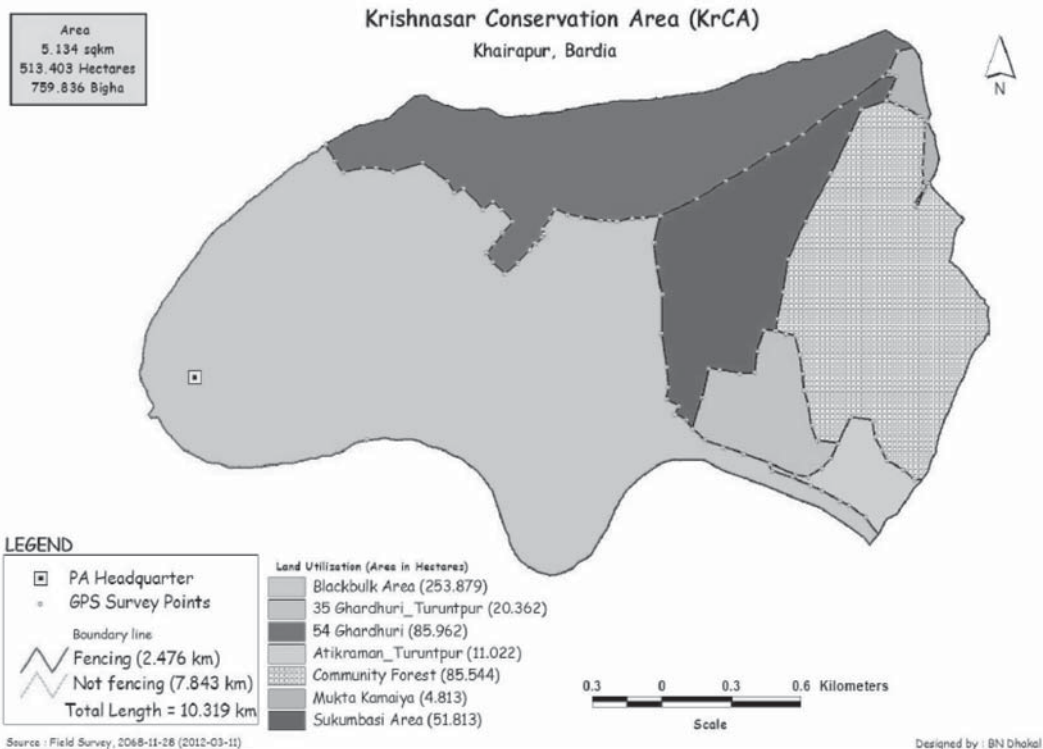


Land use Classes	Area(km ²)	Percentage
Forest land	280.7334	63.66
Cultivated land	92.4426	20.96
Bush/Shrub land	46.3384	10.51
Grass land	18.3532	4.16
Sandy area	2.9495	0.67
Barren land	0.0889	0.02
River cutting/cliffs	0.0402	0.01
Pond or lakes	0.0327	0.01
Waterbodies	0.0212	0.00
Total	441.0000	100.00

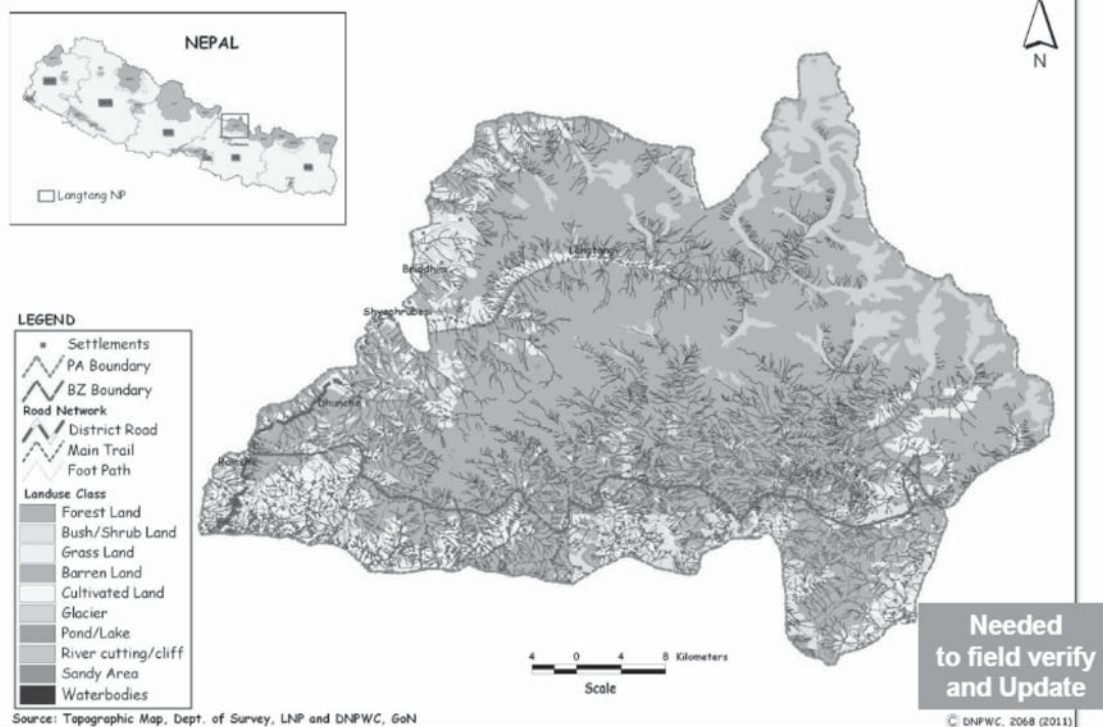
Koshi Tappu Wildlife Reserve (KTWR) and Buffer Zone



Land use Classes	Area(km ²)	Percentage
Grass land	134.2938	38.59
Cultivated land	126.9996	36.49
Sandy area	35.5751	10.22
Water bodies	31.9325	9.18
Forest land	7.1308	2.05
Scattered trees	4.1907	1.20
Swamp area	4.0738	1.17
Orchard	1.1132	0.32
Built up area	0.8341	0.24
Barren land	0.7950	0.23
Bush/Shrub land	0.5625	0.16
Pond or lakes	0.4210	0.12
Bamboo	0.0777	0.02
Total	348.0000	100.00

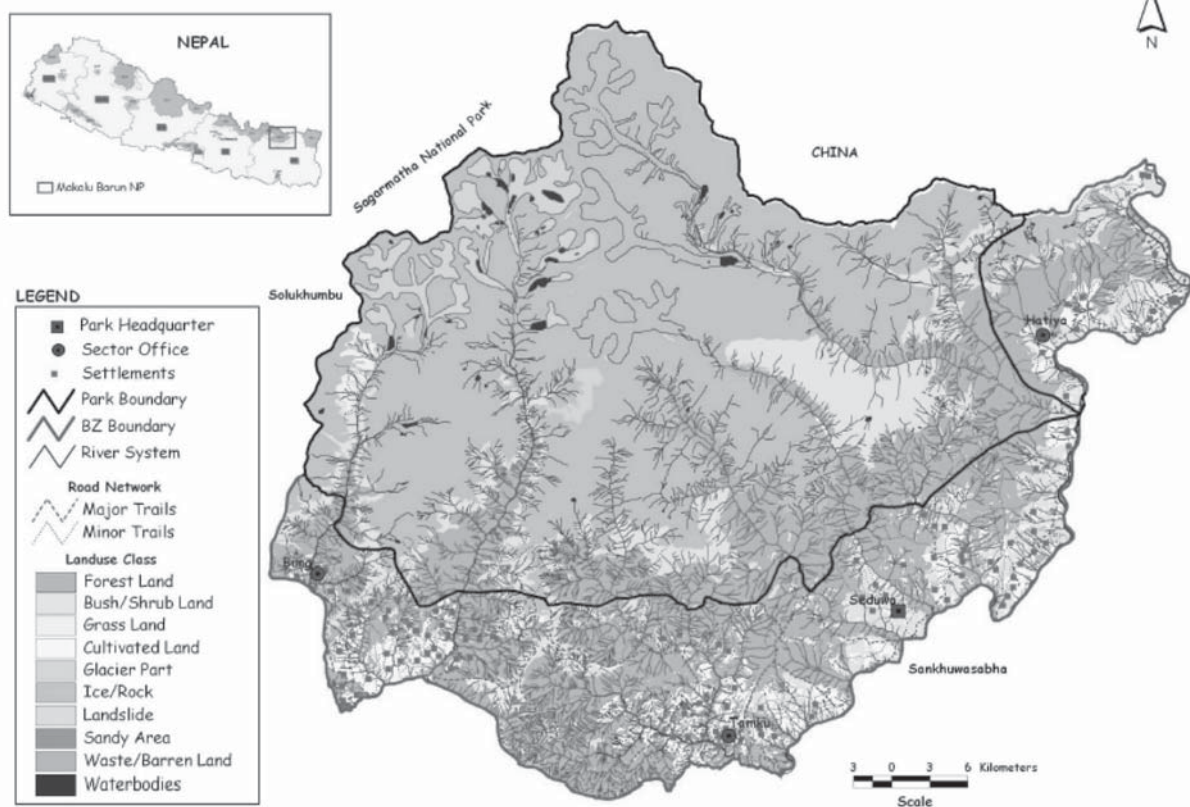


Langtang National Park (LNP) and Buffer Zone



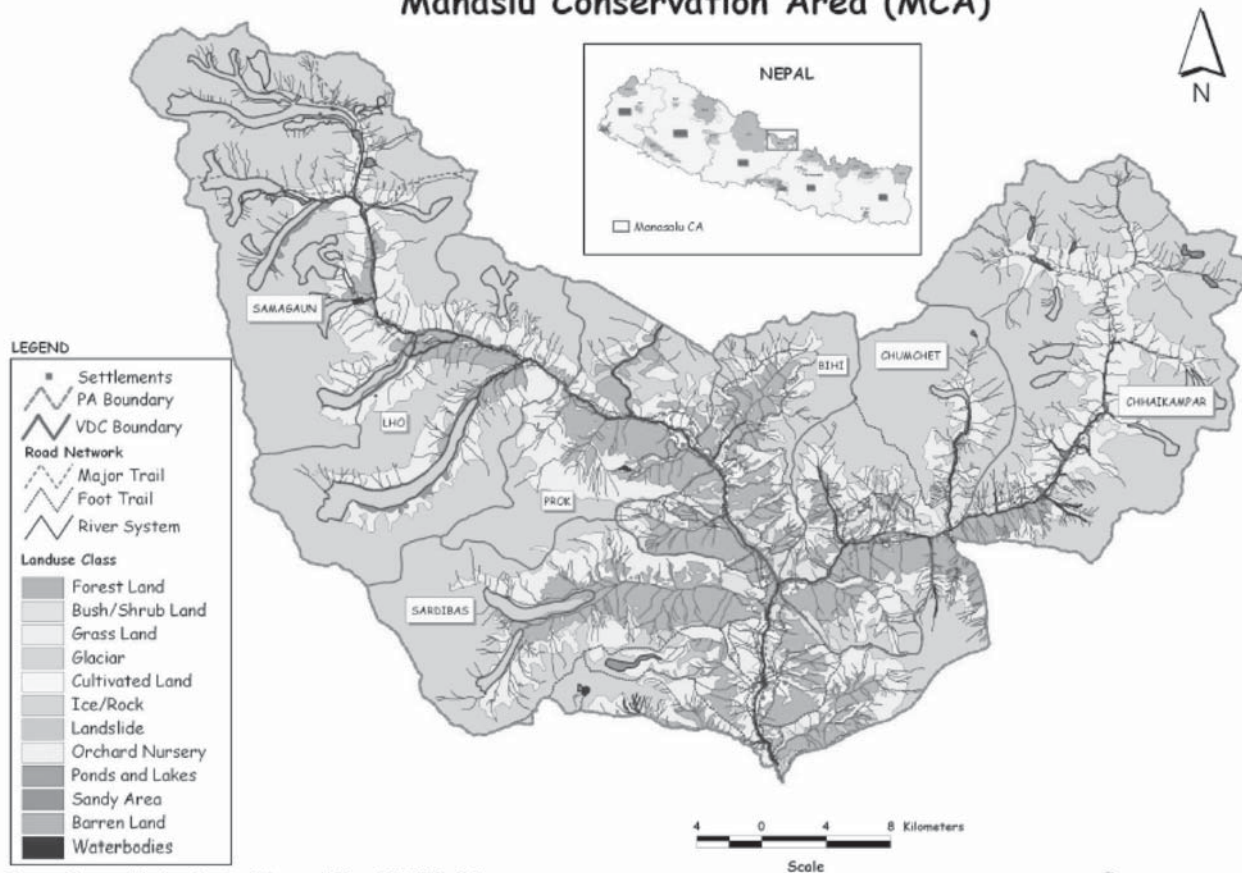
Land use Classes	Area(km ²)	Percentage
Barren land	959.9947	45.07
Forest land	548.3272	25.74
Grass land	176.0557	8.27
Bush/Shrub land	158.3705	7.44
Glacier	133.7999	6.28
Cultivated land	120.1023	5.64
Snow area	17.1532	0.81
Sandy area	11.8307	0.56
Pond or lakes	2.1163	0.10
River cutting/cliffs	1.4748	0.07
Waterbodies	0.7747	0.04
Total	2130.0000	100.00

Makalu Barun National Park (MBNP) and Buffer Zone



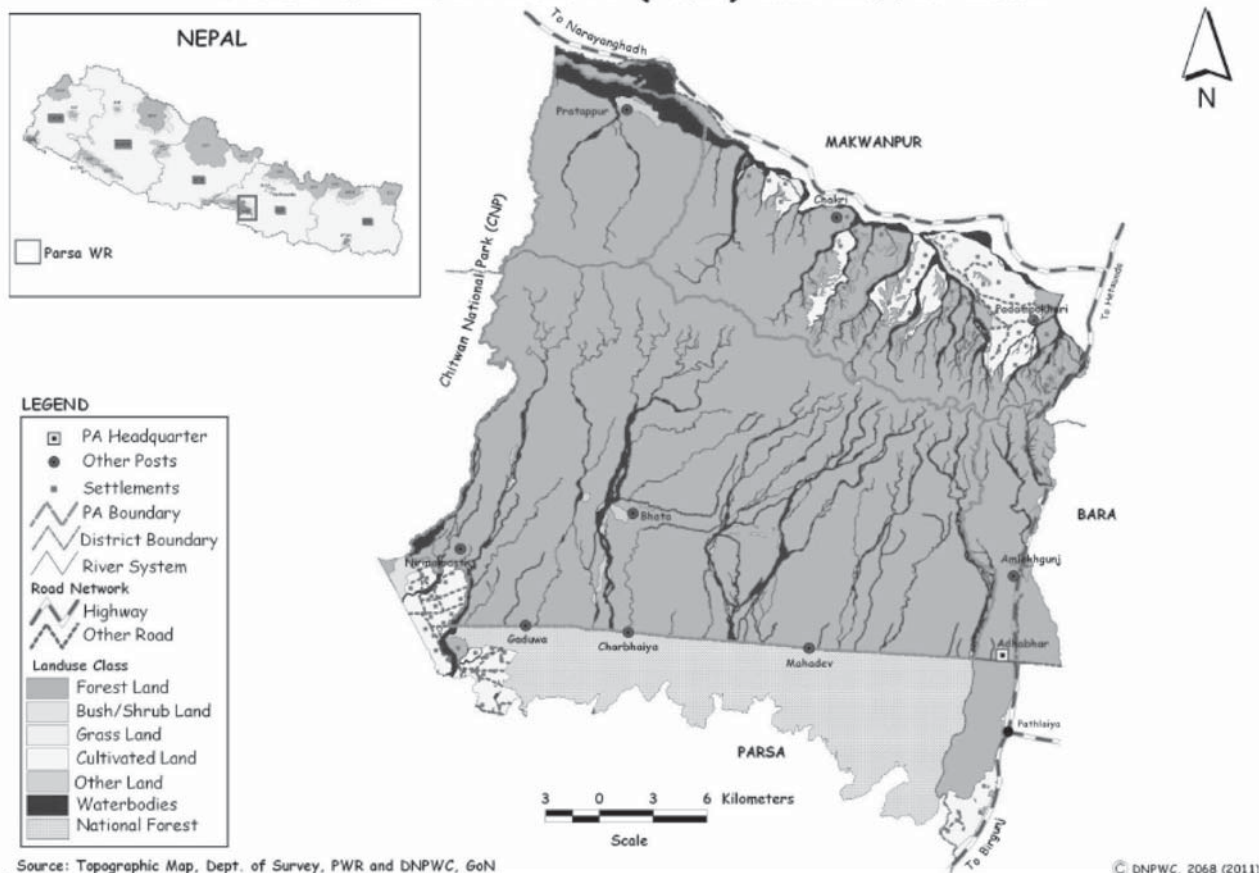
Land use Classes	Area(km ²)	Percentage
Barren land	831.1830	35.67
Forest land	764.2154	32.80
Bush/Shrub land	342.8387	14.71
Glacier	195.3149	8.38
Cultivated land	158.7604	6.81
Grass land	13.5493	0.58
Sandy area	10.3237	0.44
Pond or lakes	8.4219	0.36
Waterbodies	3.9442	0.17
River cutting/cliffs	1.4485	0.06
Total	2330.0000	100.00

Manaslu Conservation Area (MCA)



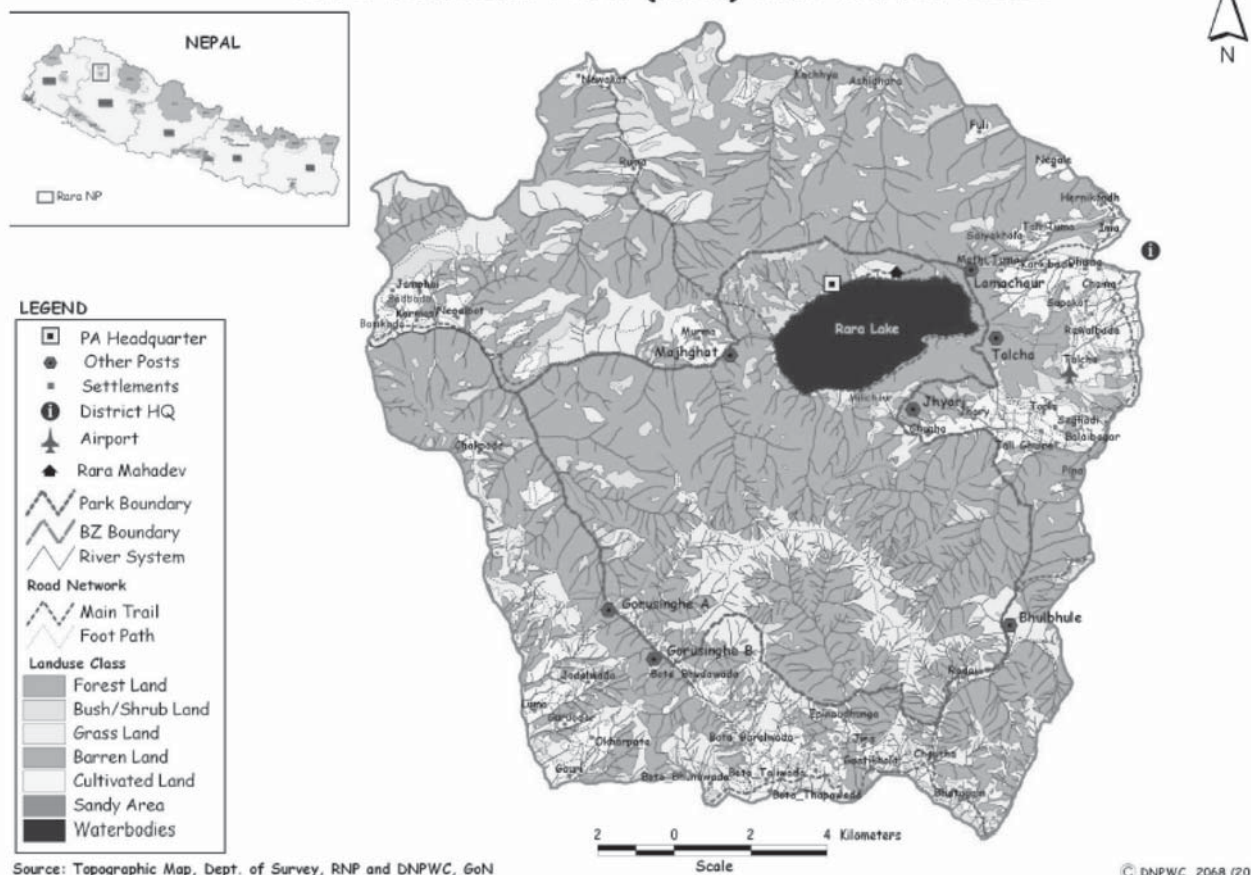
Land use Classes	Area(km ²)	Percentage
Barren land	830.0308	49.91
Grass land	395.4902	23.78
Forest land	217.2391	13.06
Snow area	64.8574	3.90
Glacier	49.6434	2.99
Bush/Shrub land	47.2001	2.84
Cultivated land	30.4017	1.83
Sandy area	20.4567	1.23
River cutting/cliffs	6.4550	0.39
Pond or lakes	0.7889	0.05
Waterbodies	0.4367	0.03
Total	1663.0000	100.00

Parsa Wildlife Reserve (PWR) and Buffer Zone



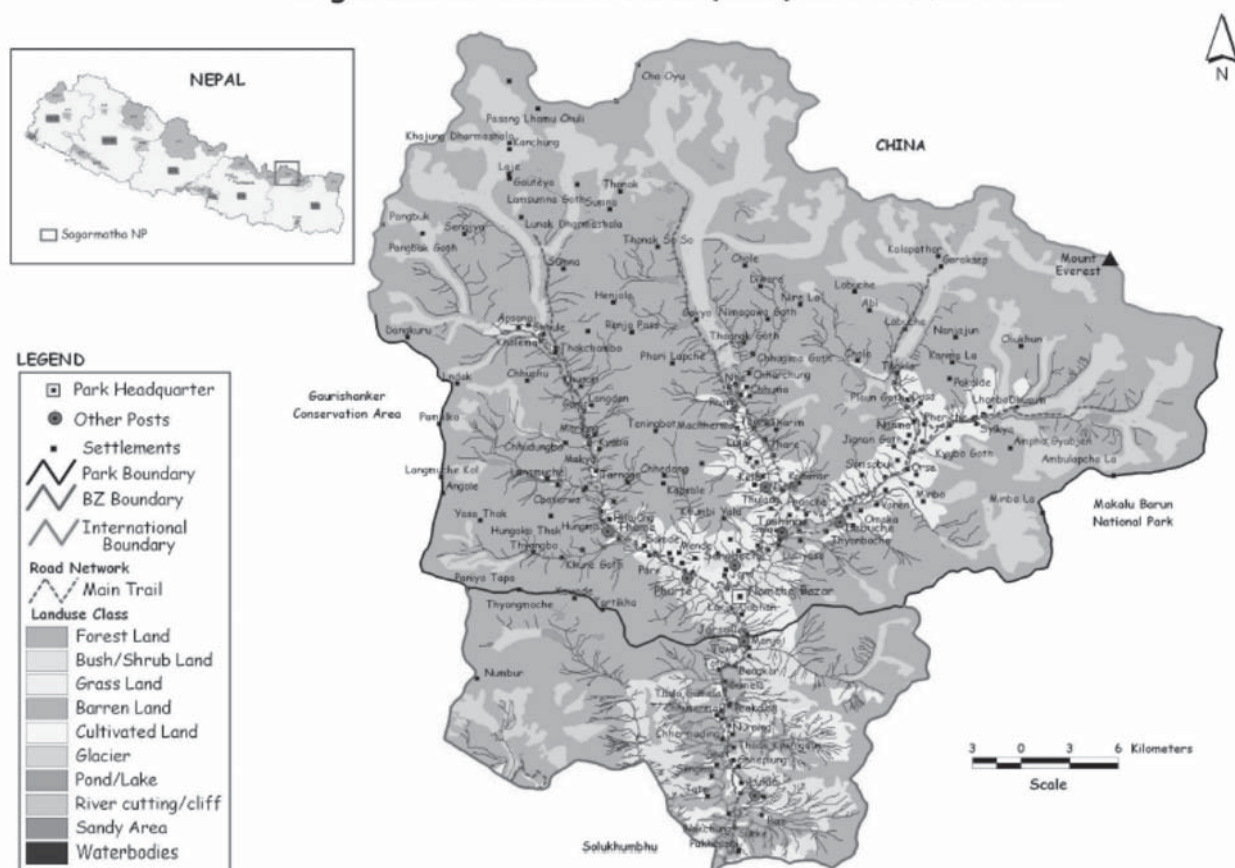
Land use Classes	Area(km ²)	Percentage
Forest land	633.0995	79.42
Cultivated land	80.6429	10.12
Sandy area	62.7690	7.87
Bush/Shrub land	14.9008	1.87
Grass land	1.9973	0.25
Waterbodies	1.6428	0.21
Barren land	0.9047	0.11
Scattered trees	0.4808	0.06
Nursery	0.4199	0.05
Plantation	0.1970	0.02
Orchard	0.0650	0.01
Pond or lakes	0.0304	0.00
River cutting/cliffs	0.0180	0.00
Built up area	0.0018	0.00
Total	797.1700	100.00

Rara National Park (RNP) and Buffer Zone



Land use Classes	Area(km ²)	Percentage
Forest land	183.1519	60.25
Grass land	55.4359	18.24
Cultivated land	33.5682	11.04
Bush/Shrub land	19.9528	6.56
Pond or lakes	10.6169	3.49
Waterbodies	0.9975	0.33
Sandy area	0.2768	0.09
Total	304.0000	100.00

Sagarmatha National Park (SNP) and Buffer Zone



Source: Topographic Map, Dept. of Survey, SNP and DNPWC, GoN

© DNPWC, 2068 (2011)

Land use Classes	Area(km ²)	Percentage
Barren Land	932.5735	65.54
Glacier	231.9992	16.30
Grass Land	98.5164	6.92
Bush/Shrub Land	84.0047	5.90
Forest Land	46.7615	3.29
Cultivated Land	11.3804	0.80
Pond or lake	9.1684	0.64
Sandy Area	8.2571	0.58
River/Streams	0.2266	0.02
River Cutting	0.1123	0.01
Total	1423.0000	100.00



Shey Phoksundo National Park (SPNP) and Buffer Zone

LEGEND

	Park Headquarter
	Other Post
	Settlements
	Park Boundary
	BZ Boundary
	Road Network
	Main Trail
Landuse Class	
	Forest Land
	Bush/Shrub Land
	Grass Land
	Barren Land
	Cultivated Land
	Glacier
	Pond/Lake
	River cutting/cliffs
	Sandy Area
	Waterbodies



Source: Topographic Map, Dept. of Survey, SPNP and DNPWC, GoN

© DNPWC, 2068 (201

Land use Classes	Area(km ²)	Percentage
Barren land	3235.6041	65.98
Grass land	990.9669	20.21
Forest land	193.5388	3.95
Bush/Shrub land	159.9525	3.26
Sandy area	134.8997	2.75
Glacier	127.6080	2.60
Cultivated land	48.6198	0.99
Pond or lakes	7.4869	0.15
Waterbodies	4.5453	0.09
River cutting/cliffs	0.7555	0.02
Orchard	0.0225	0.00
Total	4904.0000	100.00



Shivapuri Nagarjun National Park (SNNP)



LEGEND



Landuse Class	
	Forest Land
	Bush/Shrub Land
	Grass Land
	Built-up Area
	River cutting/cliffs
	Barren Land
	Waterbodies
	Cultivated Land

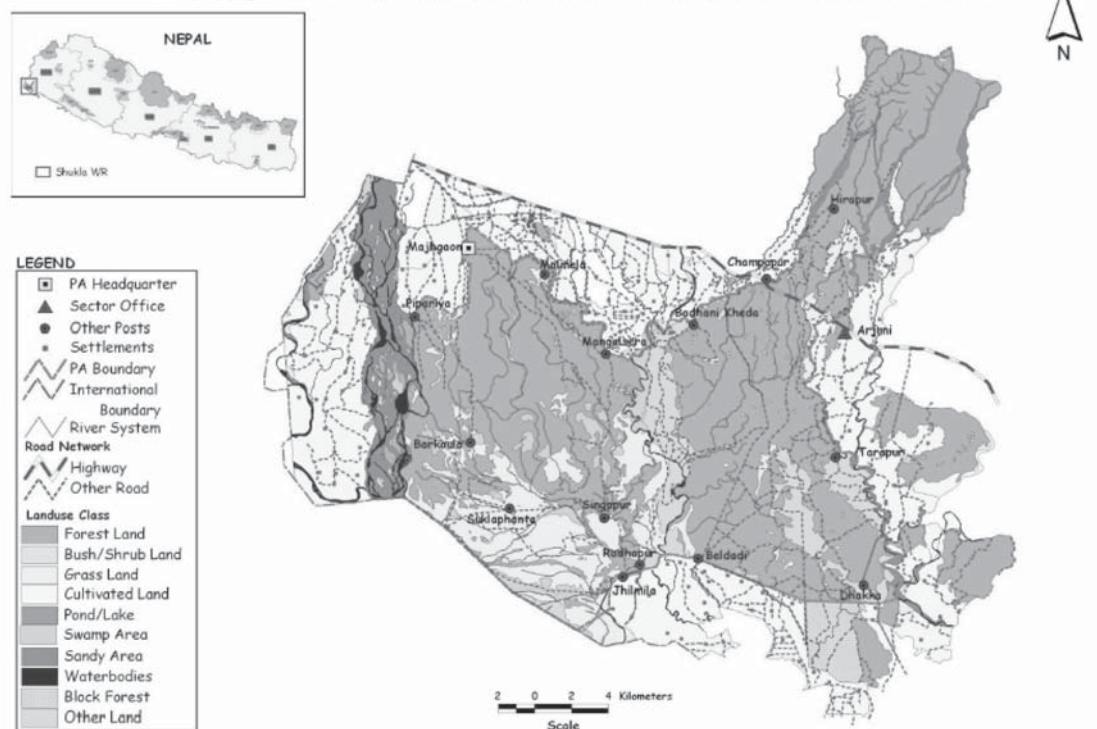


Source: Topographic Map, Dept. of Survey, SNNP and DNPWC, GoN

© DNPWC, 2068 (2011)

Land use Classes	Area(km ²)	Percentage
Forest land	117.5636	73.94
Bush/Shrub land	32.0183	20.14
Cultivated land	8.6083	5.41
Grass land	0.7035	0.44
Barren land	0.0591	0.04
River cutting/cliffs	0.0358	0.02
Pond or lakes	0.0086	0.01
Buildings	0.0027	0.00
Total	159.0000	100.00

Shuklaphanta Wildlife Reserve (SWR) and Buffer Zone

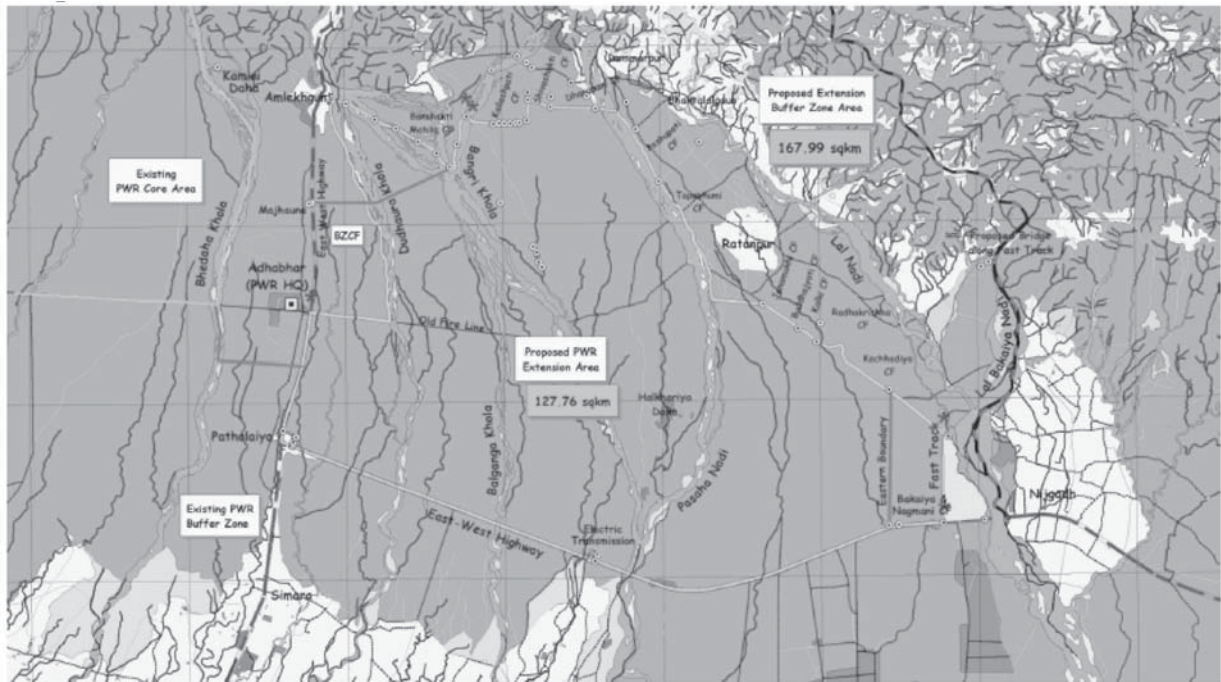


Land use Classes	Area(km ²)	Percentage
Forest land	264.9001	48.30
Cultivated land	178.4223	32.53
Grass land	52.1382	9.51
Sandy area	26.8005	4.89
Bush/Shrub land	16.1949	2.95
Waterbodies	8.2721	1.51
Swamp area	0.5529	0.10
Barren land	0.4106	0.07
Pond or lakes	0.3150	0.06
River cutting/cliffs	0.2810	0.05
Scattered trees	0.1172	0.02
Orchard	0.0952	0.02
Total	548.5000	100.00

Land use Classification Mapping

- Banke National Park
- Shivapuri Nagarjun NP
- Langtang National Park
- Banke National Park

Map for Parsa WRExtension Area



Annex 17. Central Investigation Bureau and Wildlife (CIB & WL)

DySP Pravin Pokharel, CIB, Pillar-3

CIB-Wildlife

- Organized Crime
- Ground Level Approach
- Involvement of Criminals
- 2nd Largest Illegal Trade
- National & International Responsibility
- Governmental Policy

CIB-Look After (Mainly)

BIG FIVES of Nepal: Rhino, Asian Big Cat (ABC), Wild Elephant, Deer, Red-Panda

Wildlife Crime – Organized ?

- A well established structured network
- Detailed planning
- Significant financial support
- Use of threat of violence
- Forgery and alteration of permits and certificates
- Well armed participants
- Massive profits

Often linked to multiple criminal activities, e.g. money laundering, drug trafficking, weapons dealing and financing terrorism.

What to do?

- Multi-disciplinary Structure (Police, Custom, Wildlife and Others)
- Intelligence-led Enforcement
- Pro-active
- Exchange information
- Targeted Operations
- National Coordination
- Intensive Training on Investigation Skills
- Intelligence Management and Analysis
- Rule of Law - action

“The Seven Sisters” (North America)

1. The Public Trust
2. Prohibition on Commerce of Dead Wildlife
3. Democratic Rule of Law
4. Hunting Opportunity for All
5. Non-frivolous Use
6. International Resources
7. Scientific Resources

➤ Most successful Conservation Model

Discussion Points

1. Co-ordination
 - within the ministry
 - outside the ministry
2. Impression
 - Bad
 - Improving
3. Database System
4. Monitoring from the center level
5. Follow- up the cases by concerning units
6. Approach of wildlife cases in CRS
7. DNA profiling of Big Animals
8. WCCB- Role and Activity

Annex 18. Program and Activities Selection in Annual Planning System.

प्रस्तावित वार्षिक कार्यक्रमका शीर्षक र सो अन्तर्गत पर्ने कार्यक्रमहरू

आगामी आर्थिक वर्षदेखि प्रस्तावित कार्यक्रमहरू तयार गर्दा निकुञ्ज/आरक्ष कार्यालयहरूले प्रस्तावित कार्यक्रमको ढाँचामा एकरूपता कायम गर्ने (राष्ट्रिय योजना आयोगको फरम्याट) र कार्यक्रमहरू शीर्षक सुहाउंदो किसिमले राख्ने उद्देश्यले मिति २०६९ वैशाख १८ देखि ऐ २० सम्म वाग्लुङमा भएको २८ औं वार्डेन सेमिनारमा वार्षिक कार्यक्रमका शीर्षक र सो अन्तर्गत पर्ने कार्यक्रमहरूको बारेमा विस्तृत छलफल गरी तयार गरिएको फरम्याट (ढाँचा) निम्नानुसार छ। आगामी आ.ब.देखि सबै कार्यालयहरूले सोही ढाँचामा प्रस्तावित कार्यक्रम तयार गर्नु हुनेछ।

अ)	पूँजीगत खर्च शीर्षक अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू (३२९९१५४) :	
क)	भौतिक पूर्वाधार निर्माण सुधार	
२९२२९	भवन निर्माण	
	भवन निर्माण (कार्यालय/सेक्टर/पोष्ट/सुरक्षा पोष्ट/सुचना केन्द्र/सभाहल निर्माण/भुकम्पबाट क्षेती भएको पोष्ट पुन निर्माण)	वटा
	थुनुवाघर/भान्साघर/शौचालय निर्माण	वटा
२९३९९	फर्निचर खरिद	
	फर्निचर खरिद (मेच, टेबल, कुर्सी, दराज इत्यादी)	पटक
२९४९९	सवारी साधन खरिद	
	गाडी, मोटरसाइकल, साइकल खरिद	
२९५९९	मेशिन औजार खरिद	
	ल्यापटप/डेस्कटप कम्प्युटर, प्रिन्टर, जि.पि.एस., प्रोजेक्टर, क्यामेरा इत्यादी खरिद	वटा
२९६९९	सार्वजनिक निर्माण	
	काठेपूल/मचान/प्रवेशद्वार/गोलघर/पोटर सेल्टर/पिकनिकस्पट/क्याम्पसाइट/कान्जिहाउस/डूंगा/साइनबोर्ड/रविस पिट निर्माण	वटा
	विद्युत जडान/सोलार जडान, खानेपानी निर्माण	स्थान
	पर्खाल/कम्पाउण्डवाल निर्माण/ सिमांकन	कि.मि.
	वनपथ/गोरेटो घोडेटो बाटो निर्माण /ग्राभेलिङ	कि.मि.
	पूँजीगत खर्च अन्तर्गतको जम्मा:	
आ)	चालू खर्च शीर्षक अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू	
२२५२२	कार्यक्रम खर्च तर्फका कार्यक्रमहरू	
क)	संरक्षण शिक्षा/जनचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम	
	जनचेतनामूलक कार्यक्रम	
	दिवस समारोह/स्कूल कार्यक्रम/ जैविक विविधता संरक्षण गोष्ठी/अन्तर्क्रिया, भरिया/गोठाला सचेतना कार्यक्रम/संरक्षण सम्बन्धी संचार माध्यमबाट प्रचार प्रसार (यस्तै प्रकृतिका अन्य)	पटक

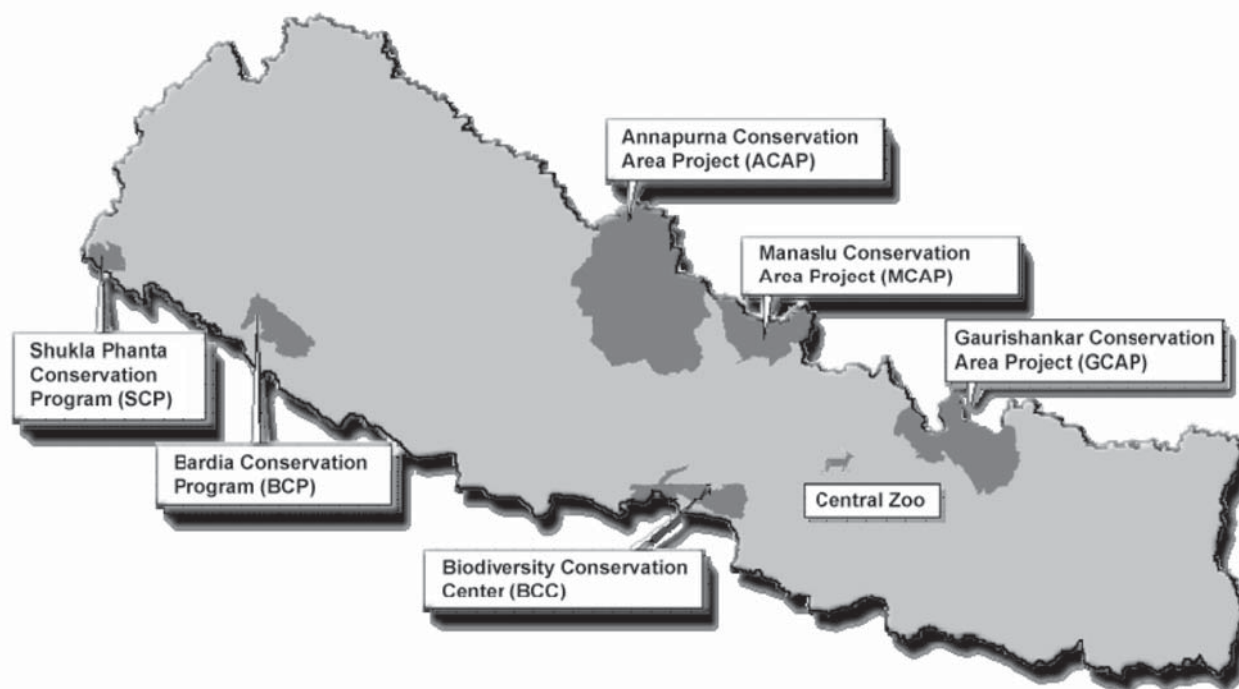
	संरक्षण शिक्षा कार्यक्रम	
	आगलागि नियन्त्रण तालीम /विश्व सम्पदा सुची सचेतना कार्यक्रम/खर्क व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तनको असर सम्बन्धी तालीम	पटक
	रामसार/युनेस्को/साइटिस रिपोर्ट अद्यावधिक/ इको क्लव संचालन/ सरोकार वालाहरुसंगको समन्वय बैठक/ संरक्षित क्षेत्र मेनेजर (वार्डेन) सम्मेलन/ कृष्णसार महोत्सव/ चरा महोत्सव/अध्ययन अवलोकन भ्रमण	पटक
	साइनवोर्ड/ होडिड बोर्ड निर्माण/बृत्तचित्र निर्माण	वटा
ख)	वासस्थान व्यवस्थापन	
	घांसेमैदान/खर्क व्यवस्थापन/मिचाहा प्रजाती नियन्त्रण/कृष्णसारका लागि मौसमी खेती	हेक्टर
	सिमसार क्षेत्र व्यवस्थापन/पानी पोखरी निर्माण/बोरिड जडान/पहिरो नियन्त्रण	वटा
	आगलागि नियन्त्रण/दुर्लभ वन्यजन्तूको वासस्थान पहिचान तथा नक्सांकन	पटक
	पदमपुर/रामभोरी/भाटा क्षेत्र व्यवस्थापन	स्थान
ग)	प्रजाती संरक्षण तथा अनुसंधान	
	रेडपाण्डा, कस्तूरी मृग, हिमालयन थार, ध्वांसे चितुवा, हिउं चितुवा/वन कुकुर फ्याउरो/गोही/गिद्ध/नाउर/भारल/ चरिबाघ/सालक/आसामी बांदर/घोरल/कालो भालु (यस्तै अन्य प्रजातीको) अनुगमन/अध्ययन/सर्भेक्षण/गणना	स्थान
	वन्यजन्तू उद्धार डाटावेस तयार	पटक
	वन्यजन्तूको आपतकालिन उद्धार/ वन्यजन्तु उद्धारका लागि खोर निर्माण/ वन्यजन्तु उद्धार केन्द्र निर्माण/टूहरा तथा समस्याग्रस्त वन्यजन्तु व्यवस्थापन	वटा
३)	चोरी शिकार नियन्त्रण	
	चोरी शिकार नियन्त्रण इकाई परिचालन/स्विपिड तथा क्याम्पिड गस्ती/साइटिस/चोरी शिकार नियन्त्रण तालीम/गोष्ठी/समन्वय बैठक/यूवा जागरण अन्तर्क्रिया	पटक
	सूराकी संचालन तथा सुचना खरिद/मूढा अनुसन्धान तथा तहकिकात/ आदि	पटक
	चोरी शिकार नियन्त्रणमा उत्कृष्ट व्यक्ति/कर्मचारी/पोष्ट/संघ/संस्थालाई पुरस्कार	जना
ड)	निकुञ्ज/आरक्ष व्यवस्थापन	
	संरक्षित क्षेत्रको नियमावली तयार/सीमापार बैठक/ अन्तराष्ट्रिय सन्धी महासन्धी (रामसार/ साइटिस/ युनेस्को/ जि.टि.एफ./आइ.यु.सि.एन.)कार्यान्वयन/ व्यवस्थापन योजना तयार/ IEE/वरामद वन पैदावार व्यवस्थापन (यस्तै प्रकृतिका अन्य),	पटक
	वन्यजन्तुबाट टूहरा वनाइएका वालवालिकालाई छात्रवृत्ती, कर्मचारीको दक्षता अभिवृद्धि तालीम (Computer, GISTraining)	जना
च)	मध्यवर्ती क्षेत्र कार्यक्रम	
	म.सा.वन नविकरण/कार्य योजना तयारी/मध्यवर्ती क्षेत्रको सिमाना नजिक रहेका समस्याग्रस्त रुख व्यवस्थापन	वटा
	मध्यवर्ती संजाल मञ्च बैठक/सा.वन व्यवस्थापन तालीम/मध्यवर्ती क्षेत्र समन्वय बैठक/गोष्ठी/अन्तर्क्रिया/अध्ययन भ्रमण आदि ।	पटक
	समुह/समितिका पदाधिकारीलाई नेतृत्व विकास/दक्षता अभिवृद्धि/लेखा व्यवस्थापन तालीम/जडिबूटी प्रवर्द्धन तालीम आदि ।	पटक

५)	छपाइ/प्रकाशन तथा वितरण	
	संरक्षित क्षेत्र/विश्व सम्पदा सुची/साइटीस सम्बन्धी ब्रोसियर/संरक्षण समाचार/वाइल्डलाईफ न्युज/नेपालका संरक्षित क्षेत्र पुस्तिका/वार्डेन सेमिनार प्रतिवेदन	प्रति
	चौमासिक बूलेटिन/वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन प्रकाशन तथा वितरण	प्रति
ज)	सूचना प्रविधि	
	वेबसाइट संचालन/कम्प्यूटर अपग्रेड तथा व्यवस्थापन/कार्यालय विभागबीच नेटवर्किङ	स्थान
झ)	विविध	
	कार्यक्रम अनुगमन तथा मुल्यांकन/वार्षिक पुर्व योजना तर्जुमा गोष्ठी (माथि उल्लेखित शीर्षकहरुमा पर्न नसकेको अन्य कार्यक्रमहरु)	पटक
	मिष्ट कार्यान्वयन	स्थान
	कार्यक्रम खर्च (क देखि झ सम्म)को जम्मा:	
२२३२९	निर्मित सा.सम्पत्तीको मर्मत संभारतर्फको	
क.	भौतिक पूर्वाधार मर्मत सुधार	
	वनपथ/गोरेटो बाटो/तारबार/पर्खाल मर्मत	कि.मि.
	भवन (कार्यालय/सेक्टर/पोष्ट/सुरक्षा पोष्ट) मर्मत/ शौचालय/सूचना केन्द्र/सभाहल/भान्साघर/मृग अनुसन्धान केन्द्र/कालिज संरक्षण केन्द्र मर्मत	वटा
	काठेपूल/मचान/कान्जिहाउस/पानी पोखरी/क्याम्पसाइट/पिकनिक स्पट/साइनवोर्ड/सुचनोवोर्ड मर्मत	वटा
	विद्युत/खानेपानी/सोलार/फेन्स मर्मत	स्थान
ख.	धार्मिक तथा ऐतिहासिक स्थल संरक्षण सुधार	
	मन्दिर/धर्मशाला तथा गुम्वा मर्मत	वटा
	ऐतिहासिक स्थलहरु (गोसाइकूण्ड, कर्मकुमारी धारा/घोडेमसान... आदि) मर्मत	वटा
	निर्मित सा.सम्पत्तीको संभार तर्फको (क + ख) जम्मा:	
इ	चालु कार्यक्रम (२२५२२ / २२३२९) को जम्मा:	
	कार्यक्रम तर्फ (अ + इ) को जम्मा	
	प्रशासनिक खर्चको जम्मा	
		कूलजम्मा:

पुनश्च: माथि उल्लेखित शीर्षकहरुमा राखिएका कार्यक्रमहरु नमुना कार्यक्रम हुन आफ्नो कार्यालयको त्यस्तै प्रकृतिका अन्य कार्यक्रमहरु ती शीर्षकहरु अन्तर्गत राख्न सकिनेछ ।

Annex 19. National Trust for Nature Conservation

Projects of National Trust for Nature Conservation



Established in 1982 by a legislative Act of the Parliament of Nepal as an autonomous, non-profit, non-governmental organization

Check Post
Birethanti, Sikha, Pothana, Bhujungkhola, Lamkhet, Ghalegaun, Bhulbhule, Dharapani, Muktinath, Kagbeni, Jomsom & Ghansa

UCO	CAMC	District
Ghandruk	6	Kaski -3, Myagdi -3
Lwang	7	Kaski
Sikles	7	Kaski
Bhujung	8	Lamjung
Manang	13	Manang
Jomsom	9	Mustang
Lomanthang	7	Mustang
Total	57	5

Policy and Legislations

- National parks and wildlife conservation act-2029
- Conservation Area Management Regulation-2053
- Conservation Area Management Directives-2056
- ACA Management Plan-1997-2002
- ACA Management Plan-2009-2012
- Sustainable Development Plan Mustang-2008-13
- Sustainable Development Plan-Manang-2008-13
- NTFP Inventory/ Sustainable Harvesting plan-2009
- CAMC Operational Plan-2010

Major Thematic Areas and Budget Limit

Thematic Areas	Budget Limit (in percentage)
Resource Conservation	35%
Livelihood Improvement	25%
Tourism Development and Management	20%
Climate Change, Research and Publication	15%
Capacity Development	5%

Cooperation and Coordination

- Co-ordination (local, national and international level)
- Exchange of good practices and technical knowledge
- Fund generation (donors)

Land use change in ACAP (2009-2012)

Land use pattern	LRMP maps 1986		ACA Mgt Plan 2009		Different/Change in	
	Area (km ²)	%	Area (km ²)	%	Area (km ²)	%
Forest	1,100.88	14.43	1,160.51	15.21	59.63	0.78
Shrub Land	219.83	2.88	308.37	4.04	88.54	1.16
Grass Land	2,459.37	32.24	1,622.32	21.27	(837.05)	(10.97)
Agriculture Land	241.76	3.17	234.10	3.07	(7.66)	(0.10)
Barren Land	3,570.69	46.80	3,789.37	49.67	218.68	2.87
Other	36.47	0.48	514.33	6.74	477.86	6.26
Total-	7,629.00	100.00	7,629.00	100.00	0.00	0.00

Inclusion in conservation and development

- Decentralized planning through CAMCs and sub-committees
- Adaptive planning and implementation modality
- Building on traditional knowledge systems
- Trainings and exposure visits
 - Administrative, accounting, leadership, advocacy, micro enterprise, saving & credit mobilization
 - Community based biodiversity monitoring, health, nursery operation, silvicultural operation, veterinary, cash crops

CAMC Fund

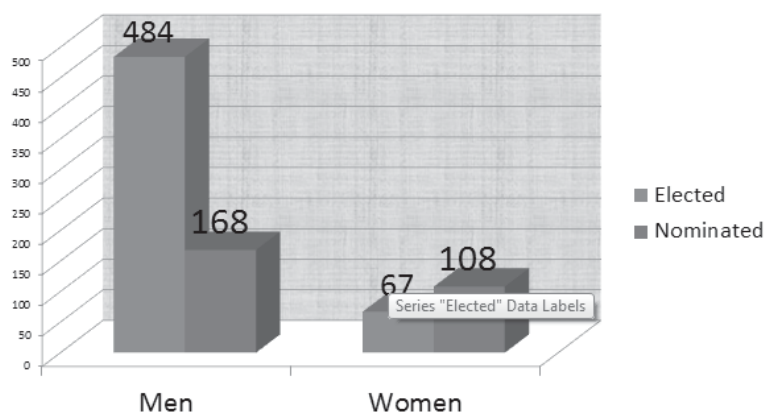
UCOs	# of CAMCs	Balace
Ghandruk	6	43,91,084
Lwang	7	66,13,334
Sikles	7	30,17,730
Bhujung	8	24,85,041
Manang	13	31,31,006
Jomsom	9	83,47,115
Lomanthang	7	18,91,496
Total	57	2,98,76,805

Major Achievement

Institution formation and development

- A network of 57 Conservation Area Management Committees (CAMC) established and functional
- Total 135 Forest Management Sub-Committees are active.
- Other sectorial management sub- committees
- capacity building, creation of endowment fund, technical advises and support
- Increased people enthusiasm for plantation/conservation
- Increased ownership feeling among people
- 371 trainings/workshop/study tours were organized benefiting 5953 participants
- 86 conservation farmers' network established 70 saving and credit groups - NRs. 1,05,63,000 collected and NRs. 64,53,000 invested.
- 12 % women in CAMCs (3 are CAMC chairpersons)

Gender representation In CAMC



Resource conservation

- 12 Micro hydro power plants installed (453 kilo watts) – 2,100 HHs benefiting– fuelwood saving - 10 tons/year/Kw)
- 773 biogas plants installed - 5 tons fuelwood/year/plant
- 35 Forest Nurseries Established (Project 10, Private 11, and Community 14).
- Conservation education programs in 73 schools.
- 7 new wildlife species to Nepal recorded.
- Total 2374756 and 995210 numbers of tree seedlings were distributed for plantation
- soil and watershed conservation - 3513 gabion boxes distributed
- Fire hazard protection works have been done in 77 sites. Total 64 fire awareness camps were conducted.
- Greenery

Research and documentation

- Cheer Pheasant
- Snow leopard
- Yarsagumba
- Texus baccata
- biodiversity
- Impact study of alternative trekking route
- New species of Musk deer identified in Manang

Legal cases on the basis of species and poachers from

Species	Year					
	066/67		067/68		068/69	
	No of cases	Poachers form	No of cases	Poachers form	No of cases	Poachers form
Musk Deer	2	ACAP/out	2	ACAP/out	2	ACAP/out
Barking Deer	1	ACAP	2	ACAP	3	ACAP
Snow leopard	0	-	1	ACAP	1	ACAP
Common leopard	0	-	1	ACAP	1	ACAP
Ghoral	2	ACAP	2	ACAP	2	ACAP
Orchid	0	-	1	ACAP	2	ACAP/out

Anti poaching Initiatives

- Emphasis on participatory anti poaching activities
- Community-based snow leopard monitoring training
- Anti-poaching training
- Anti-poaching awareness program
- Anti-poaching co-ordination meeting
- Snow Leopard monitoring workshop
- Miss Tamu as Conservation Ambassador
- Youth mobilization
- Antipoaching action plan draft preparation

Livelihood opportunities

- Quality seed distribution through conservation farmers
- Development of Village Animal Health Workers
- Community infrastructures constructed repaired and renovated
- Saving credit mobilization
- Tourism – Homestay
- Cultivation of NTFPs and MAPs in private land
- Total 42482.72 Kg of Non-Timber Forest Products (NTFPs) have been collected from the forest under sustainable harvesting of NTFP program by the local people.
- 35 hectares of fallow land converted to tea farm
- 1,570 women received skill development training on income generation.
- 1,097 women trained on health and nutrition training

Tourism Management

- 42 Tourism Management Sub- committees formed.
- Lodge management training provided to 717 lodges/hotels.
- 9 information centers established
- 9 waste collection centers established
- 639 signposts and 74 location map boards placed.
- 640 rubbish bins and 149 incinerators distributed.
- 17 Safe drinking water (ozonated) stations established.

Community Infrastructure Development

- Suspension bridge -207
- Drinking water scheme -113
- School buildings
- Community buildings
- CAMC buildings-50
- Toilets-5400

Existing Problems and Major Issues

- Roads Construction - impact on environment and tourism
 - stone, sand & gravel collection and export
 - wildlife poaching
- Entry Fee - high for short duration visit
 - tourism revenue upper Mustang 60%
- NTFP - harvesting, market and EIA
- ACA Boundary and Forest Boundary Conflict
- Encroachment of Public Land
- Conservation Area Management Regulation 2053- amendment

Annex 20. Resolutions of 28th Warden Seminar

२८ सौ वार्डेन सेमिनार बाग्लुङ्ग घोषणापत्र

१. मानव र वन्यजन्तु द्वन्दका कारण पहिचान गरी समाधानको रणनीतिक योजना तयार हुनुपर्ने ।
२. विभागको संगठन संरचना अविलम्ब तयार हुनुपर्ने र नयाँ स्थापना भएका संरक्षित क्षेत्र, विस्तारित क्षेत्र तथा मध्यवर्ती क्षेत्रका लागि नयाँ दरबन्दी थप गर्नुपर्ने । साथै नेपाल पक्ष भएका अन्तर्राष्ट्रिय संधी संझौता कार्यान्वयन सम्बन्धी हेर्ने छुट्टै शाखा र आवश्यक कर्मचारीहरूको व्यवस्था हुनुपर्ने ।
३. हात्तीसारको समय सापेक्ष व्यवस्थापन तथा संस्थागत विकाशका लागि हात्तीसार नियमावली तयार गर्नुपर्ने ।
४. निकुञ्ज आरक्ष तथा संरक्षण क्षेत्रमा निर्माण हुने भौतिक संरचनाहरू भौगोलिक क्षेत्रअनुसार निश्चित मापदण्ड अनुसारको ल.ई. तथा नक्सा डिजाइन रा.नि. तथा व.ज.सं. विभागबाट तयार गरी आवश्यक बजेटको व्यवस्था हुनुपर्ने ।
५. देशको बदलिदो परिवेश अनुसार संरक्षित क्षेत्रमा काम गर्ने सबै तहका कर्मचारीहरूलाई क्षमता विकास तथा पुनर्ताजगी तालीमहरूको (अर्धन्यायिक न्याय सम्पादन, द्वन्द व्यवस्थापन, Team building, आदि) व्यवस्था यथाशिघ्र हुनुपर्ने ।
६. वन्यजन्तुको बढ्दो चोरीशिकार र अवैध व्यापार नियन्त्रणको लागि रा.नि. तथा व.ज.सं. विभागमा छुट्टै शाखाको स्थापना र आवश्यक श्रोत र साधनको व्यवस्था हुनुपर्ने ।
७. विभाग र अन्तर्गतका कार्यालयहरूमा संचालन हुने कार्यक्रमहरूको नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्न छुट्टै शाखा र कर्मचारीको व्यवस्था हुनुपर्ने ।
८. संरक्षित क्षेत्रहरूमा भएका अतिक्रमण नियन्त्रण गर्न राष्ट्रिय रणनीति तयार गर्ने ।
९. अन्य रा.नि. मा जस्तै मकालु बरूण रा.नि. को सुरक्षार्थ आवश्यक सुरक्षा निकायको परिचालन हुनुपर्ने।
१०. सबै संरक्षित क्षेत्रहरूको सीमानालाई अध्यावधिक गर्न नापी संबन्धी प्राविधिकको व्यवस्था हुनुपर्ने ।
११. संरक्षित क्षेत्रमा कार्यरत कर्मचारीहरूको मनोबल उच्च राख्न मापदण्ड तयारगरी उत्कृष्ट कर्मचारी छनौट गरी पुरस्कृत तथा सम्मान गर्ने ।
१२. कोशीटप्पु र शुक्लाफांटा व.ज.आ.को जग्गा समस्या समाधान गर्न राजनैतिक नियुक्तिको सट्टा क्षेत्रीय वन निर्देशक वा प्रमुख जिल्ला अधिकारीको अध्यक्षतामा आयोग गठन गर्न वन तथा भू संरक्षण मन्त्रालयलाई अनुरोध गर्ने ।
१३. प्रत्येक संरक्षित क्षेत्रहरूको दिगो आर्थिक श्रोत जुटाउन म.क्षे.उ.स. वा प्रकृति संरक्षणमा संलग्न गैह्र सरकारी संस्थालाई परिचालन गर्न नीतिगत व्यवस्था गरी कार्यान्वयन हुनुपर्ने ।
१४. २९ सौ वार्डेन सम्मेलन कृष्णसार संरक्षण क्षेत्र खैरापुर, बर्दियामा गर्ने ।
१५. २८ सौ वार्डेन सम्मेलनमा प्रत्यक्ष वा परोक्षरूपमा सहयोग गर्ने व्यक्ति, संघ, संस्थालाई यो सम्मेलन धन्यवाद ज्ञापन गर्दछ ।

